อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

คุณพวงรัตน์ ง้าวสุวรรณ

ณ เมรุวัดโสมนัสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ ที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๑

เจ้าภาพขอขอบคุณแด่บรรดาท่านที่ได้ให้เกียรติร่วมเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมรวม ๗ คืน ร่วมบำเพ็ญกุศลตั้งแต่ต้นและต่อมาตามวาระ ตลอดจนร่วมบำเพ็ญกุศล พระราชทานเพลิงศพ คุณพวงรัตน์ ง้าวสุวรรณ หากมีสิ่งใดบกพร่อง เจ้าภาพขอประทานอภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

หนังสือพระไตรสรณาคมน์ และสมาธิวิธี

เรียบเรียงโดย

(ท่านอาจารย์พระญาณวิศิฏย์ สิงห์ ขนฺตฺยาคโม)

อาจาโรวาท เล่ม ๖

เทศนาของ

พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร

ชีวิตพระบ่า

เรียบเรียงโดย

นายแพทย์อวย เกตุสิงห์

พิมพ์เป็นอนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

คุณพวงรัตน์ ง้าวสุวรรณ

ณ เมรุวัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๐

ที่ พว.๐๐๑๖/๓๓๙๖ สำนักพระราชวัง

๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๑

เรื่อง ขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ

เรียน หลครี กฤษฎา ง้าวสุวรรณ

อ้างถึง หนังสือที่พิเศษ/๒๕๒๑ ลงวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๒๑

ตามที่ขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานเพลิงศพ นางพวงรัตน์ ง้าวสุวรรณ เป็นกรณีพิเศษ ณ เมรุวัดโสมนัสวิหาร ในวันอาทิตย์ ที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๒๑ เวลา ๑๗.๓๐ น. นั้น

สำนักพระราชวังได้นำความกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเพลิงศพ นางพวงรัตน์ ง้าวสุวรรณ เป็นกรณีพิเศษ

จึงเรียนมาเพื่อทราบ.

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายกัลย์ อิศรเสนา ณ อยุธยา)

เลขาธิการพระราชวัง

กองพระราชพิธี

โทร. ๒๒๑๐๘๗๓

คุณพวงรัตน์ ง้าวสุวรรณ

ชาตะ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๖๒

มรณะ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๑๖

รายการท่านเจ้าภาพสวดอภิธรรม ๗ คืน

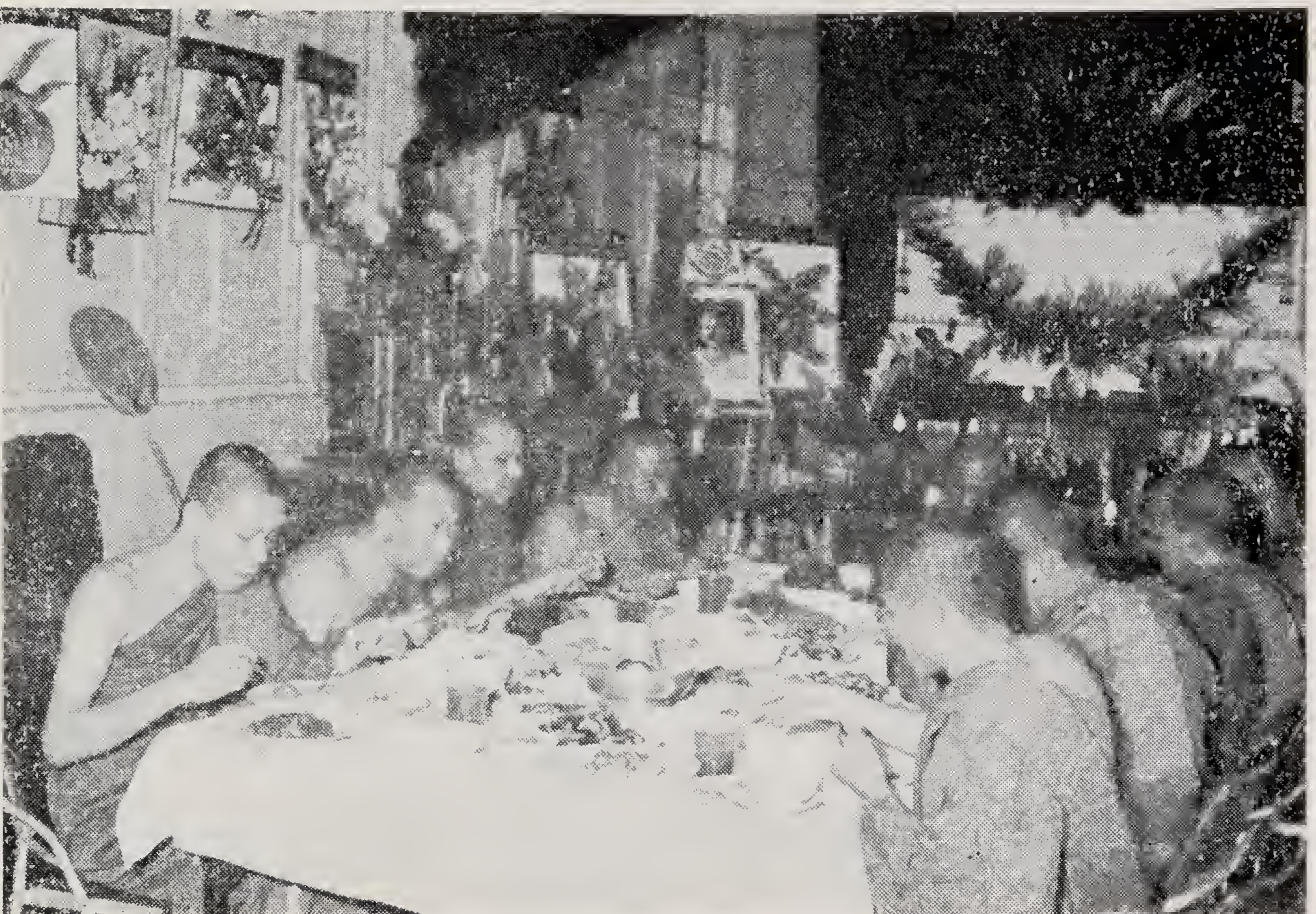
ตั้งศพ ณ ฌาปนสถานศาลาวัดโสมนัสวรวิหาร

สามี บุตร ธิดา และญาติ ในคืนสวดพระอภิธรรม

สามี และบุตรธิดา ๔ คน ในคืนวันสวดพระอภิธรรม

ถวายภัตตาหารเพล ในวันบำเพ็ญกุศลครบ ๗ วัน

มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ ในวันบำเพ็ญกุศลครบ ๗ วัน

พี่ สามี และบุตรธิดา กรวดน้ำในคืนสวดพระอภิธรรม

สามี บุตรและธิดา เตรียมศพไปส่งมอบให้กับมหาวิทยาลัยมหิดล

ประวัติย่อ

และ

คำไว้อาลัย

คุณพวงรัตน์ ง้าวสุวรรณ เกิดเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๒ ที่อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี เป็นบุตรีคนสุดท้องของ นายอ่วม นางกิมฮวย กาญจนันท์ สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดอุทัยธานี ได้ทำการสมรสกับ พล.ต. กฤษฎา ง้าวสุวรรณ (ยศร้อยเอกในขณะนั้น) มีบุตรและธิดารวม ๗ คน คือ

พ.ต.ท. ไพโรจน์ ง้าวสุวรรณ
นายเสรี ง้าวสุวรรณ
ร.ท. สิโรจน์ ง้าวสุวรรณ
นายวรวิศร์ ง้าวสุวรรณ
น.ส. จัญจลา ง้าวสุวรรณ
นายกมลาสน์ ง้าวสุวรรณ
นายเถกิงเดช ง้าวสุวรรณ

เมื่อได้ทบทวนความจำย้อนกลับไปเมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๑๖ ขณะนั้นที่บ้านก็มีอยู่แต่ พ่อ จัญจลา และเถกิงเดช

ส่วนไพโรจน์ และสิโรจน์ ก็รับราชการอยู่ต่างจังหวัด เสรี วรวิศร์ และกมลาสน์ อยู่ที่สต๊อคโฮล์ม ประเทศสวีเดน

วันพฤหัสที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ตอนเช้าก่อนพ่อไปทำงาน เห็นแม่ของลูกมีอาการหอบหนัก ถามลูกได้ความว่า ได้ติดต่อไว้กับนายแพทย์ อนุวัตร ลิ้มสุวรรณ จะมารับไปโรงพยาบาลรามาธิบดี พ่อก็คลายกังวลใจ จึงขับรถไปทำงาน เวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. จัญจลา โทรศัพท์ไปที่ที่ทำงาน บอกว่าคุณแม่มีอาการสิ้นสติ ขณะนี้อยู่ที่ห้องฉุกเฉินของโรงพยาบาลรามาธิบดี พ่อจึงได้ขับรถไปที่โรงพยาบาล เมื่อไปถึงพบจัญจลากับเถกิงเดชอยู่หน้าห้องพยาบาลด้วยอาการวิตกกังวล ไต่ถามได้ความว่า นายแพทย์กับนางพยาบาลกำลังแก้ไขเพื่อช่วยการหายใจอยู่อย่างเร่งรีบ ด้วยการฉีดยา ใช้เครื่องช่วยหายใจ และดูดเสมหะออกจากปอด นายแพทย์ต้องการเลือด จึงให้นายทหารไปติดต่อที่กรม ขอนักเรียนนายสิบทหารสารวัตรมาจำนวนหนึ่ง ส่วนมากมีบัตรหมู่เลือดเดียวกันกับแม่อยู่แล้วหลายคน ได้ถ่ายเลือดจากนักเรียนนายสิบจนพอกับความต้องการ นายแพทย์หญิงเชิญพ่อไปเล่าอาการดั้งเดิมของแม่ พ่อได้ให้คำตอบเท่าที่ทราบคือ อาการหอบซึ่งเป็นมาประมาณ ๓๐ ปี แล้ว และแพทย์ยังหาสาเหตุไม่ได้

ถ้ามีอาการตอนกลางคืน ต้องใช้ความร้อนให้ความอบอุ่น อาการจะทุเลา ตอนเช้าจะพาไปหมวดเสนารักษ์ ของหน่วยที่พ่อรับราชการอยู่ ณ ค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี แพทย์จะทำการฉีดยาช่วยให้ปอดทำงานหายใจสะดวกขึ้น ก็ได้ปฏิบัติด้วยวิธีการอย่างนี้เรื่อยมา จนพ่อย้ายมารับราชการที่กรมการสารวัตรทหารบก กรุงเทพ ฯ ถ้ามีอาการหอบหนักมาก ก็ได้นำส่งโรงพยาบาลหญิงเป็นประจำ โดยไปรับการฉีดแล้วกลับบ้าน บางคราวก็พักฟื้นที่โรงพยาบาลหญิงราว ๕—๗ วันก็กลับบ้านได้ เล่าอาการให้ทราบได้เพียงเท่านี้ นายแพทย์หญิงได้แจ้งให้ทราบว่าคนไข้ขาดอ๊อกซิเย่นไปเลี้ยงสมองประมาณ ๗ นาที ก่อนได้รับการพยาบาลฉุกเฉิน ได้ทราบว่าแม่สิ้นสติในรถยนต์ที่นายแพทย์อนุวัตรนำไปรับ ขณะจะถึงชานรับคนไข้ ท่านผู้นี้ได้พยายามช่วยผายปอดด้วยมือจนกระทั่งพยาบาลนำรถเข็นคนไข้ขึ้นไปห้องฉุกเฉิน ต่อมาได้ทำการเอ๊กซเรย์ปอด คุณหมออนุวัตรนำฟิล์มมาให้ดูอธิบายว่า มีฝ้าเต็มปอดทั้งสองข้าง และบอกว่าเป็นอาการของโรคแทรกคือปอดบวม เราได้เฝ้าดูอาการของแม่เป็นระยะทั้งกลางวันและกลางคืน โดยผลัดกันไปเฝ้าอยู่ภายนอกหน้าห้องพยาบาล อาการของแม่คือ หนังตาและริมฝีปากปิดแน่นสนิท

มีแต่การหายใจ คาดคะเนไม่ถูกว่าแม่จะถึงวาระสุดท้ายของชีวิตเมื่อใด จึงปรึกษาตกลงกันโทรศัพท์ทางไกลไปสวีเดน ขอให้วรวิศร์ หรือกมลาสน์ รีบเดินทางมาดูอาการของแม่เผื่อจะทัน ทางโน้นตกลงให้กมลาสน์เดินทางมา แต่บอกว่าเที่ยวบินหายาก เพราะขณะนั้นมีการจี้เครื่องบินกันชุกมาก อาการของแม่เป็นอยู่อย่างนี้จนถึงวันอาทิตย์ที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๑๖ ได้พากันไปที่โรงพยาบาลเวลา ๐๙.๐๐ น. นั่งรออยู่ข้างนอกประมาณครึ่งชั่วโมงพยาบาลออกมาบอกว่า แม่หมดลมหายใจเสียแล้ว พ่อและลูกจึงรีบเข้าไปดู ทุกคนรวมทั้งนายทหารเพื่อนของลูก บังเกิดอาการเศร้าสลดไปด้วยอารมณ์ต่าง ๆ กัน พ่อต้องออกไปนั่งสงบสติอารมณ์อยู่เป็นนาน เพราะสมองมึนและงงไปหมด พยาบาลบอกว่าต้องรอไว้อีก ๒ ชั่วโมง จึงจะนำศพออกไปได้

ขณะนั้นก็มีนายทหารผู้ใต้บังคับบัญชาและครอบครัวไปร่วมแสดงความเสียใจ ขอให้พ่ออยู่เฉย ๆ เขาจะดำเนินการต่าง ๆ กันเอง ตอนนั้นเพิ่งทราบจากลูกว่า แม่ได้ไปทำหลักฐานมอบศพให้กับมหาวิทยาลัยมหิดล นายทหารได้ไปติดต่อทางมหาวิทยาลัยว่าจะมอบศพให้ทันทีหรืออย่างไร ได้รับคำตอบจากมหาวิทยาลัยและแพทย์โรงพยาบาลรามาธิบดีว่า ถ้า

จะนำศพไปบำเพ็ญกุศลก่อนก็ได้ ทางโรงพยาบาลจะฉีดยารักษาสภาพของศพให้ และทางมหาวิทยาลัยมหิดลได้แจ้งว่า จะรับมอบศพไว้ให้นักศึกษาภาควิชากายวิภาคศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ ทำการศึกษาหาบทเรียนเป็นเวลา ๑ ปี เมื่อครบกำหนดแล้วให้ไปรับคืนทุกชิ้นส่วนของศพไปทำการฌาปนกิจได้ ทุก ๆ คนรู้สึกสบายใจขึ้นที่จะได้มีโอกาสบำเพ็ญกุศลศพได้ตามปกติ เช่นเดียวกับศพบุคคลอื่น ๆ ทุกประการ

ฉะนั้นพิธีรดน้ำศพจึงได้เริ่มขึ้นเมื่อวันจันทร์ที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๑๖ เวลา ๑๖.๐๐น. ซึ่งก็ได้รับเกียรติจากบรรดาญาติมิตรและท่านที่เคารพมากมาย มีสวดพระอภิธรรม ๗ คืน บำเพ็ญกุศลครบวันที่ ๗ ดังที่ปรากฏรายการท่านผู้กรุณารับเป็นเจ้าภาพ ได้โทรศัพท์ทางไกลไปสวีเดนอีกครั้งหนึ่งในวันที่แม่สิ้นใจ ขอให้วรวิศร์เดินทางมาร่วมพิธีสวดพระอภิธรรมด้วย และทั้งสองคนก็ได้มีโอกาสเดินทางมาทัน เมื่อเสร็จพิธีสวดพระอภิธรรม ๗ คืนและบำเพ็ญกุศลแล้ว วันต่อมาเมื่อ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๑๖ เวลา ๑๐.๐๐ น. พ่อพร้อมด้วยลูกจึงได้เปิดศพดูหน้าแม่ แล้วนำไปส่งมอบให้กับ ดร. เรือน สมณะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชากายวิภาคศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล อาจารย์ ดร. เรือนเล่าให้ฟังว่า แม่กับ

บุตรชายคนหนึ่งไปพบ เล่าอาการทรมานจากการหอบเป็นประจำและแพทย์วินิจฉัยไม่ได้ว่าเป็นการหอบหืด หรือแพ้อะไรแน่ จึงมุ่งมั่นปรารถนาที่จะอุทิศศพเพื่อการศึกษาหาสาเหตุอันจะเป็นประโยชน์ในการรักษาคนไข้ต่อไป อาจารย์ท่านจึงทำหลักฐานมอบให้ และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ พ่อกับนายทหาร ๓-๔ นายก็ได้ไปพบอาจารย์ ดร. เรือนท่านได้นำเอาผ้าขาวขนาดใหญ่หนึ่งผืนปูบนโต๊ะ แล้วนำชิ้นส่วนของศพแม่ทุกส่วนมาเรียงเป็นรูปร่างครบบริบูรณ์ ทำการห่อและนำลงบรรจุในหีบศพใบเดิม อาจารย์ได้กรุณาเล่าให้ทราบว่า ได้ทำการค้นคว้าพบสาเหตุแปลกอันเป็นบทเรียนเพิ่มขึ้นใหม่ ต่างไปจากการหอบหืด และอาการต่าง ๆ ที่บุคคลส่วนมากเป็นกันอยู่ พ่อมีความปลื้มปิติมากที่แม่ได้รับมหากุศล ตามความปรารถนาอย่างแรงกล้า แล้วจึงได้นำศพไปประกอบพิธีบรรจุ ณ สุสาน วัดโสมนัสวิหารในวันนั้น

ต่อมาพ่อและลูกรวมทั้งญาติมิตร ก็ได้ร่วมกันบำเพ็ญกุศลอุทิศให้แม่ตามวาระอันควรเสมอมา ลูกชายแม่ ๒ คนคือ กมลาสน์ และ เถกิงเดชได้บวชเป็นพระภิกษุอุทิศกุศลให้ด้วย เพื่อความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล ส่วนมากก็พากันไปที่โรงพยาบาลสงฆ์ ซึ่งรวมทั้งถวายอาหารพระภิกษุอาพาธด้วย และ

แม่ได้ไปเริ่มบริจาคสมทบทุนให้แก่โรงพยาบาลสงฆ์ในนามของพ่อด้วยจำนวนเงินประเดิม ๑,๐๐๐ บาทพ่อก็ไม่เคยทราบ เราก็พลอยปีติยินดี และอนุโมทนา เลยเป็นเหตุจูงใจให้ได้ร่วมกันบริจาคเพิ่มเติมเรื่อยมาจนบัดนี้ ทุนได้เพิ่มพูนขึ้นเป็นจำนวนหมื่นแล้ว พ่อก็ขอฝากให้ลูกทุกคน จงช่วยกันบริจาคตามศรัทธาร่วมเป็นมูลนิธิ ตามทะเบียนเล่มที่ ๓๐๔ เลขที่ ๗๙ ชื่อ "สมทบทุน พล.ต. กฤษฎา-นางพวงรัตน์ ง้าวสุวรรณ" เพื่อเป็นดอกผลบำรุงรักษาพระภิกษุอาพาธ อุทิศกุศลให้กับแม่ ตามพระพุทธวจนะที่ว่า โยภิกฺขเวมํ อุปฏฺฐเหยฺย โส คิลานํ อุปฏฺฐเหยฺย ผู้ใดปรารถนาอุปัฏฐากเรา (ตถาคต) ผู้นั้นพึงอุปัฏฐากภิกษุไข้เถิด

เมื่อแม่มีชีวิตอยู่ ก็ได้ปฏิบัติตนเยี่ยงภรรยาและเป็นแม่อย่างสมบูรณ์ รวมทั้งมีความมัธยัสถ์ สนับสนุนพ่อในเรื่องการศึกษาของลูกทุกคนอย่างเต็มใจ ลูกทุกคนได้จบการศึกษาตามความสามารถของแต่ละบุคคลก่อนแม่ถึงแก่กรรม แม่จึงปลื้มใจมาก ในจำนวนลูก ๗ คน ได้ประกอบอาชีพเป็นหลักฐานในเมืองไทย ๓ คน อีก ๔ คนได้ไปศึกษาต่อที่ประเทศสวีเดน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ จนคนสุดท้องได้ไปศึกษาต่อจากปริญญาตรีธรรมศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยสต๊อคโฮล์ม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ พี่

ชายของเขากลับมาประกอบอาชีพ ๑ คน พี่ชาย ๒ คน ได้ประกอบอาชีพเป็นหลักฐานแล้วที่ประเทศสวีเดน

แม่ชอบประกอบการกุศลมาโดยตลอด เมื่อมาอยู่กรุงเทพฯ. แม่ไปทำบุญถือศีลทุกวันพระ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดมหาธาตุ และวัดเบญจบพิตร ในช่วงประมาณ ๑๐ ปีหลังนี้ ได้ถืออุโบสถศีลทุกวันพระ นอกจากวันนั้นจะมีอาการเหนื่อยและหอบมาก จำต้องพักผ่อน

แม่จากเราไปด้วยกุศลกรรม ทุกคนในครอบครัวตลอดจนญาติมิตรยังระลึกถึงอยู่เสมอว่า แม่ไปดี เราจะบำเพ็ญกุศลให้มิได้ขาดต่อไป ในโอกาสที่แม่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานเพลิงศพ นับว่าเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่เป็นเกียรติอย่างสูงแก่พ่อและลูกหลานในสกุล ด้วยอำนาจแห่งกุศลบุญราศีที่แม่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้บำเพ็ญมาแล้วอย่างสมบูรณ์ ประกอบกับพ่อลูกญาติมิตรและท่านที่เคารพ ได้ร่วมกันกระทำมาอย่างสม่ำเสมอโดยตลอดจนถึงบัดนี้ ขอให้กุศลผลบุญทั้งหลายจงเป็นปัจจัยให้แม่บังเกิดปีติและสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป ในคติวิสัยสัมปรายภพนั้นด้วยเถิด

สามี บุตร และธิดา

คำอุทิศ

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ นี้ ข้าพเจ้ามีความสุขกายสบายใจมากอันเนื่องมาจากได้มีโอกาศไปนมัสการปูชนียสถานและวัตถุทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ๆ ทางภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้หลายแห่ง และข้าพเจ้ายังได้รับวัตถุมงคลอันหาได้ยากจากท่านผู้หนึ่ง ต่อมาท่านผู้นี้ยังได้กรุณามอบหนังสือให้อีก ๔ เล่มคือ ประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ เรียบเรียงโดยท่านอาจารย์ พระมหาบัว ญาณสัมปันโน วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เล่มที่ ๒ คือ หนังสือพระไตรสรณาคมน์ และสมาธิวิธี ซึ่งท่านอาจารย์พระญาณวิศิษฏ์ (สิงห์ ขนฺตฺยาคโม) เรียบเรียง พระอัฐิธาตุของท่านพระอาจารย์องค์นี้ ประดิษฐานอยู่ในผอบกลางล่าง ณ พระบุษบกสามหลัง ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุท่านพระอาจารย์เสาร์ (กนฺตสีโล) พระธาตุท่านพระอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต) พระบุษบกที่กล่าวนี้ได้สร้างเสร็จและทำพิธีบรรจุเมื่อ วันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ เวลา ๑๐.๐๐น. ประดิษฐาน ณ ศาลาการเปรียญ วัดป่าสาละวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เล่มที่ ๓ คือ อาจาโรวาทเล่ม ๖ ของพระ

อาจารย์ผั้น อาจาโร วัดป่าอุดมสมพร อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เล่มที่ ๔ คือ ชีวิตพระป่า เรียบเรียงโดย นายแพทย์ อวย เกตุสิงห์ ในงานผูกพัทธสีมา วัดอริยวงศาราม ตำบลดอนกระเบื้อง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ๑๓-๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๑

ข้าพเจ้าได้ร่วมพิจารณากับบุตรธิดาแล้ว เห็นพ้องกันว่า หนังสือประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ ปรากฏว่ามีท่านผู้สนใจมากเพราะท่านเป็นอาจารย์ทางวิปัสนาชั้นเยี่ยม มีคนเคารพนับถือมาก ซึ่งเป็นประวัติที่หาได้ยากในปัจจุบัน แต่ก็ยังมีผู้รวมศัทธาจัดพิมพ์เป็นธรรมทานต่อไปอีก หนังสือเล่มนี้ขนาดใหญ่และหนา เหลือความสามารถที่จะจัดพิมพ์ขึ้นได้ ณ โอกาสนี้ จึงได้ตกลงใจเลือก เล่มที่ ๒,๓ และ ๔ จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ผู้วายชนม์ ตามสมควรแก่อัตภาพ หวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อท่านพุทธมามกะ ได้ถือว่าเป็นวัตรปฏิบัติ เป็นกุศลตามสมควรแก่ฐานานุรูป ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง คุณแม่ของลูก ๆ นั้น ตลอดเวลาที่ได้ดำเนินชีวิตร่วมกันมา ก็ได้ประกอบแต่การกุศลมิได้ขาด เริ่มแต่การทำบุญตักบาตร บริจาคงานกุศล รักษาศีล และในช่วง ๑๐ ปี

ก่อนวาระสุดท้ายของชีวิต ได้ใช้ความเพียรพยายาม รักษาพระอุโบสถศีล เป็นประจำในวันพระ ทั้ง ๆ ที่ร่างกายได้รับความทรมานจากโรคประจำตัวรวมแล้วไม่น้อยกว่า ๓๐ ปี จึงได้รวบรวมพิมพ์หนังสือทั้ง ๓ เล่มดังกล่าวเพื่อเป็นธรรมบรรณาการ มั่นใจว่าคงจะถูกต้อง ตรงกับความประสงค์ของคุณแม่ของลูก ๆ ถ้าหากจะสามารถทราบได้ด้วยญาณวิถีใด ๆ และคงจะบังเกิดความปีติสุขในกุศลธรรมทานนี้ ทั้งจะเป็นปัจจัยให้เกิดเพิ่มพูนสัมฤทธิสุขในคติสัยสัมปรายภพนั้นด้วย

จาก สามี บุตร และธิดา

หนังสือ

พระไตรสรณาคมน์

และ

สมาธิวิธี

ขนฺตฺยาคโม จ ปญฺญาพโล จ

พระอาจารย์สิงห์ เรียบเรียง

คุณหญิงสกลกิจวิจารณ์

(เฟื่อง เหมินทร์)

พิมพ์ไว้ในพระพุทธศาสนา

คำปรารภ

หนังสือพระไตรสรณาคมน์นี้ เป็นวิธีประกาศปฏิญาณตนถึงพระไตรสรณาคมน์แสดงตนเป็นพุทธมามกด้วย ทั้งได้ใช้เป็นวิธีไหว้พระทุกวันด้วย ตามระเบียบธรรมเนียมของพระพุทธศาสนา ในครั้งพุทธกาลก็มีพระบาลีแสดงให้ปรากฏอยู่แล้วว่าบรรดาประชาชนทั้งหลาย ผู้มีศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใส ได้ตั้งตนเป็นพุทธบริษัทมาแล้ว ล้วนแต่ได้ประกาศปฏิญาณตนถึงพระไตรสรณาคมน์ทั้งนั้น อุทาหรณ์ข้อนี้พึงเห็นมารดาบิดาแห่งยศกุลบุตร แลสิงคาลกมาณพเป็นต้นเป็นตัวอย่างวิธีปฏิญาณตนถึงสรณะนี้ ดูเหมือนขาดคราวไม่ได้ใช้ทำกันมานาน จนพวกอุบาสกอุบาสิกากลายเป็นมิจฉาทิฏฐิ ถือผิดเป็นชอบ คือนับถือ ภูต, ผี, ปีศาจ นับถือเทวดา อารักษ์หลักคุณกันไปหมด ผู้ที่จะตั้งใจนับถือพระไตรสรณาคมน์จริง ๆ ไม่ใคร่มีเลย ถึงแม้มีก็น้อยที่สุด จึงเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าปรารภถึงพระพุทธศาสนาบ่อย ๆ แลได้ช่วยแนะนำสั่งสอน ให้ประชาชน พลเมือง ทั้งหลายได้ประกาศ ปฏิญาณตนถึงพระไตรสรณาคมน์ แสดงตนเป็นพุทธมามก ก็มากมายหลายคนแล้ว แต่ยังไม่มีหนังสือแจก จึงได้พิมพ์หนังสือ "พระไตรสรณาคมน์" นี้ขึ้น

อีกประการหนึ่ง ในพระพุทธศาสนาแสดงว่า บุญกับบาปสงเคราะห์เข้ากันไม่ได้ บุคคลที่ได้ทำบาปทำอกุศลไว้แล้วจะทำบุญแก้บาป ก็แก้ไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ที่จะละบาปบำเพ็ญบุญนั้น จะต้องทำอย่างไรกัน ก็ต้องตอบได้ง่าย ๆ ว่าไม่มีวิธีอย่างอื่น นอกจากวิธีแก้จิต เพราะเหตุว่าวิธีแก้จิตเป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา แลเป็นหัวใจแห่งสมถะ แลวิปัสสนากัมมัฏฐานในพระบาลี ก็แสดงให้รู้แจ้งอยู่แล้วว่าพระพุทธเจ้าก็ดี พระอริยสงฆ์สาวกเจ้าก็ดี ล้วนแต่ได้ทรงแก้จิตมาแล้วทั้งนั้น จึงสำเร็จพระโพธิญาณ แลสาวกบารมีญาณพ้นจากทุกข์ ในวัฏฏะสงสารไปได้ เมื่อบุคคลมาแก้ไข ซึ่งจิตของตนให้บริสุทธิ์เรียบร้อยแล้ว บาปอกุศลที่ตนทำไว้ทั้งหลายก็หลุดหายไปเอง อุทาหรณ์ข้อนี้พึงเห็นองค์คุลีมาลเป็นตัวอย่าง

วิธีแก้จิต ก็คือ วิธีนั่งสมาธินี้เอง แต่ก็เป็นของที่ขาดคราวมานาน จนผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาเข้าใจผิดไป ว่าหมดคราวหมดสมัย หมดเขตมรรคผลธรรมวิเศษเสียแล้ว จึงทำตนให้เป็นคนจน ท้อแท้อปราชัย ไม่สามารถหาอุบายแก้ไขซึ่งจิตของตนต่อไปได้ มีข้อเหล่านี้แลเป็นเหตุทำให้ข้าพเจ้าได้รับความสังเวชมามาก จึงปรารภถึงพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น คุณหาบุญมาชัย ปลัดขวาอำเภอพระลับ จังหวัดขอนแก่น อาราธนา

ให้ข้าพเจ้าเรียบเรียง วิธีแก้จิต คือ สมาธิวิธีนี้ขึ้น เชื่อว่าคงเป็นประโยชน์แก่เหล่าพุทธบริษัทผู้นับถือพระพุทธศาสนาตั้งอยู่ในพระไตรสรณาคมน์ได้ปฏิบัติสืบไป อุบาสก อุบาสิกามีศรัทธาบริจาคทรัพย์พิมพ์ไว้ในพระพุทธศาสนา

พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตฺยาคโม
วัดป่าสาลวัน
จังหวัดนครราชสีมา

คำปรารภ

ท่านเจ้าคุณพระชินวงศาจารย์ เจ้าอาวาสวัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีความประสงค์ใคร่อยาก ให้พิมพ์หนังสือพะไตรสรณาคมน์ ฉบับของเจ้าพระคุณท่าน พระญาณวิศิษฏ์ (พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตฺยาคโม) ที่ได้เรียบเรียงแจกให้ประชาชนได้ศึกษา และปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามวิธี ให้ถึงพระรัตนตรัยที่สมบูรณ์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา นายวีระ สมศรี ได้ทราบความประสงค์ จึงได้ขอรับเอาไปจัดการติดต่อการพิมพ์ และได้บอก อุบาสก อุบาสิกา วัดป่าสาลวัน พร้อมทั้งชาวช่างกลรถไฟ ได้ร่วมกันบริจาคเงินเป็นค่าพิมพ์หนังสือคนละเล็กละน้อย พอเป็นค่าพิมพ์หนังสือ รายนามผู้บริจาคเงินอยู่ด้านหลังหนังสือเล่มนี้

ขออุทิศผลบุญอันเกิดจากพิมพ์หนังสือนี้ บูชาพระคุณแห่งท่านบูรพาจารย์ และท่านเจ้าประคุณ พระญาณวิศิษฏ์ ผู้ซึ่งมรณภาพไปแล้วด้วย ขอเดชะด้วยอำนาจคุณพระศรีรัตน-ตรัย จงอภิบาลปกปัก รักษา ทุก ๆ ท่านที่มีจิตศรัทธาบริจาคเงินสร้างหนังสือตลอดทั้งท่านผู้สนใจศึกษาและปฏิบัติ ขอให้รับความสุขความเจริญ ตลอดกาลทุกเมื่อเทอญ.

นายวีระ สมศรี

ไวยาวัจกร วัดป่าสาลวัน นครราชสีมา

วิธีปฏิญาณตน

ถึงพระไตรสรณาคมน์ เป็นพุทธมามก คือ เป็นอุบาสก อุบาสิกา ในพระพุทธศาสนา ตลอดชีพ

คำปฏิญาณตนถึงสรณะ เมื่อน้อมตนเข้ามานั่งเฉพาะหน้าพระสงฆ์ทั้งปวง แล้วถวายเครื่องสักการะ มีดอกไม้ ธูปเทียนเป็นต้น

กราบ ๓ หน

นั่งคุกเข่าประนมมือ เปล่งวาจาว่า

อรหํ สมฺมา สมฺพุทฺโธ ภควา พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ ฯ

กราบลง ๑ หน

สวากฺ ขาโต ภควตา ธมฺโม ธมฺมํ นมสฺสามิ ฯ

กราบ ๑ หน

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ สงฺฆํ นมามิ ฯ

กราบ ๑ หน

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส ฯลฯ (๓ จบ)

ว่าองค์พระไตรสรณาคมน์

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ

ทุติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ

ทุติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ

ทุติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ

ตติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ

ตติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ

ตติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ

ปฏิญาณตนว่า

เอสาหํ ภนฺเต สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุ สงฺฆญฺจ อุปาสกํ / อุปาสิกํ มํ สงฺโฆ ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตํ ฯ

ทุติยมฺปาหํ ภนฺเต สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ

ธมฺมญฺจ ภิกฺขุ สงฺฆญฺจ อุปาสกํ / อุปาสิกํ มํ สงฺโฆ ธาเรตุ

อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตํฯ

ตติยมฺปาหํ ภนฺเต สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สรณํคจฺฉามิ

ธมฺมญฺจ ภิกฺขุ สงฺฆญฺจ อุปาสกํ / อุปาสิกํ มํ สงฺโฆ ธาเรตุ

อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตํ ฯ

แปลว่า

ข้าพเจ้า ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้ปรินิพพานนานแล้ว พร้อมทั้งพระธรรมและพระอริยสงฆ์สาวก ว่าเป็นสรณะที่พึ่ง ที่ระลึก ที่นับถือ ของข้าพเจ้า ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ตราบเท่าสิ้นชีวิต ขอพระสงฆ์ทั้งปวงจงทรงจำไว้ ซึ่งข้าพเจ้าว่าเป็น อุบาสก / อุบาสิกา ในพระพุทธศาสนาตลอดชีวิตแห่งข้าพเจ้านี้แล ฯ

เจริญพุทธคุณ

อิติปิโส ภควา อรหํ สมฺมา สมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิสตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ ฯ

(กราบลง หมอบอยู่ว่า)

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา พุทฺเธกุกมฺมํ ปกตํ มยายํ พุทฺโธ ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ กาลนฺตเร สํวริตุํ ว พุทฺเธ

(เงยขึ้น)

เจริญธรรมคุณ

สวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ

(กราบลง หมอบอยู่ว่า)

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา ธมฺเมกุกมฺมํ ปกตํ มายายฺ ธมฺโม ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ กาลนฺตเร สํวริตุํ ว ธมฺเม

(เงยขึ้น)

เจริญสังฆคุณ

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ญาย ปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ สามีจิ ปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ ฯ

(กราบลง หมอบอยู่ว่า)

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา สงฺเฆกุกมฺมํ ปกติ มยายํ สงฺโฆ ปฏิคฺคณฺเหตุ อจฺจยนฺตํ กาลนฺตเร สํวริตุํ ว สงฺเฆ

(เงยขึ้นกราบ ๓ หน)

นั่งพับเพียบประนมมือ ฟังคำสั่งสอนในระเบียบ วิธีรักษา และปฏิบัติ พระไตรสรณาคมน์ ต่อไป

ผู้ที่ได้ปฏิญาณตนถึง คุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วชื่อว่าเป็นพุทธบริษัท ชายเป็นอุบาสก หญิงเป็นอุบาสิกา ในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วิธีรักษาพระไตรสรณาคมน์ ไม่ให้ขาดและไม่ให้เศร้าหมอง ดังนี้คือ :—

๑. เป็นผู้ตั้งอยู่ในความเคารพ ๖ ประการ คือ เคารพในพระพุทธเจ้า ๑ เคารพในพระธรรม ๑ เคารพในพระอริยสงฆ์สาวก ๑ เคารพในความไม่ประมาท ๑ เคารพในไตรสิกขา ๓ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ๑ เคารพในปฏิสันถาร การต้อนรับ ๑ ต้องเป็นผู้มีความเชื่อความเลื่อมใส นับถือพระรัตนตรัย เป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึกของตนจริง ๆ ถ้าประมาทเมื่อไร ก็ขาดจากคุณพระรัตนตรัยเมื่อนั้น ฯ

๒. เว้นจากการนับถือ พระภูมิต่าง ๆ คือ ไม่นับถือภูตผี ปีศาจ พระภูมิเจ้าที่ เทวบุตร เทวดา มนต์ คาถาวิชาต่าง ๆ ต่อไป ถ้านับถือเมื่อไรก็ขาดจากคุณพระรัตนตรัยเมื่อนั้น ฯ

๓. ไม่เข้ารีดเดียรัตถีนิครณฐ์ คือไม่นับถือลัทธิวิธีศาสนาอื่น ภายนอกพระพุทธศาสนา มาเป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึกของตนสืบต่อไป ถ้านับถือเข้ารีดเดียรัตถีเมื่อไร ก็ขาดจากพระรัตนตรัยเมื่อนั้น ฯ

๔. ไม่นับถือ ลัทธิศาสนาพราหมณ์ คือ ไม่ดูไม้ดูหมอ แต่งแก้ แต่งบูชา เสียเคราะห์ เสียเข็ญ เป็นต้น ถ้านับถือเมื่อไร ก็เศร้าหมองในคุณพระรัตนตรัย เมื่อนั้น ฯ

๕. เป็นผู้เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม เช่น เชื่อว่าทำชั่วได้ชั่ว ทำดีได้ดี เป็นต้น ตลอดจนเชื่อความตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่สุด ไม่เชื่อมงคลตื่นข่าว ข้อนี้ต้องเป็นผู้มีสมาธิเสมอ ถ้าขาดสมาธิเมื่อไร ก็ขาดศรัทธาความเชื่อเมื่อนั้น ถ้าขาดศรัทธาความเชื่อเมื่อไร ก็เศร้าหมองในคุณพระรัตนตรัยเมื่อนั้น ฯ

วิธีปฏิบัติพระไตยสรณาคมน์

ท่านสอนให้ปฏิบัติใจของตนเอง เพราะคุณพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ทั้งสามนี้สำเร็จด้วยใจ ล้วนเป็นคุณสมบัติของใจทั้งนั้น ท่านจึงสอนให้ปฏิบัติใจของตนเองให้เป็นคนหมั่นคนขยัน ไหว้พระทุกวัน นั่งสมาธิทุกวัน ปฐมํ ยามํ จงฺกมฺมาย นิสชฺชํ อาวารณิเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ บริโสเธติ

เวลาก่อนเข้านอน ตอนหัวค่ำ ให้เดินจงกรม แล้วทำพิธีไหว้พระเจริญพรหมวิหาร นั่งสมาธิภาวนาทำให้จิตสงบและตั้งมั่นเป็นสมาธิก่อนเข้านอน

อฑฺฒรตฺตํ จงฺกมฺมาย นิสชฺชํ อาวรณิ เยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ

เวลาเที่ยงคืน นอนตื่นขึ้นเป็นเวลาที่สงบสงัดดี ให้เดินจงกรม ทำพิธีไหว้พระ เจริญพรหมวิหาร นั่งสมาธิภาวนาทำจิตให้สงบ และตั้งมั่นเป็นสมาธิ แน่วแน่ จึงนอนต่อไปอีก

ปจฺฉิมํ ยามํ จงฺกมฺมาย นิสชฺชํ อาวรณิ เยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ ฯ

เวลาปัจจุสมัย จวนใกล้รุ่ง ให้ลุกขึ้นแต่เช้าล้างหน้าเช็ดหน้าเรียบร้อยแล้ว ทำวิธีไหว้พระเจริญพรหมวิหาร นั่งสมาธิภาวนาทำจิตให้สงบ และตั้งมั่นเป็นสมาธิ แน่วแน่แล้วเดินจงกรมต่อไปจนแจ้ง เป็นวันใหม่ จึงประกอบการงานต่อไป ฯ

ทำวัตรเช้า

หัวหน้ากล่าวคำนำ จงว่าตามพร้อมกัน

อรหํ สมฺมา สมฺพุทฺโธ ภควา พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ ฯ

กราบลงหนหนึ่ง

สวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ธมฺมํ นมสฺสามิ ฯ

กราบลงหนหนึ่ง

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ สงฺฆํ นมามิ ฯ

กราบลงหนหนึ่ง

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ พุทฺธสฺส ภควโต ปุพฺพภาคน มการํ กโรม เส ฯ

สวดพร้อมกัน

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส ฯ

ว่า ๓ หน

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ พุทฺธาภิถุตึ กโรม เส

สวดพร้อมกัน

โยโส ตถาคโต อรหํ สมฺมา สมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณ สมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา โย อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทสิ โย ธมฺมํ เทเสสิ

อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสสิ, ตมหํ ภคฺคนฺตํ อภิปูชยามิ, ตมหํ ภควนฺตํ สิรสา นมามิ ฯ

กราบลงหนหนึ่ง

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ ธมฺมาภิถุตึ กโรม เส

สวดพร้อมกัน

โยโส สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก, โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ, ตมหํ ธมฺมํ อภิปูชยามิ ตมหํ ธมฺมํ สิรสา นมามิ

กราบลงหนหนึ่ง

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ สงฺฆาภิถุตึ กโรม เส

สวดพร้อมกัน

โยโส สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญาย ปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิ ปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺ เขตฺตํ โลกสฺส หมหํ สงฺฆํ อภิปุชยามิ ตมหํ สงฺฆํ สิรสา นมามิ ฯ

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ รตนตฺยปฺปณามคาถา โย เจว สํ เวค ปริกิตฺตนปาจณฺจ ภณาม เส ฯ

(สวดพร้อมกัน)

พุทฺโธ สุสุทฺโธ กรุณามหณฺณโว โยจฺ จนฺตสุทธ-พฺพพรญาณโลจโน, โลกสฺส ปาปู ปกิเลสฆาตโก, วนฺทามิ พุทฺธํ อหมาทเรน ตํ, ธมฺโมปทีโป วิย ตสฺส สตฺถุโน, โย มคฺคปากา มตเภทภินฺนโก, โลกุตฺตโร โย จ ตทตฺถทีปโน, วนฺทามิธมฺมํ อหมาทเรน ตํ, สงฺโฆสุเขตฺตา ภยติ ขตฺตสญฺญิโต โยทิฏฺจ สนฺโต สุคตานุโพธโก, โลลปฺปหีโน อริโส สุเมธโส, วนฺทามิ สงฺฆํ อหมาทเรนตํ, อิจฺเจว เมกนฺตภิปูชเนยฺย กํ, วตฺถุตฺตฺ์ยํ วนฺทยตาภิ สงฺขตํ, ปุญฺญํ มยา ยํ มม สพฺพุ ปทฺทวา, มา โหนฺตุเว ตสฺส ปภาวสิทฺธิยา ฯ

อิธ ตถาคโต โลเก อุปปนฺโน อรหํ สมฺมา สมฺพุทฺโธ ธมฺโม จ เทสิโต นิยฺยานิโก อุปสมิโก. ปรินิพฺพานิโก, สมฺโพธคามี สุคตปฺป เวทิโต, มยนฺตํ ธมฺมํ สุตฺวา เอวํ ชานาม, ชาติปี สุกฺขา ชราปี ทุกฺขา มรณมฺปิ ทุกฺขํ, โสกปริเทว ทุกฺขโทมนสฺสุปายา สาปี ทุกฺขา, อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกโข ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิทุกฺขํ, สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทา นกฺขนฺธา ทุกฺขา,

เสยฺยถีทํ, รูปู ปาทานกฺขนฺโธ เวทนูปาทานกฺขนฺโธ สญฺญูปาทานกฺขนฺโธ, สงฺขารู ปาทานกฺธนฺโธ, วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ, เยสํ ปริญฺญาย, ธรมาโน โส ภควา เอวํ พหุลํ สาวเกวินेติ, เอวํ ภาคา จ ปนสฺส ภควโต, สาวเกสุ อนุสาสนี, พหุลา ปวตฺตติ, รูปํ อนิจฺจํ, เวทนา อนิจฺจา, สญฺญา อนิจฺจา, สงฺขารา อนิจฺจา วิญฺญาณํ อนิจฺจํ, รูปํ อนตฺตา, เวทนา อนตฺตา สญฺญา อนตฺตา สงฺขารา อนตฺตา วิญฺญาณํ อนตฺตา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา, สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ, เต มยํ โอติณฺณามฺหยะ ชาติยาชรา มรเณน, โสเกหิ, ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ, อุปายาเสหิ, ทุกฺโข ติณฺณา ทุกฺขปเรตา อปฺเบ่วนามิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญา เยถาติ, จิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ อุทฺทิสฺส อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ, สทฺธา อคารสฺมา อนคริยํ ปพฺพชิตา, ตสฺมึ ภควติ พฺรหฺมจริยํ จราม, ภิกฺนํขู สิกขา สาชีวสมาปนฺนา ตํ โน พฺรหฺมจริยํ อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยาย สํวตฺตตุ ฯ

ถ้าเป็นคฤหัสถ์ สวดถึง ปญฺญา เยถาติ แล้วเปลี่ยนสวดดังนี้

จิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สรณํคตา ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, ตสฺส ภควโต สาสนํ ยถา พลํ มนสิกโรม, อนุปฏิปชฺชาม สา สา โน ปฏิปตฺติ อิมสฺสเกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยาย สํวตฺตตุ ฯ

ทำวัตรเย็น

พุทฺธานุสฺสติ

ตํ โข ปน ภควนฺตํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต, อิติปิโส ภควา อรหํ สมฺมา สมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ ฯ

พุทฺธาภิคีติ

พุทฺธวารหนฺตวรตาทิคุณาภิยุตฺโต, สุทฺธาภิญาณกรุณาหิ, สมาคตตฺโต, โพเธสิโย สุชนตํ กมลํวสูโร, วนฺทามหํตมรณํ สิรสาชิเนนฺทํ ฯ

พุทฺโธ โยสพฺพปาณีนํ,
สรณํ เขมมุตฺตมํ
ปจมานุสฺสติ ฐานํ,
วนฺทามิตํ สิเรนหํ

พุทฺธสฺสาหสฺมิทาโสว,
พุทฺโธเมสามิกิสฺสโร
พุทฺโธทุกฺขสฺสฆาตาจ,
วิธาตา จ หิตสฺสเม

พุทฺธสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ,
สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ
วนฺทนฺโตหํ จริสฺสามิ
พุทฺธสฺเสว สุโพธิตํ

นตฺถิเมสรณํอญฺญํ
พุทฺโธเม สรณํวรํ
เอเตน สจฺจวชฺเชน.
วฑฺเฒยฺยํ สตฺถุสาสเน

พุทฺธํเมวนฺทมาเนน,
ยํปุญฺญํปสุตํ อิธ
สพฺเพปิอนฺตรายเม
มเหสุํตสฺสเตชสา

จบคาถานี้แล้วกราบลงหน ๑

หมอบลงว่า

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา, พุทฺเธ กุกมฺมํ ปกตํ มยายํ, พุทฺโธปฏิคฺคณฺหตุอจฺ จยนฺตํ กาลนฺตเรสํ วริตุํวพุทฺเธ ฯ

จบแล้วนั่งว่าธมฺมานุสฺสตินยาปาจ ดังนี้

สวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ ฯ

หยุดระลึกความตามที่มาในปาฐ ที่ว่ามาย่อหรือพิศดารตามควร แล้วสวด ธมฺมา ภิคีติ ดังนี้

สวากฺขาตตาทิคุณโยคฺวเสนเสยฺโย,
โยมคฺคปากปริยตฺติวิโมกฺขเภโท,
ธมฺโมกุโลกปตนาตทธาริธารี,
วนฺทามหํมหรํวรธมฺมเมตํ,
ธมฺโมโยสพฺพปาณีนํ
สรณํเขมมุตฺตมํ
ทุติยานุสฺสติฏฺฐานํ
วนฺทามิตํ สิเรนหํ
ธมฺมสฺสาหสฺมิทาโสว,
ธมฺโม เมสามิกิสฺสโร
ธมฺโมทุกฺขสฺส ฆาตา จ,
วิธาตา จ หิตสฺสเม

ธมฺมสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ,
สรีลญฺชีวิตญฺจิทํ
วนฺทนฺโตหํ จริสฺสามิ,
ธมฺมสฺเสว สุธมฺมตํ
นตฺถิเมสรณํอญฺญํ,
ธมฺโมเมสรณํวรํ
เอเตนสจฺจชฺเชน
วฑฺเฒยฺยํสตฺถุสาสเน
ธมฺมํ เม วนฺทมาเนน,
ยํ ปุญฺญํ ปสุตํอิธ
สพฺเพปิ อนฺตรายา เม,
มเหสุํ ตสฺสเตชสา ฯ

จบคาถานี้แล้วกราบลง ๑ หน

หมอบลงว่า

กาเยน วาจาย ว เจตสาวา, ธมฺเม กุกมฺมํ ปกตํ มยายํ ธมฺโม ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ กาลนฺตเร สํวริตุํ ว ธมฺเม ฯ

จบแล้วนั่งสงฺฆานุสฺสตินยปาฐ ดังนี้

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ

อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ

ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ

สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ

ยทิทํจตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย, อนุตฺตรํปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ ฯ

หยุดระลึกถึงความตามที่มาในปาฐ ที่ว่าย่อหรือพิศดารตามควรแล้ว สวด สงฺฆาภิคีติ ดังนี้

สทฺธมฺมโช สุปฏิปตฺติคุณาทิ ยุตฺโต โยฏฺฐพฺพิโธ อริยปุคฺคล สงฺฆเสฏฺโฐ, สีลาทิธมฺมปวราสย กายจิตฺโต วนฺทามหํ ตมยิยานคณํ สุสุทฺธํ ฯ

สงฺโฆ โย สพฺพปาณีนํ,

สรณํเขมมุตฺตมํ,

ตติยานุสฺสติฏฺฐานํ,

วนฺทามิตํ สิเรนหํ

สงฺฆสฺสาหสฺมิ ทาโสว,

สงฺโฆเมสามิกิสฺสโร
สงฺโฆทุกฺขสฺสฆตาจ
วิธาตาจหิตสฺสเม
สงฺฆสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ,
สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ
วนฺทนฺโตหํ จริสฺสามิ,
สงฺฆสฺโสปฏิปนฺนตํ
นตฺถิเมสรณํอญฺญํ,
สงฺโฆเมสรณํวรํ
เอเตน สจฺจวชฺเชน,
วฑฺฒเฌยฺยํสตฺถุสาสเน
สงฺฆํเมวนฺทมาเนน,
ยํ ปุญฺญํ ปสุตํ อิธ
สพฺเพปีอนฺตรายาเม
มเหสุํตสฺสเตชสา ฯ

จบคาถานี้แล้วกราบลงหน ๗

หมอบลงว่า

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา สงฺเฆ กุกมฺมํ ปกตํ มยายํ สงฺโฆ ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ กาลนฺตเร สํวริตุํวสงฺเฆ ฯ

สตรีเล่าบ่นแลสวด แปลกอย่างนี้ พุทฺธสฺสาหสฺมิ ทาสีว, ธมฺมสฺสาหสฺมิ ทาสีว, สงฺฆสฺสาหสฺมิ ทาสีว, วนฺทนฺตีหํ, พุทฺธํ เม วนฺทมานาย, ธมฺมํ เม วนฺทมานาย, สงฺฆํ เม วนฺทมานาย, ถ้าคฤหัสถ์ ทั้งบุรุษสตรีสวด มีความรังเกียจ อสภาว นิรุตติ อยู่ บุรุษจะสวดว่า วนฺทมาโน จริสฺสามิ, สตรีจะสวดว่า วนฺทมานา จริสฺสามิ, ดั่งนี้พร้อมกันไป ดัง คโต, คตา, ฉะนั้นก็ควรก็แปลว่าไหว้อยู่เหมือนกัน ฯ

เจริญพรหมวิหาร ๔

อหํ สุขิโต โหมิ นิทฺทุกฺโข โหมิ อเวโร โหมิ อพฺยาปชฺโฌ โหมิ อนีโฆ โหมิ สุขี อตฺตานํ ปริหรามิ ฯ

นี้เมตตาตนแล

เมตตาสัตว์ว่าดังนี้

สพฺเพ สตฺตา สุขิตา โหนฺตุ
สพฺเพ สตฺตา อเวรา โหนฺตุ
สพฺเพ สตฺตา อพฺยาปชฺฌา โหนฺตุ
สพฺเพ สตฺตา อนิฆา โหนฺตุ
สพฺเพ สตฺตา สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ

นี้องค์เมตตาแล

สพฺเพ สตฺตา สพฺพทุกฺขา ปมุญฺจนฺตุ ฯ

นี้องค์กรุณาแล

สพฺเพ สตฺตา ลทฺธสมฺปตฺติโต มา วิคจฺฉนฺตุ ฯ

นี้องค์มุทิตาแล

สพฺเพ สตฺตา กมฺมสฺสกา กมฺมทายาทา กมฺมโยนี กมฺมพนฺธุ กมฺมปฏิสฺสรณา ยํ กมฺมํ กริสฺสนฺติ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาทา ภวิสฺสนฺติ ฯ

นี้องค์อุเบกขาแล

วิธีบูชาดอกไม้ธูปเทียน

ยมหํ สมฺมาสมฺพุธํ ภควนฺตํ

สรณํ คโต / คตา { ชายว่า / หญิงว่า } พระผู้มีพระภาค พระองค์ตรัสรู้ดีแล้วโดยชอบ พระองค์ใดแน่ ข้าพเจ้าถึงแล้ว ว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัยได้จริง อิมินา สกฺกาเรน ตํ ภควนฺตํ อภิปูชยามิ ข้าพเจ้าขอบูชาพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ด้วยเครื่องสักการะอันนี้ ฯ

กราบลงหนหนึ่ง

ยมหํ สฺวากฺขาตํ ภควตา ธมฺมํ

สรณํ คโต / คตา { ชายว่า / หญิงว่า } พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรู้ดีแล้ว เหล่าใดแน่ ข้าพเจ้าถึงแล้ว ว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัยได้จริง ๆ อมินา สกฺกาเรน ตํ ธมฺมํ อภิปูปยามิ ข้าพเจ้าบูชาพระธรรมนั้น ด้วยเครื่องสักการะอันนี้ ฯ

กราบลงหนหนึ่ง

ยมหํ สุปฏิปนฺนํ สงฺฆํ สรณํ

คโต ชายว่า / คตา หญิงว่า } พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ที่ท่านปฏิบัติดีแล้ว หมู่ใดแน่ ข้าพเจ้าถึงแล้ว ว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัยได้จริง ฯ อิมินา สกฺกาเรน ตํ สงฺฆํ อภิปูชยามิ ฯ ข้าพเจ้าบูชาพระสงฆ์หมู่นั้นด้วยเครื่องสักการะอันนี้

กราบลงหนหนึ่ง

วิธีไหว้พระอีกอย่างหนึ่ง

ยมหํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ภควนฺตํ สรณํ

คโต ชายว่า / คตา หญิงว่า } พระผู้มีพระภาค พระองค์เป็นผู้ตรัสรู้ดีแล้วโดยชอบ พระองค์ใดแน่ ข้าพเจ้าถึงแล้ว ว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัยได้จริง ฯ

ตํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ ข้าพเจ้าไหว้พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

กราบลงหนหนึ่ง

ยมหํ สวาก่ข ตํ ภควตา ธมฺมํ สรณํ

คโต	ชายว่า		พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัส
คตา	หญิงว่า		

ดีแล้วเหล่าใดแน่ ข้าพเจ้าถึงแล้ว ว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัยได้จริง ฯ

ตํ ธมฺมํ นมสฺสามิ ข้าพเจ้าไหว้พระธรรมนั้น ฯ

กราบลงหนหนึ่ง

ยมหํ สุปฏิปนฺนํ สงฺฆํ สรณํ

คโต	ชายว่า		พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า
คตา	หญิงว่า		

ที่ท่านปฏิบัติดีแล้วหมู่ใดแน่ ข้าพเจ้าถึงแล้วว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัยได้จริง ฯ

ตํ สงฺฆํ นมามิ ข้าพเจ้าไหว้พระสงฆ์หมู่นั้น ฯ

กราบลงหนหนึ่ง

คำประกาศทาน

เรายินดีในทาน การให้ของ ขอจงได้สำเร็จอาสวขัยสิ้นไปแห่งเครื่องดองสันดาน นิพฺพานปจฺจโย โหตุ ฯ

คำอาราธนาศีล ๕

มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม { มิ / ม }

คำอาราธนาองค์อุโบสถ

มยํ ภนฺเต ติสรเณน สหอฏฺฐงฺค สมนฺนาคตํ อุโปสถํ ยาจาม { มิ / ม }

คำอาราธนาเทศน์

พฺรหฺมา จ โลกาธิปติ สหมฺปติ กตฺอญฺชลี อนฺธิวรํ อยาจถ สนฺตีธ สตฺตาปฺปรชกฺขชาติกา เทเสตุ ธมฺมํ อนุกมฺปิมํ ปชํ ฯ

คำอาราธนาพระปริตร

วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติ สิทฺธิยา สพฺพทุกฺขวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ,

วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติ สิทฺธิยา สพฺพภยวินาสาย ปริตฺติ พฺรูถ มงฺคลํ ฯ

คำลาพระ

หนฺททานิ มยํ ภนฺเต อาปุจฺฉาม พหุกิจฺจา มยํ พหุกรณียา ฯ

พระเถระท่านให้โอกาสว่า

ยสฺสทานิ ตุมฺเห กาลํ มญฺญถ ฯ

คำอาราธนาเทศน์ ในวันธรรมสวนะ

จาตุทฺทสี ปณฺณรสี, ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี กาลา พุทฺเธน ปญฺญตฺตา, สทฺธมฺมสฺสวนสฺสิเม

ปณฺณรสี / จตุทฺทสี } โข อยนฺทานิ สมฺปตฺตา อภิลกฺขิตา เตนายํ อฏฺฐมี ปริส ธมฺมํ

โสตุํ อิธ สมาคตา สาธุ อยฺโย ภิกฺขุสงฺโฆ กโรตุ ธมฺมเทสนํ อยญฺจ ปริสา สพฺพา อาทิกตฺวา สุณาตุ ตนฺติ ฯ

๑. นั่งสมาธิวิธี

ให้นั่งขัดสมาธิ เอาขาขวาทับขาซ้าย เอามือขวาวาง ทับมือซ้าย

อุชุํ กายํ ปณิธาย ตั้งกายให้ตรง คือไม่ให้เอียงไปทางซ้าย ข้างขวา ข้างหน้า ข้างหลัง และอย่าก้มนัก เช่นอย่างหอยนาหน้าต่ำ อย่าเงยนัก เช่นอย่างนกกระแต้ (นกกระต้อยติวิด) นอนหงาย พึงดูพระพุทธรูปเป็นตัวอย่าง อุชุํ จิตฺตํ ปณิธาย ตั้งจิตให้ตรง คืออย่าส่งใจไปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และอย่าส่งใจไปข้างหน้า ข้างหลัง ข้างซ้าย ข้างขวา พึง กำหนดรวมเข้าไว้ในจิต

๒. วิธีสำรวมจิตในสมาธิ

มนสา สํวโร สาธุ สำรวมจิตให้ดีคือ ให้นึกว่าพระพุทธเจ้าอยู่ที่ใจ พระธรรมอยู่ที่ใจ พระอริยสงฆ์สาวกอยู่ที่ใจ นึกอยู่อย่างนี้จนใจตกลงเห็นว่าอยู่ที่ใจจริง ๆ แล้วทอดธุระเครื่องกังวล ลงได้ว่า ไม่ต้องกังวลอะไรอื่นอีก จะกำหนดเฉพาะที่ใจแห่งเดียวเท่านั้น จึงตั้งสติกำหนดใจนั้นไว้ นึกคำบริกรรมรวมใจเข้า ฯ

๓. วิธีนึกคำบริกรรม

ให้ตรวจดูจิตเสียก่อน ว่าจิตติดอยู่ในอารมณ์อะไร ในอารมณ์อันนั้น เป็นอารมณ์น่ารักหรือน่าชัง เมื่อติดใจในอารมณ์ที่น่ารัก พึงเข้าใจว่า จิตนี้ลำเอียงไปด้วยความรัก

เมื่อติดใจในอารมณ์ที่น่าชัง พึงเข้าใจว่า จิตนี้ลำเอียงไปด้วยความชัง ไม่ตั้งเที่ยง พึงกำหนดส่วนทั้งสองนั้น ให้เป็นคู่กันเข้าไว้ที่ตรงหน้าซ้ายขวา แล้วตั้งสติกำหนดใจตั้งไว้ในระหว่างกลาง ทำความรู้เท่าส่วนทั้งสอง เปรียบอย่างถนนสามแยกออกจากจิตตรงหน้าอก ระวังไม่ให้จิตแวะไปตามทางเส้นซ้าย เส้นขวา ให้เดินตรงตามเส้นกลาง แต่ระวังไม่ให้ไปข้างหน้า ให้กำหนดเฉพาะจิตอยู่กะที่นั้นก่อน แล้วนึกคำบริกรรมที่เลือกไว้จำเพาะพอเหมาะกับใจคำใดคำหนึ่ง เป็นต้นว่า "พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ ๆ ๆ" ๓ จบ แล้วรวมลงเอาคำเดียวว่า "พุทฺโธ ๆ ๆ" เป็นอารมณ์เพ่งจำเพาะจิตจนกว่าจิตนั้นจะว่าง ความรักความชังได้ขาด ตั้งลงเป็นกลางจริง ๆ แล้วจึงกำหนดรวมทวนกระแสประชุมลงในภวังค์ ตั้งสติตามกำหนดจิตในภวังค์นั้น ให้เห็นแจ่มแจ้งไม่ให้เผลอ ฯ

๔. วิธีสังเกตจิตเข้าสู่ภวังค์

พึงสังเกตจิตในเวลากำลังนึกคำบริกรรมอยู่นั้น ครั้นเมื่อจิตตั้งลงเป็นกลางวางความรักชังทั้งสองนั้นได้แล้ว จิตย่อมเข้าสู่ภวังค์ (คือจิตเดิม) มีอาการต่าง ๆ กัน บางคนรวมผับลงบางคนรวมปึบลง บางคนรวมวับแวบเข้าไป แล้วสว่างขึ้น

ลืมคำบริกรรมไป บางคนก็ไม่ลืม แต่รู้สึกว่าเบาในกายใจ ที่เรียกว่ากายลหุตา จิตฺตลหุตา กายก็เบา จิตก็เบา กายมุทุตา จิตฺตมุทุตา กายก็อ่อน จิตก็อ่อน กายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ กายก็สงบ จิตก็สงบ กายุชุกตา จิตฺตุชุกตา กายก็ตรง จิตก็ตรง กายกมฺมญฺญตา กายก็ควรแก่การทำสมาธิ จิตก็ควรแก่การทำสมาธิ กายปาคุญฺญตา จิตฺตปาคุญฺญตา กายก็คล่องแคล่ว จิตก็คล่องแคล่ว หายเหน็ดหายเหนื่อย หายเมื่อย หายหิว หายปวดหลัง ปวดเอว ก็รู้สึกว่าสบายในใจมาก พึงเข้าใจว่า จิตเข้าสู่ภวังค์แล้ว ให้หยุดคำบริกรรมเสีย และวางสัญญาภายนอกให้หมด ค่อย ๆ ตั้งสติตามกำหนดจิต จนกว่าจิตนั้นจะหยุด และตั้งมั่นลงเป็นหนึ่งอยู่กับที่ เมื่อจิตประชุมเป็นหนึ่ง ก็อย่าเผลอสติ ให้พึงกำหนดอยู่อย่างนั้น จนกว่าจะนั่งเหนื่อยนี้แล เรียกว่าภาวนาอย่างละเอียด ฯ

๕. วิธีออกจากสมาธิ

เมื่อจะออกจากที่นั่งสมาธิภาวนา ในเวลาที่รู้สึกเหนื่อยแล้วนั้น ให้พึงกำหนดจิตไว้ให้ดี แล้วเพ่งเล็งพิจารณาเบื้องบนเบื้องปลายให้รู้แจ้งเสียก่อนว่า เบื้องต้นได้ตั้งสติกำหนดจิตอย่างไร พิจารณาอย่างไร นึกคำบริกรรมอะไร น้ำใจจึงสงบ

มาตั้งอยู่อย่างนี้ ครั้นเมื่อใจสงบแล้ว ได้ตั้งสติอย่างไร กำหนดจิตอย่างไร ใจจึงไม่ถอนจากสมาธิ พึงทำในใจว่า ออกจากที่นั่งนี้แล้วนอนลงก็จะกำหนดอยู่อย่างนี้ จนกว่าจะนอนหลับ แม้ตื่นขึ้นมาก็จะกำหนดอย่างนี้ตลอดวันและคืน ยืน เดิน นั่ง นอน เมื่อทำในใจเช่นนี้แล้ว จึงออกจากที่นั่งสมาธิเช่นนั้นอีก ก็พึงทำพิธีอย่างที่ทำมาแล้ว ฯ

๖. มรรคสมังคี

มรรคมีองค์อวัยวะ ๘ ประการ ประชุมลงเป็นเอกมรรค คือ ๗ เป็นอาการ องค์ที่ ๘ เป็นหัวหน้า อธิบายว่าสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ ก็คือ จิตเป็นผู้เห็น สัมมาสังกัปโป ความดำริชอบ ก็คือจิตเป็นผู้ดำริ สัมมาวาจา กล่าววาจาชอบ ก็คือ จิตเป็นผู้สำนึกแล้วกล่าว สัมมากัมมันโต การงานชอบ ก็คือ จิตเป็นผู้คิดทำการงาน สัมมาอาชีโว เลี้ยงชีวิตชอบ ก็คือ จิตเป็นผู้หาเลี้ยงชีวิต สัมมาวายาโม ความเพียรชอบ ก็คือ จิตเป็นผู้มีเพียร มีหมั่น สัมมาสติ ความระลึกชอบ ก็คือ จิตเป็นผู้ระลึก ทั้ง ๗ นี้แหละเป็นอาการ ประชุมอาการทั้ง ๗ นี้ ลงเป็นองค์สัมมาสมาธิ แปลว่า ตั้งจิตไว้ชอบ ก็คือ ความประกอบการกำหนดจิต ให้เข้าสู่ภวังค์ได้

แล้ว ตั้งสติกำหนดจิตนั้นไว้ให้เป็นเอกัคคตาอยู่ในความเป็นหนึ่ง ไม่มีไป ไม่มีมา ไม่มีออก ไม่มีเข้า เรียกว่า มรรคสมังคี ประชุมมรรคทั้ง ๘ ลงเป็นหนึ่ง หรือเอกมรรค ก็เรียก มรรคสมังคีนี้ ประชุมถึง ๔ ครั้ง จึงเรียกว่ามรรค ๔ ดังแสดงมาฉะนี้

๗. นิมิตสมาธิ

ในเวลาจิตเข้าสู่ภวังค์ และตั้งลงเป็นองค์มรรคสมังคีแล้วนั้น ย่อมมีนิมิตต่าง ๆ มาปรากฏในขณะจิตอันนั้น ท่านผู้ฝึกหัดใหม่ทั้งหลาย พึงตั้งสติกำหนดใจไว้ให้ดีอย่าตกประหม่ากระดาก และอย่าทำความกลัวจนเสียสติและอารมณ์ ทำใจให้ฟุ้งซ่านรั้งใจไม่อยู่ จะเสียสมาธิ นิมิตทั้งหลายไม่ใช่เป็นของเที่ยง เพียงสักว่าเป็นเงา ๆ พอให้เห็นปรากฏแล้วก็หายไปเท่านั้นเอง ฯ

นิมิตที่ปรากฏนั้น คือ อุคคหนิมิต ๑ ปฏิภาคนิมิต ๑ นิมิตที่ปรากฏเห็นดวงหทัยของตนใสสว่างเหมือนกับดวงแก้ว แล้วยึดหน่วงเหนี่ยวรั้ง ให้ตั้งสติกำหนดจิตไว้ให้ดี เรียกอุคคหนิมิต ไม่เป็นของน่ากลัว ฯ

นิมิตที่ปรากฏเห็นคนตาย สัตว์ตาย ผู้ไม่มีสติย่อมกลัว แต่ผู้มีสติแล้ว ย่อมไม่กลัว ยิ่งเป็นอุบายให้พิจารณาเห็นเป็นอสุภะ แยกส่วนแบ่งส่วนของกายนั้นออกดูได้ดีทีเดียว และน้อมเข้ามาพิจารณากาย ในกายของตนให้เห็นแจ่มแจ้ง จนเกิดนิพพิทาญาณเบื่อหน่ายสังเวชสลดใจ ยังน้ำใจให้ตั้งมั่นเป็นสมาธิ มีกำลังยิ่งขึ้นเรียก ปฏิภาคนิมิต ฯ

๘. วิธีเดินจงกรม

พึงกำหนดหนทางสั้นยาว แล้วแต่ต้องการ ยืนที่ต้นทาง ยกมือประนม ระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ แล้วตั้งความสัตย์อธิษฐานว่า ข้าพเจ้าจะตั้งใจจะปฏิบัติ เพื่อเป็นปฏิบัติบูชาคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กับทั้งพระธรรม และพระอริยสงฆ์สาวก ขอให้น้ำใจของข้าพเจ้าสงบระงับตั้งมั่นเป็นสมาธิ มีปัญญาเฉลียวฉลาดรู้แจ้งแทงตลอด ในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทุกประการเทอญ แล้ววางมือลง เอามือขวาจับมือซ้ายไว้ข้างหนึ่ง เจริญพรหมวิหาร ๔ ทอดตาลงเบื้องต่ำ ตั้งสติกำหนดจิต นึกคำบริกรรมเดินกลับไป กลับมา จนกว่าจิตจะสงบรวมลงเป็นองค์สมาธิในขณะที่จิตกำลังรวมอยู่นั้น จะหยุดยืนกำหนดจิตให้รวมสนิทเป็นสมาธิ

ก่อน จึงเดินต่อไปอีกได้ ในวิธีเดินจงกรมนี้ กำหนดจิตอย่างเดียวกันกับนั่งสมาธิ แปลกแต่ใช้อิริยาบทเดินเท่านั้น ฯ

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฝึกหัดใหม่ทั้งหลายพึงเข้าใจเถิดว่า การทำความเพียรคือ ฝึกหัดจิตในสมาธินี้ มีวิธีที่จะต้องฝึกหัดในอิริยาบถทั้ง ๔ จึงต้องสมาธิบ้าง เดินจงกรมบ้าง ยืนกำหนดจิตบ้าง นอนสีหไสยาสน์บ้างเพื่อให้ชำนาญคล่องแคล่ว และเปลี่ยนอิริยาบถให้สม่ำเสมอ ฯ

๙ วิธีแก้นิมิต

วิธีที่จะแก้นิมิตได้เป็น ๓ อย่าง คือ วิธีที่ ๑ ทำความนิ่งเฉยคือ พึงตั้งสติกำหนดจิตนั้นไว้ให้มั่นคง ทำความสงบนิ่งแน่วเฉยอยู่ในสมาธิ แม้มีนิมิตอะไร ๆ มาปรากฏหรือรู้เห็นเป็นจริงในจิตอย่างไร ไม่ต้องหวั่นไหวไปตาม คือ ไม่ต้องส่งจิตคิดไปจะเป็นความคิดผิด ที่เรียกว่า จิตวิปลาส แปลว่าความคิดเคลื่อนคลาด แปลกประหลาดจากความจริง นิ่งอยู่ในสมาธิไม่ได้ ให้บังเกิดเป็นสัญญา ความสำคัญผิดที่เรียกว่าสัญญาวิปลาส แปลว่า หมายมั่นไปตามนิมิต เคลื่อนจากจิตผู้เป็นจริงทั้งนั้น จนบังเกิดถือทิฏฐิมานะขึ้น ที่เรียกว่าทิฏฐิวิปลาส แปลว่าความเห็นเคลื่อนคลาดจากความจริง คือ

เห็นไปหน้าเดียว ไม่แลเหลียวดูให้รู้เท่าส่วนในส่วนนอก ชื่อว่าไม่รอบคอบเป็นจิตลำเอียง ไม่เที่ยงตรง เมื่อรู้เช่นนี้ จึงไม่ควรส่งจิตไปตาม เมื่อไม่ส่งจิตไปตามนิมิตเช่นนั้นแล้ว ก็ให้คอยระวังไม่ให้จิตเป็นตัณหาเกิดขึ้น คือ ไม่ให้จิตดิ้นรนยินดีอยากเห็นนิมิตนั้น แจ่มแจ้งยิ่งขึ้นก็ดี หรือยินร้ายอยากให้นิมิตนั้นหายไปก็ดี หรือแม้ไม่อยากพบ ไม่อยากเห็นซึ่งนิมิตที่น่ากลัวก็ดี ทั้ง ๓ อย่างนี้เรียกว่าตัณหา ถ้าเกิดมีในจิตแต่อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ก็ให้รีบระงับเสีย คือ ถอนความอยาก และความไม่อยากนั้นออกเสีย เมื่อนิมิตมีมาก็อย่ายินดีเมื่อนิมิตหายไป ก็อย่ายินร้าย หรือเมื่อนิมิตที่น่ากลัวมีมา ก็อย่าทำความกลัว และอย่าทำความคดโกง อยากให้หายไปก็ไม่ว่า ไม่อยากให้หายไปก็ไม่ว่า อยากเห็นก็ไม่ว่า ไม่อยากเห็นก็ไม่ว่า ให้เป็นสันทิฏฐิโก คือเห็นเอง อยากรู้ก็ไม่ว่าไม่อยากรู้ก็ไม่ว่า ให้เป็นปัจจัตตัง รู้จำเพาะ กับจิต ตั้งจิตไว้เป็นกลาง ๆ แล้วพึงทำความรู้เท่าอยู่ว่า อันนี้เป็นส่วนจิตอันนั้นเป็นส่วนนิมิต แยกส่วนแบ่งส่วนตั้งไว้เป็นคนละอันรักษาเอาแต่จิต กำหนดให้ตั้งอยู่เป็นฐิติธรรมเที่ยงแน่ว ทำความรู้เท่าจิตและนิมิตทั้งสองเงื่อนรักษาไม่ให้สติเคลื่อนคลาดจากจิต ทั้งไม่ให้เผลอสติได้เป็นดี สติมาชื่อว่าเป็นผู้มีสติ

วิเนยฺยโลเก อภิชฺฌา โทมนสฺสํ ถอน อภิชฌา และโทมนัสในโลกเสียได้แล้ว ก็เป็นผู้ตั้งอยู่ในวินัย เมื่อประกอบข้อปฏิบัติอันนี้อยู่อย่างนี้ สติก็ตั้งมั่น จิตก็ตั้งมั่นประชุมกันเป็นสมาธิดังนี้ เรียกญาตปริญญา แปลว่ารู้เท่าอารมณ์ ฯ

วิธีที่ ๒ ตรวจค้นปฏิภาคนิมิต คือ เมื่อเห็นว่าจิตมีกำลัง ประชุมกันอยู่เป็นปึกแผ่นแน่นหนาดีแล้ว พึงฝึกหัดปฏิภาคนิมิตให้ชำนาญ คือ เมื่อเห็นรูปนิมิตมาปรากฏในตาในจิต เห็นเป็นรูปคนเด็กเล็ก หญิงชาย หนุ่มน้อยบ่าวสาวหรือแก่เฒ่าชราประการใดประการหนึ่งก็ตาม แสดงอาการแลบลิ้นปลิ้นตา หน้าบิดตาเบือนอาการใดอาการหนึ่งก็ตามให้รีบพลิกจิตเข้ามากลับตั้งสติผูกปัญหาหรือทำในใจก็ได้ว่า รูปนี้เที่ยงหรือไม่เที่ยง จะแก่เฒ่าชราต่อไปหรือไม่ เมื่อนึกในใจกระนี้แล้ว พึงหยุดและวางคำที่นึกนั้นเสีย กำหนดจิตพิจารณานิ่งเฉยอยู่ จนกว่าจะตกลงและแลเห็นในใจว่า เฒ่าแก่ชราได้เป็นแท้ จึงรีบพิจารณาให้เห็นแก่เฒ่าชรา หลังขด หลังโขสั่นทด ๆ ไป ในขณะปัจจุบันทันใจนั้น แล้วผูกปัญหาถามดูทีว่า "ตายเป็นไหมเล่า" หยุดนิ่งพิจารณาอยู่อีกจนกว่าจะตกลงเห็นในใจได้ว่า ตายแน่ตายแท้ไม่แปรผัน จึงรีบพิจารณาให้เห็น ตายลงไปอีกเล่า ในขณะปัจจุบันทันใจนั้น "เมื่อ

ตายแล้วจะเปื่อยเน่า แตกทำลายไปหรือไม่" หยุดนิ่งพิจารณาเฉยอยู่อีก จนกว่าจิตของเราจะตกลงเห็นว่า เปื่อยเน่าแตกทำลายไปได้แท้ แน่ในใจฉะนี้แล้ว ก็ให้รีบพิจารณาให้เห็นเปื่อยเน่า แตกทำลาย จนละลายหายสูญลงไป เป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟ ไปตามธรรมดา ธรรมธาตุ ธรรมฐิติ ธรรมนิยามะ แล้วพลิกเอาจิตของเรากลับทวนเข้ามาพิจารณาภายในกายของเราเอง ให้เห็นลงไปได้ อย่างเดียวกัน จนกว่าจะตกลงและตัดสินในใจว่าได้ ร่างกายของเรานี้ก็แก่เฒ่าชรา ทุพพลภาพ แตก ตาย ทำลาย เปื่อยเน่าไปเป็นเหมือนกัน แล้วรีบตั้งสติพิจารณาเห็นเป็นแก่เฒ่าชราดูทันที และพิจารณา ให้เห็น ตายลงไป ในขณะปัจจุบัน แยกส่วนแบ่งส่วนออกดูให้เห็นแจ้งว่า หนังเป็นอย่างไร เนื้อเป็นอย่างไร กระดูกเป็นอย่างไร ตับไตไส้พุง เครื่องใน เป็นอย่างไร เป็นของงามหรือไม่งาม ตรวจดูให้ดี พิจารณาให้ละเอียด จนกว่าจะถอนความยินดียินร้ายเสียได้ แล้วพิจารณาให้เห็นเปื่อยเน่าผุพัง ลงถมแผ่นดินไป ภายหลังกลับพิจารณาให้เห็นเป็นคืนมาอีก แล้วฝึกหัดทำอยู่อย่างนี้ จนกว่าจะชำนาญ หรือยิ่งเป็นผู้มีสติได้พิจารณาให้ เนื้อ หนัง เส้น เอ็น และเครื่องในทั้งหลาย มี ตับ ไต ไส้ พุง เป็นต้น เปื่อย

เน่า ผุพัง ลงไปหมดแล้ว ยังเหลือแต่ร่างกระดูกเปล่า จงกำหนดเอาร่างกระดูกนั้น เป็นอารมณ์ทำไว้ในใจ ใคร่ครวญให้เห็นแจ้งอยู่เป็นนิจ จนกว่าจะนับได้ทุกกระดูกก็ยิ่งดี เพียงเท่านี้ก็เป็นอันแก้นิมิตได้ดีทีเดียว ฯ

คราวนี้ พึงทำพิธีพิจารณา เป็นอนุโลมถอยขึ้นถอยลง คือ ตั้งสติกำหนดจิตไว้ให้ดีแล้วเพ่งพิจารณา ให้เห็นผมบนศีรษะมีสีดำสัณฐานยาว ก็จะหงอกขาวลง ขาวลงถมแผ่นดินทั้งนั้น และพิจารณาให้เห็นขนซึ่งเกิดตามขุมขนตลอดทั่วทั้งกาย นอกจากฝ่ามือฝ่าเท้า ก็จะลงถมแผ่นดินเหมือนกัน พิจารณาเล็บที่อยู่ปลายนิ้วเท้า นิ้วมือ ให้เห็นเป็นของ ที่จะต้องลงถมแผ่นดินด้วยกันทั้งนั้น พิจารณาฟัน ซึ่งอยู่ในปากข้างบนข้างล่างให้เห็นแจ้งว่า ได้ใช้เคี้ยวอาหารการกินอยู่เป็นนิจ แต่ก็จะต้องลงถมแผ่นดินเหมือนกัน คราวนี้พิจารณาหนัง เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นมา เบื้องต่ำแต่ปลายผมลงมามีหนังหุ้มอยู่เป็นที่สุดรอบ ยังมีชีวิตนี้ให้ตั้งอยู่ได้ และเป็นไป ถ้าถลกหนังออกหมดแล้ว ก็ต้องตาย ตายแล้วก็ต้องถมแผ่นดิน พิจารณาเห็นความจริงฉะนี้แล้ว เลิกหนังออกวางลงไว้ที่พื้นดิน แล้วพิจารณาดูเพื่อให้เห็นแจ้งว่า เนื้อในร่างกายมีอยู่เป็นกล้าม ๆ แล้วกำหนดให้เน่า ผุพังลงไปกองไว้ที่พื้นดินพิจารณา

เส้น เอ็น ให้เห็นแจ้งว่า เส้น เอ็น ทั้งหลายรัดรึงกระดูกไว้ให้ติดกันอยู่ เมื่อเลิก เส้น เอ็น นี้ออกหมดแล้ว กระดูกก็จะหลุดจากกันผุพังลงถมแผ่นดินทั้งสิ้น แล้วกำหนดเลิกเส้น เอ็น นั้นออกเสียกองไว้ที่พื้นดิน พิจารณาร่างกระดูกให้เห็นแจ้งว่า กระดูกในร่างกายนี้มีเป็นท่อน ๆ เบื้องต่ำแต่กระดูกกระโหลกศีรษะลงไป เบื้องบนแต่กระดูกพื้นเท้าขึ้นมาเห็นได้กระจ่างพอสมควร แล้วเพ่งเล็งพิจารณาดูเครื่องในทั้งหลาย ให้เห็นว่าปอดอยู่ที่ไหน ม้ามอยู่ที่ไหน ดวงหฤทัยอยู่ที่ไหน ใหญ่น้อยเท่าไร เห็นตับไต ไส้พุง อาหารใหม่อาหารเก่า เป็นอย่างไร อยู่ที่ไหน มีรูปพรรณสันฐานเป็นอย่างไร มีสีสรรวรรณะเป็นไฉน เครื่องในทั้งปวงนี้เป็นที่ประชุมแห่งชีวิตก็จริง แต่ก็จะต้องถมแผ่นดิน เมื่อพิจารณาเห็นฉะนี้แล้ว พึงกำหนดให้ขาดตกลงไปกองไว้ที่พื้นดิน ยังเหลือแต่ร่างกระดูก จึงพิจารณาดู กระดูกกระโหลกศีรษะเป็นลำดับลงมา กระดูกคอ กระดูกแขน กระดูกหัวไหล่ กระดูกสันหลัง กระดูกซี่โครง กระดูกเอว กระดูกตะโพก กระดูกต้นขา กระดูกเข่า กระดูกแข้ง กระดูกพื้นเท้า พิจารณาอย่างนี้เรียกอนุโลม ฯ

คราวนี้พึงพิจารณาเป็นปฏิโลม คือพิจารณาถอยกลับขึ้นเบื้องบน ตั้งแต่กระดูกพื้นเท้าขึ้นไป ตลอดถึงกระดูกกระโหลกศรีษะ พิจารณาทวนกลับจากศรีษะถอยลงมาตรงหน้าอกนั้นให้มั่นคง ทำในใจว่าร่างกายทั้งหมดนี้ มีจิตเป็นใหญ่ประชุมอยู่ที่จิต จึงกำหนดรวมจิตเข้าให้สงบ แลตั้งอยู่เป็นเอกัคคตา วิธีที่ ๒ นี้เรียกว่า ตีรณปริญญา แปลว่าใคร่ครวญอารมณ์ ฯ

ขอเตือนสติไว้ว่า ในระหว่างที่กำลังพิจารณาอยู่นั้นห้ามไม่ให้จิตเคลื่อนจากที่ คือ ระวังไม่ให้ส่งจิตไปตามอาการจิตจะถอนจากสมาธิ ถ้าจิตถอนจากสมาธิเป็นใช่ไม่ได้ ข้อสำคัญให้เอาจิตเป็นหลัก ไม่ให้ปล่อยจิต ให้มีสติเพ่งเล็งให้รอบจิตพิจารณาให้รอบกาย รักษาใจไม่ให้ฟุ้ง จึงไม่ยุ่งในการพิจารณา ฯ

วิธีที่ ๓ เจริญวิปัสนา คือ เมื่อผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ได้ฝึกหัดจิตมาถึงชั้นนี้ มีกำลังพอพิจารณาปฏิภาคนิมิต ได้ชำนาญคล่องแคล่วเป็นประจักขสิทธิ์ ดังที่อธิบายมาแล้วและกำหนดจิตรวมเข้าไว้ ในขณะจิตอันเดียว ณ ที่หน้าอก ตั้งสติพิจารณาดูให้รู้รอบจิต เพ่งพินิจให้สว่าง แลเห็นร่างกระดูกทั่วทั้งกายยกคำบริกรรมวิปัสสนาวิโมกขปริวัตร บริกรรมจำเพาะจิตว่า

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา

สพฺเพ ธมฺมา อนิจฺจา

สพฺเพ ธมฺมา ทุกฺขา

ให้เห็นร่างกระดูกทั้งหมด เป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตน ไม่ควรถือเอา ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ กำหนดให้เห็น กระดูก ทั้งหลายหลุดจากกันหมด ตกลงไปกองไว้ที่พื้นดิน คราวนี้ตั้งสติให้ดีรักษาไว้ซึ่งจิตอย่าให้เผลอ ยกคำบริกรรมวิปัสสนานั้นอีก เพ่งพิจารณาจำเพาะจิตให้เห็นเครื่องอวัยวะ ที่กระจัดกระจายกองไว้ที่พื้นดินนั้นละลาย กลายเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟ ถมแผ่นดินไปหมด กำหนดจำเพาะจิตผู้รู้ เพ่งพินิจ-พิจารณาให้เห็นพื้นแผ่นดินกว้างใหญ่เท่าไรเป็นที่อาศัยของสัตว์ทั้งโลก ก็ยังต้องฉิบหาย ด้วยน้ำ ด้วยลม ด้วยไฟ ยกวิปัสสนา ละลายแผ่นดินนั้นทิ้งเสียให้เห็นเป็นสภาวธรรมเพียงสักว่าเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปเท่านั้น รวบรวมเอาแต่จิต คือผู้รู้ตั้งไว้ให้เป็นเอกจิต เอกธรรม สงบนิ่ง แน่วอยู่ และวาง-ลง เป็นอุเบกขา เฉยอยู่กะที่ คราวนี้จะแลเห็นจิตนั้นแจ่ม-แจ้งยิ่งขึ้นทีเดียว ก้าวล่วงจากนิมิตได้ดี กำลังให้แลเห็นอำนาจอานิสงส์ของจิต ที่ได้ฝึกหัดสมาธิมาเพียงชั้นนี้ ก็พอมีศรัทธาเชื่อในใจของตน ในการที่จะทำความเพียรยิ่ง ๆ ขึ้นไปฯ

วิธี ๓ นี้เรียกว่า มหานปริญญา แปลว่า ระวางอารมณ์เสียได้แล้ว ฯ

ในที่สุดนี้ เกาวปัญหาปรากฏขึ้นเฉพาะที่เวลารจนาหนังสือนี้สำเร็จ

ว่า "น้ำมันหอมเอ้าเท่าสยาม" ดังนี้จะมีนัยอธิบายเป็นประการใด ? ฯ

อาจาโรวาท เล่ม ๖

ของ

พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร

วัดป่าอุดมสมพร อำเภอพรรณานิคม

จังหวัดสกลนคร

ชีวประวัติ (สังเขป)

ของ

พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร

พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร ถือกำเนิดในสกุลสุวรรณรงค์ เมื่อวันอาทิตย์ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ ปีกุน ตรงกับวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ ที่บ้านม่วงไข่ ตำบลพรรณา อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร. บิดาของท่านชื่อไชยากุมาร. มารดาชื่อนุ้ย. ท่านได้เรียนหนังสือเบื้องต้นที่วัดบ้านม่วงไข่. ต่อมาได้ติดตามพี่เขยไปจังหวัดขอนแก่นเพื่อเข้ารับราชการ. แต่ได้พิจารณาเห็นความไม่น่านิยมของชีวิตคฤหัสถ์จึงได้บรรพชาเป็นสามเณร เมื่ออายุ ๑๙. ต่อมาได้อุปสมบทที่วัดบ้านไร่. มีพระครูป้องเป็นอุปัชฌาย์. ในพรรษาที่สองได้ฟังคำสอนของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ครั้งแรกก็ติดใจ. ได้เสาะหาไปจนพบที่บ้านตาลเนิ้ง อำเภอสว่างแดนดิน เพื่อศึกษาธรรมะ. แล้วไปศึกษากับพระอาจารย์เสาร์และพระอาจารย์สิงห์อีก. หลังจากนั้นได้ไปเสาะหาที่วิเวกทำความเพียรในภาคอีสานและภาคเหนือ.

ใน พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้กระทำญัตติกรรมโดยมีเจ้าคุณพระธรรมเจดีย์ (จูม พันธุโล) เป็นอุปัชฌาย์. แล้วจึงติดตามพระอาจารย์มั่นไปทำความเพียรในที่ต่าง ๆ. เมื่อแยกกันแล้วท่านได้จำพรรษาอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมาถึง ๑๒ พรรษา (๒๔๗๕ ถึง ๒๔๘๖). จากนั้นท่านได้ไปปฏิสังขรณ์วัดร้างในสกลนครขึ้น, ให้ชื่อว่าวัดป่าภูธรพิทักษ์ และจำพรรษาที่นั่น ๙ ปี (๒๔๘๘ ถึง ๒๔๙๖).

ใน พ.ศ. ๒๔๙๗ ท่านได้จาริกไปพบที่วิเวกบนไหล่เขาซึ่งในปัจจุบันนี้คือสำนักสงฆ์ถ้ำขาม.

ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ ท่านอาพาธอาการหนักมาก. เมื่อหายแล้วแพทย์แนะนำว่าไม่ควรเดินขึ้นที่สูง ๆ. ท่านจึงได้ไปพัฒนาวัดป่าอุดมสมพรขึ้นและจำพรรษาที่นั่นมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗. ความยอดเยี่ยมในปฏิปทาและธรรมะของท่านค่อย ๆ แพร่หลายออกไปจนทั่วประเทศ. มีผู้มานมัสการและขอความช่วยเหลือประการต่าง ๆ อย่างแน่นขนัดจนท่านเองไม่มีเวลาพักผ่อน. แม้คณะศิษย์จะได้ขอร้องครั้งแล้วครั้งเล่าให้ท่านจำกัดเวลารับแขก, ท่านก็ไม่ยอม เพราะการกระทำเช่นนั้น

ขัดกับเมตตาจิตของท่านที่แผ่กว้างไม่มีที่สิ้นสุด. ความเหน็ดเหนื่อยเป็นเหตุให้ท่านล้มป่วยอย่างกะทันหันเมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๑๙ หลังจากรับการรักษาในโรงพยาบาลสกลนครและจุฬาลงกรณ์อยู่ระยะหนึ่ง ท่านได้ขอกลับไปรักษาตัวที่วัด.

ในวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๒๐ ได้เกิดอาการโรคแทรกซ้อนรุนแรงโดยกะทันหันซึ่งทำให้ท่านถึงแก่มรณภาพด้วยอาการอันสงบในเวลา ๑๙.๕๐ น. วันนั้นเอง. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหีบทองทึบให้บรรจุศพและเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานน้ำสรงศพพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีนาถ. ประชาชนมากมายจากหลายจังหวัดได้พากันไปนมัสการศพของพระอาจารย์ติดต่อกันตลอดมา. ขณะนี้กำลังเตรียมงานพระราชทานเพลิง ซึ่งคาดว่าจะกำหนดในฤดูแล้งปีนี้.

พระอาจารย์ฝั้นเป็นผู้มากด้วยเมตตาซึ่งท่านหว่านให้แก่ทุกคนโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ. ท่านมีความจงรักภักดีต่อชาติบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง, เป็นนักพัฒนาและนักสังคมสงเคราะห์โดยแท้จริง. จตุปัจจัยที่ผู้มีศรัทธาถวาย, ท่านไม่ได้สะสมไว้

เพื่อตนเองแต่ได้แจกจ่ายไปทั่ว. หลังจากสร้างตึกสงฆ์อาพาธให้โรงพยาบาลสกลนครไปแล้ว ท่าน กำ ลัง สร้าง โรง พยา บาล ขนาดสามสิบเตียงให้แก่อำเภอพรรณานิคมซึ่งกำหนดจะเสร็จสิ้นในวันคล้ายวันเกิดของท่านในปีนี้. ในขณะนี้ยังเปิดการรับบริจาคสำหรับโรงพยาบาลอยู่, และยังต้องการทุนสำหรับการพิมพ์หนังสือชำร่วยในงานพระราชทานเพลิงกับทุนสำหรับงานศพทั่วไปด้วย.

พระธรรมเทศนา
ของ พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร
วัดป่าอุดมสมพร สกลนคร

นโม ตัสสะ ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสสะ ฯ

มเหสิโนติ

พวกเราทั้งหลายที่อยากฟังพระธรรมเทศนาอย่าสักแต่ฟัง. จงมาระลึกไว้ว่า เมื่อพระท่านเทศนาไป, ว่าด้วยกุศลก็ดีอกุศลก็ดี, ให้พากันน้อมเข้าถึงตัวเราทุก ๆ คน. บุญกุศลทั้งหลายมันไม่ได้อยู่ที่อื่นที่ไกล มันอยู่กับตัวของเราทั้งนั้น. ในวันนี้พระองค์อื่น ๆ ท่านก็ได้เทศนาไปหลายกัณฑ์แล้ว. ท่านก็ได้สรุปว่าตัวของเรานี้แหละเป็นตัวพระพุทธศาสนา, ตัวธรรมะ, คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า.

คุณหมอท่านเป็นผู้นำให้พวกเราทั้งหลาย, ที่บ้านใกล้ก็มีบ้านไกลก็มี, ได้มาพร้อมเพียงกันอยู่ที่นี้. เราทั้งหลายที่ได้มานี้ก็หวังจะได้คุณงามความดีได้ความสุขความเจริญ. เราทั้งหลายจะต้องรู้ว่าความสุขความเจริญนั้นอยู่ที่ไหน เมื่อรู้แล้วก็ให้พากันน้อมใจเข้าไป, คือเข้าไปในคุณธรรม, ดังที่ท่านบอก

ว่าเอหิปัสสิโก โอปนยิโก ปัจจัตตัง, อันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านี้แหละ.

เอหิปัสสิโก จงเรียกร้องสัตว์ทั้งหลายมาดูธรรมะ. ก็เราจะมาดูที่ไหนเล่า. "ธรรม" ข้อนี้จะพูดให้เข้าใจกันไว้. การที่ว่าให้น้อมเข้ามาดูธรรมก็คือธรรมเหล่านี้แหละ. เราพึงเพื่อว่าเราทั้งหลายต้องการความพ้นทุกข์. ทุกข์ทั้งหลายนั้นอยู่ที่นี่คือที่เราเองมิใช่อยู่ที่อื่นไกล. เหตุนั้นให้พากันน้อมเข้ามาตรงนี้คือที่ใจของเราเอง จงมาดูตรงนี้. ไม่ใช่ดูตรงอื่น. ข้อนี้ให้พากันเข้าใจเอาไว้.

ที่เราทั้งหลายว่าทำบุญนั้น, บุญเป็นอย่างไร, ให้พากันรู้เสียในเวลานี้. เราอย่าเอาแต่บ่นว่าเราไม่มีโอกาส, ไม่มีเวลา. เวลานี้เรามีโอกาสเต็มที่แล้ว. หน้าที่ของการงานทุกสิ่งทุกอย่างก็ไม่มีแล้ว, ที่พากันมานั่งอยู่ตรงนี้เดี๋ยวนี้และ. ไม่ต้องคำนึงถึงอดีตและอนาคต. พึงแล้วก็กำหนดดูเดี๋ยวนี้แหละ. เรามีบุญก็มีเดี๋ยวนี้. เรามีอกุศลก็มีเดี๋ยวนี้. เราไม่ต้องคำนึงถึงอดีต-อนาคต. อนาคตนั้นเราจะไปอยู่ตรงไหน, เราก็ไม่รู้ได้. อดีตนั้นล่วงมาแล้ว, เราก็เลยมาแล้ว. เวลานี้เราก็ต้องดูในปัจจุบันนี้. ท่านบอกว่าอย่างนี้. ท่านบอกว่าอย่างนี้. ปัจจุบันนี้เป็นอย่างไร, อนาคตก็เป็นอย่างนั้น. ที่เราทั้งหลายพากันรู้จักว่า

การบุญการกุศลนั้นมันไม่ได้อยู่ในอากาศ. ท่านบอกไว้ว่า กามาวจรัง กุสลัง จิตตัง อุปปันนัง โหติ. จิตเรานี้แหละเป็นตัวบุญกุศล. ตัวบุญนั้นเป็นอย่างไร. ก็ตัวของเราที่นั่งอยู่แหละ. ลักษณะของบุญนั้นได้แก่ใจของเราดี, ใจของเรามีความสุข, ใจของเรามีความสบาย, ใจของเรามีความเยือกเย็น. ก็นี่เวลานี้ใจของเราสบายหรือยังพากันตรวจดูซิ. ต่างคนต่างฟังเทศน์, อย่าไปฟังแต่เสียง. ต้องฟังถึงรูปธรรมนามธรรมของเรา.

ฟังรูปธรรม, คือฟังอัตตภาพร่างกายของเรานี้. ฟังเพราะเหตุใด. เพราะว่ารูปธรรมนี้เราถือเป็นตัวเป็นตน, เป็นสัตว์, เป็นบุคคล, เป็นเรา. เป็นเขา, เป็นผู้หญิง, เป็นผู้ชาย, เป็นพระ, เป็นเณร. มันเป็นจริงไหม. ลองพิจารณาดูที่ในคำสั่งสอนท่านเทศนาไว้ว่า รูปัง อนิจจัง เวทนา อนิจจา สัญญา อนิจจา สังขารา อนิจจา วิญญาณัง อนิจจัง. แล้วจะมีอะไรเป็นของเราได้อย่างไรเล่า. รูปทั้งหลายก็เป็นของไม่เที่ยงทั้งหมด. เวทนาก็ไม่เที่ยง. สัญญาทั้งหลายก็ไม่เที่ยง. สังขารทั้งหลายก็ไม่เที่ยงทั้งหมด. วิญญาณก็ไม่เที่ยงทั้งหมด. เที่ยงเมื่อไรเล่า. วิญญาณของเรา, วิญญาณคือความรู้. เวลานี้เรารู้อยู่เฉย ๆ เมื่อไรเล่า, จิตใจมันห่วงบ้านห่วงช่อง, ห่วงข้าวห่วงของ, ห่วงโน่นห่วงนี่. มันไม่อยู่เฉย ๆ. เพราะฉะนั้น

เราจะรู้จักที่พึ่งที่อาศัยของเรา, เราจึงมาทำบุญทำกุศล. เราต้องการที่พึ่งที่ระลึกของเรา. สังขารของเรามันไม่เที่ยง. จะว่าเป็นของเราได้อย่างไรให้พากันพิจารณาดู.

นามธรรมคือดวงใจผู้คิดผู้นึก, มันก็เที่ยงเมื่อไรเล่า. เราต้องเพ่งต้องเร่งพิจารณาเดี๋ยวนี้แหละ. ไม่ต้องคำนึงถึงว่าในอนาคตจะไปอยู่ชั้นใดภูมิใดภพใด. เราต้องรู้จักว่านี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าท่านวางไว้. ถ้าเราไม่เห็นเดี๋ยวนี้ เราก็ไม่รู้จักที่อยู่ที่อาศัยของเรา. ที่อยู่ของเรานั้นเป็นอย่างไรเล่า. ก็ดูเอาซิ. ถ้าจิตของเราไม่สบาย, เราก็ได้ที่พึ่งไม่สบาย, ให้รู้จักไว้. นี่แหละที่พึ่งของเรา. จงพากันเข้าใจ. พวกเราทั้งหลายการได้ยินได้ฟังสักแต่ฟังเฉย ๆ ไม่ได้. เราต้องกำหนดตรงจิตของเรา.

ท่านวางศาสนาไว้เป็นข้อปฏิบัติ, ท่านไม่ได้วางไว้อื่นไกล. ท่านวางไว้ที่ศีล สมาธิ ปัญญา. นี่เป็นหลักพระพุทธศาสนา. ท่านบอกอย่างนี้แหละ. ทีนี้ศีล สมาธิ ปัญญานั้นอยู่ที่ไหนเล่า. ท่านว่าศีลคือ ความเป็นผู้สำรวมกายสำรวมวาจาใจให้เรียบร้อย. เวลานี้กายของเราก็เรียบร้อยแล้ว. วาจาของเราก็เรียบร้อย. ยังเหลือแต่ดวงใจของเรายังไม่ค่อยเรียบร้อย. เพราะฉะนั้นเราต้องนึกฟังดวงใจของเราอีกที. ขณะนี้

เราไม่ได้ทำโทษน้อยใหญ่ทั้งหลาย. โทษทั้งหลายเหล่านั้นก็ไม่มีในตัวเรา. เราต้องพิจารณามันให้แน่นอนลงไป. เชื่อมั่นลงไป. เชื่อมั่นลงไปคือศรัทธาความเชื่อของเรา. เชื่อจริงหรือไม่จริงเล่า.

ที่ท่านวางศีลไว้, คือ กาย วาจา ใจของเรานี้เป็นศีล. ท่านไม่ได้ให้รักษาอื่น, ให้รักษาศีล, คือรักษากาย วาจา ใจของเรานี้. อย่าว่าเป็นของของลำบากรำคาญ. เราต้องการความสุขความสบายแล้ว, เราก็ต้องรักษากายของเรา, รักษาวาจาของเรา, รักษาดวงใจของเรา, ไม่ทำโทษน้อยใหญ่ทั้งหมด. ข้อนี้เราทั้งหลายก็รู้อยู่แล้ว. สิ่งที่เป็นโทษเป็นบาปกรรม, เราไม่ทำ. เมื่อเราไม่ได้ทำบาปแล้ว, บาปกรรมทั้งหลายก็ไม่มีในตัวเรา. ให้พิจารณาดู. ถ้าเราไม่ชอบบาปกรรมเราก็เลิกทำ. บาปกรรมทั้งหลายก็ไม่มีในตัวเรา. เราควรพินิจพิจารณาข้อนี้ให้แน่ใจลงไปเชื่อมั่นลงไป. ใครเป็นผู้ทำกรรมเวลานี้, พิจารณาดูซิ. ก็ดวงใจของเรา. ท่านบอกไว้ว่า กัมมัสสโกมหิมกรรมทั้งหลายเป็นของของตน, ไม่ใช่เป็นของบุคคลอื่น. ก็เวลานี้เราอยู่ในกรรมอันใดเล่า. กรรมดีหรือกรรมชั่ว. เราต้องพิจาราณาลงไป. ไม่ใช่ผู้อื่นเป็น, เราเองเป็นผู้เป็น. ให้พินิจพิจารณาให้แจ่มแจ้งลงไปให้มันเห็นตัว

กรรม. กรรมมันไม่ได้อยู่ที่ดินฟ้าอากาศ. กรรมทั้งหลายที่เราว่าเป็นกรรมอย่างโน้นเป็นกรรมอย่างนี้, บาปอย่างโน้นบาปอย่างนี้, บาปอะไรมีที่โน่นที่นี่ในป่าในดง. ภูเขาเหล่ากอไม่ได้เป็นบาปเป็นกรรม. มันเป็นจากดวงใจของเรา. ท่านจึงว่ากายกรรม, วจีกรรม, มโนกรรมเป็นของเรา.

กายกรรม ทำทางกาย, วจีกรรม ทำทางวาจา, มโนกรรม ทำทางใจ. ข้อนี้แหละให้พากันพินิจพิจารณาให้เห็นชัด อย่าเข้าใจอย่างอื่น. อย่าให้เป็นสีลัพพตปรามาส, ลูบคลำโน่น ๆ นี่ ๆ, ว่ากรรมอยู่โน้น, บาปอยู่โน้น. นั่นแหละเข้าใจผิดไป. เราต้องใช้โอปนยิกธรรม, ต้องน้อมเข้ามาถึงดวงใจของเรา. กรรมมันไม่ได้เกิดที่อื่น. เวลานี้กายเราไม่ได้ทำอะไร, วาจาเราก็ไม่ได้ทำ, เหลือแต่มโนกรรมความน้อมนึก. มโน ปุพพัง คมา ธัมมา มโน เสฏฐา มโนมยา. บุญและบาปไม่ว่าใด ๆ ใจถึงก่อน. ให้พากันพินิจพิจารณาให้เห็นแจ่มแจ้งลงไป, แน่นอนลงไป. บุญและบาปใจมันถึงก่อน.

มโนคือความน้อมนึก. ธรรมะคือความคิด. ปุพพะคือในเบื้องต้นนี้แหละต้นบุญต้นกุศลทั้งหลาย, คือใจเรานี้เอง. บุญและบาปเกิดจากนี้. ไม่ได้เกิดจากอื่นจากไกล. พิจารณาให้เห็นแน่นอนลงไปเดี๋ยวนี้แหละ. แต่ก่อนนั้นพระพุทธเจ้า

ท่านเทศนา พุทธบริษัททั้งหลายได้ไปสดับโอวาทานุสาสนี อันเป็นธรรมะคำสั่งสอนแล้ว, ได้สำเร็จมรรคผลถึงโสดา สกิทาคา อนาคา อรหัตตา. เราทั้งหลายทุกวันนี้มัวแต่ฟัง, แล้วก็ไม่ได้ถ้อยได้ความอะไร. ฟังแต่เป็นพิธี. ฟังแต่ว่าเอาบุญ. ไม่รู้จักว่าบุญอยู่ตรงไหน. เมื่อท่านเทศน์จบแล้วก็สาธุได้บุญแล้วเท่านั้น. ก็จะเอาบุญที่ตรงไหนเล่า. ที่ท่านฟังกันแต่ก่อนนั้นท่านน้อมลงไปถึงจิตถึงใจของท่าน. บุญก็เกิดเดี๋ยวนั้น. ใจมีความเยือกความเย็น ใจมีความเบาสบาย. นี่แหละตัวบุญ. มีหรือยังในใจของเรา. เรามีความสุขสบายหรือยัง. เวลานี้แหละที่นั่งอยู่เดี๋ยวนี้. เข้าที่ดูที่ระลึกดูที. พุทโธ ธัมโม สังโฆ ระลึกดู. พุทโธนั้นอยู่ที่ไหนเล่า. ธัมโมอยู่ที่ไหนเล่า. สังโฆอยู่ที่ไหนเล่า. นี่แหละเป็นที่พึ่งที่ระลึกของเรา, ที่กราบที่ไหว้, ที่สักการบูชาของเรา. ถ้าเราไม่มีพุทโธ ธัมโม สังโฆ แล้วก็ไม่มีที่พึ่งที่อาศัย, เรามี พุทโธ ธัมโม สังโฆ นี่แหละเป็นที่พึ่งที่ระลึกที่กราบไหว้.

ให้น้อมดู. พุทโธอยู่ที่ไหนเล่า. อยู่ที่ดวงใจของเราไม่ใช่หรือ. ให้พากันพิจารณาดูพุทโธ. เวลานี้รู้อยู่อย่างไรเล่า. รู้สุขหรือรู้ทุกข์, รู้ดีหรือรู้ชั่ว, หรือรู้อยู่เฉย ๆ. ดูที่พุทโธ. ใจของเราอยู่สถานใด. อยู่ในลมฟ้าอากาศหรือไปอยู่ที่ไหน.

อยู่ตามลูกตามหลาน, ตามบ้านตามช่อง, หรือไปอยู่ตามข้าวตามของตามเงินตามทอง. ให้น้อมเข้ามาหาตัวเองซิ. ผู้รู้ศาสนาต้องน้อมเข้ามา, ต้องรู้ต้นศาสนา. พุทโธ พุทโธ นี้เป็นผู้รู้. นี่แหละเป็นสรณะที่พึ่งของเราแท้แน่นอน. ถ้าเราไม่มีพุทธะคือผู้รู้แล้ว, เราก็พึ่งพาอาศัยอะไรไม่ได้สักอย่าง. พ่อแม่พี่น้องข้าวของเงินทองก็พึ่งไม่ได้. บ้านช่องก็พึ่งไม่ได้. เงินทองอะไรก็พึ่งไม่ได้. ชาวบ้านร้านตลาดประเทศชาติก็พึ่งไม่ได้. ถ้าเราไม่มี พุทโธ ธัมโม สังโฆแล้ว, สังขารร่างกายเราก็พึ่งไม่ได้. ก็พุทธะคือผู้รู้. ถ้าเราไม่มีผู้รู้จะพึ่งอะไรได้. อุปมาเหมือนกับคนตาย. ตายแล้วมีความรู้หรือ. หูตาก็มี, แข้งขาก็มี, อะไร ๆ มีหมด. ข้าวของเงินทองก็มีอยู่, แต่พึ่งไม่ได้สักอย่าง. มันไม่มี พุทโธ ธัมโม สังโฆ ถ้าเรา มีพุทโธ ธัมโม สังโฆแล้วพึ่งได้หมด. สังขารร่างกายเราก็พึ่งได้, พ่อแม่พี่น้องก็พึ่งได้. ข้าวของเงินทองพึ่งได้หมดทุกสิ่งทุกอย่าง. ข้อนี้เราทั้งหลายจงพากันพิจารณาให้มั่นแจ่มแจ้งในใจของเรา.

ธัมโม คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์. เราเข้าใจว่าเป็นของพระพุทธเจ้า, เราไม่น้อมเข้ามาหาตัวของเรา, เราก็เลยไม่เห็น. สิ่งใดที่เราไม่ได้ทำไว้เราก็พึ่งไม่ได้. พึ่งได้แต่สิ่งที่เราทำไว้. เราทำดีก็ได้พึ่งดี.

เราทำชั่วได้พึ่งชั่ว. ในบาลีท่านจึงว่า กุสลา ธัมมา อกุสลา ธัมมา. เราเป็นผู้ทำมาทั้งหมดไม่ใช่หรือ. เราทำกุศลมาจึงได้ กุสลาธัมมา. คือกุศล. คือความฉลาด. พวกเราทั้งหลายคือ พวกฉลาดทั้งนั้น. ที่มานี่ได้พากันรู้จัก กุสโล กุสลาคือความ ฉลาด. รวมแล้วกุสลา ธัมมา คือใจของเราดี, ใจของเรามี ความสุข, ใจของเรามีความสบาย นี่แหละคือกุสลาธัมมาแน่.

อกุสลาธัมมา คืออย่างไรเล่า. คือใจเราไม่ดี. เมื่อใจ เราไม่ดีแล้ว, สังขารร่างกายก็ไม่ดี. พ่อแม่พี่น้องข้าวของเงิน-ทองก็ไม่ดี. นี่แหละ อกุสลา ธัมมา. เราเป็นผู้ทำมาทั้งหมด เราจึงได้. นี่แหละเราควรพินิจพิจารณา. น้อมเข้าในธัมโม. เราเป็นผู้ทำทั้งหมด. ถ้าเราไม่ได้ทำแล้วเราก็ไม่ได้. นี่เป็นข้อ ปฏิบัติ.

สังโฆเล่า เป็นสรณะที่พึ่งของเรา, พึ่งได้อย่างไร. สิ่ง ทั้งหลายทั้งหมดเราเป็นผู้ปฏิบัติ. พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติ ชอบ. ถ้าเราปฏิบัติดีก็ได้พึ่งดี. ถ้าเราปฏิบัติไม่ดีก็ได้พึ่งไม่ดี. เราทั้งหลายต้องเข้าใจอย่างนี้. ธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธ-เจ้าแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์, รวมแล้วคือกายกับใจของ เรานี้มิใช่อยู่อื่นไกล. ให้พากันน้อมเข้ามาหาตัวเรา.

ในคัมภีร์ทั้งหลายเช่นว่าพระอภิธรรม, ท่านว่ากามาวจรัง กุสลัง จิตตํ ท่านไม่ได้บอกอื่นไกล. กามาวจรกุศลเกิดจากจิต. อุปปันนัง โหติ โหติ อุบัติขึ้นจากจิต. โสมนัสสหคตัง โสมนัสคือความยินดี. ใครเป็นผู้ยินดีบุญ. สหคตังความเป็นไป. ญาณสัมปยุตตัง ญาณะ, คือ ญาณความรู้. ความรู้ทั้งหลายอยู่ที่ไหนเล่า. ต้นไม้ ภูเขาเหล่ากอมันไม่รู้อะไร ดิน น้ำ ลมไฟ เขาก็ไม่รู้อะไร. มีอยู่ก็ดวงใจของเราที่รู้เหตุนี้. ให้พากันเข้าใจให้แจ่มแจ้ง, ให้เชื่อมั่นอยู่ในใจของเรา. ให้พากันสัมปยุตต์. สัมปยุตต์ที่ใดแล้วก็ไปอยู่ที่นั้น. รูปารัมณังวา เราจะเอารูปอันใดเป็นอารมณ์. รูปดี รูปชั่ว เราหมายได้. รูปดีเป็นอย่างไร. รูปชั่วเป็นอย่างไร. จะอธิบายไปไกลเราก็ไม่เข้าใจ. นี่จะอธิบายย่อ ๆ. ท่านอธิบายว่าอุปาทายรูปมีถึงยี่สิบ. นี่จะอธิบายมีสองรูปเท่านั้นแหละ, คือรูปดีได้แก่ใจเราดีได้แก่ใจเราไม่ดี. นี่แหละให้พากันพิจารณาเท่านี้แหละ. เห็นว่าเราทั้งหลายมาอยู่ที่นี่, ต่างคนต่างมาต่างถิ่นต่างฐานต่างบ้านต่างช่อง. เมื่อพากันมาแล้วก็ไม่เจือปนกัน, ของใครของเรา. สมมติว่าเราจะลุกจากนี้จะไปอยู่ที่โน้น. ใครจะไปอยู่ที่ไหนก็ต้องไปที่นั่นแหละ. ของใครของเราอย่างนี้. นี่แหละอุปมาอุปไมย ให้เห็นในปัจจุบันนี้.

ทีนี้จิตใจของเราก็เหมือนกัน. เราไปยึดเอารูปดี, เรายึดเอารูปชั่ว, เราก็ไปที่ชั่ว. นี่แหละให้พากันพินิจพิจารณา. คัมภีร์ท่านบอกไว้ไม่ใช่อื่นไกลที่ท่านบอกไว้ว่า ปัญจักขันโธ รูปักขันโธ เวทนากขันโธ สัญญากขันโธ สังขารากขันโธ วิญญาณกฺขันโธ. นี่แหละ, ท่านว่าธรรมะทั้งหลายจงเอาตัวของเราเป็นตัวธรรมะ. คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ในตัวเราทั้งนั้น. ปัญจขันธา คือขันทั้งห้า ขันธ์ก็แปลว่า "กอง" กองรูป, กองเวทนา, กองสัญญา, กองสังขาร, กองวิญญาณ, มากองอยู่ในตัวนี่หมด. กองบุญกองบาปอยู่นี่หมด. กองสวรรค์กองนิพพานก็อยู่ในตัวของเรานี้หมดนั่นแหละ. อย่าคำนึงไปที่อื่น. กองสุขกองทุกข์อยู่ในตัวของเรานี้ทั้งนั้น. เหตุนั้นให้พากันรู้จักแจ่มแจ้ง. นี่แหละอภิธรรมทั้งหลายท่านจึงได้ว่าธรรมะทั้งหลายอยู่ในตัวของเรา. รูปก็รูปธรรม, นามก็นามธรรม. จะว่าเป็นของพระพุทธเจ้าอย่างไรเล่า.

พระพุทธเจ้าสอนให้พวกเรารู้จักตัวของเรา นโมนี้แหละคือความนอบน้อม. นอบน้อมไปสถานใด, มันก็เป็นไปอย่างนั้น. เหตุนี้ให้พากันรู้จัก นะ รู้จักโม, หัวใจมันจึงรักษาได้. เวลานี้เราทั้งหลายไม่รู้จัก นะ ไม่รู้จัก โม. หัวใจตัวเรามันจึงรักษาไม่ได้. เราจะพิจารณาข้อนี้เพื่อเหตุใดเล่า.

เพื่อไม่ให้โศกเศร้าโศกา เมื่อเราทั้งหลายจะต้องพลัดพรากจากของรักของเจริญใจทั้งสิ้นไป. เมื่อพลัดพรากจากไปแล้ว เราจะมีความโศกเศร้าโศกาอาลัยระลึกถึงซึ่งกัน. นี่เรารีบมาพิจารณาเสียตั้งแต่เวลาที่เราอยู่นี้. เวลาเราจะจากไปจะได้ไม่ห่วงไม่ใยอะไรสักอย่าง. เราจึงมาพิจารณาข้อนี้.

นะ คืออันใดเล่า. เรามาถือข้อนี้เป็นตัวเป็นตน, เป็นสัตว์ เป็นบุคคล, เป็นเรา เป็นเขา, เป็นผู้หญิง เป็นผู้ชาย, เป็นพระ เป็นเณร. เรามาถือเอา นะ เอา โม. นี้แหละพิจารณาดูที. หลงตัว หลงตน, หลงสัตว์ หลงบุคคล, หลงเรา หลงเขา. นี่มันมาคามาติดข้องอยู่นี่. เรามาพิจารณา นะ แล้วเราจะไม่หลง. นะ คืออันใด. ปิตฺตํ น้ำดี. เสมฺหํ น้ำเสลด. ปุพฺโพ น้ำเหลือง. โลหิตํ น้ำเลือด เสโท น้ำเหงื่อ. เมโท น้ำมันข้น อุสฺสุ น้ำตา. วสา น้ำมันเหลว. เขโฬ น้ำลาย. สิงฆานิกา น้ำมูก. ลสิกา น้ำไขข้อ. มุตฺตํ น้ำมูตร. สิ่งเหล่านี้เป็นคนที่ไหนเล่า. เป็นของทิ้งทั้งนั้นมิใช่หรือ. นี่แหละเราจึงต้องพิจารณาให้แน่นอนลงไปอย่าสงสัยลังเลสนเท่ห์ในใจ.

ธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า, ท่านให้พิจารณาพุทโธ, ให้มันรู้แจ้งเห็นจริง. สัจจธรรมทั้งหลายให้พากันรู้จัก.

ความเกิดก็ดี, ความแก่ก็ดี, ความเจ็บก็ดี, ความตายก็ดี, ข้อนี้แหละสัจจะของจริง. สิ่งไม่เกิดก็มี. สิ่งไม่แก่ก็มี, สิ่งไม่เจ็บก็มี, สิ่งไม่ตายก็มี. นี่เรารู้จักสิ่งนี้เกิด, สิ่งนี้แก่, สิ่งนี้เจ็บ, สิ่งนี้ตาย. เราก็ควรพิจารณาดู. สิ่งใดไม่เกิด, สิ่งใดไม่แก่, สิ่งใดไม่เจ็บ, สิ่งใดไม่ตายเล่า. เราอย่าไปนึกถึงอื่น. ให้นึกถึงดวงใจของเรา, ผู้คิดผู้นึกที่มันไม่เกิดไม่แก่ไม่ตาย. เพราะเหตุใด. เราตั้งสมาธิ พุทโธ. ดวงใจเราอยู่นิ่งภายใน. มันไม่ส่งไปข้างหน้ามาข้างซ้ายข้างขวาข้างบนข้างล่าง, ตั้งเฉพาะตรงกลาง, ผู้รู้นิ่งอยู่นั่นแหละ. มันก็ไม่ตายแล้ว. มันนิ่งอย่างนั้นมันก็ไม่ตาย. แล้วก็ไม่เกิด. มันไม่เกิด, มันก็ไม่แก่. แล้วมันไม่แก่ หรือกุศล. หรือไม่ใช่กุศลอกุศล. ให้พิจารณามันเป็นไปอย่างไรเล่า.

กุศลนั่นคือใจดี, ใจเรามีความเยือกความเย็น. นี่แหละกุศล.

อกุศลคือความเป็นอย่างไร. คือใจไม่ดี. ใจไม่ดีนี้แหละเป็นอกุศล.

ไม่ใช่กุศลอกุศคืออันใด. คือดีมันก็ว่า. ชั่วมันก็ไม่ว่า, สุขมันก็ไม่ว่า, ทุกข์มันก็ไม่ว่า. เฉยอยู่. วางอุเบกขา. มันไม่ส่งข้างหน้าข้างหลัง ข้างซ้ายข้างขวา. วางหมดทั้งนั้น. ว่าง

หมด ใจมันว่างหมด พอมันวางแล้ว. นี่แหละอาศัยสมาธิภาวนา, เพ่งเล็งดูใจของเราให้ดี.

เราอยากสุข, ใจของเราเป็นสุขหรือยัง. เราอยากได้บุญ, ใจของเราเป็นบุญหรือยัง. เราอยากพ้นทุกข์, ใจเราพ้นทุกข์หรือยัง. เราอยากดี, ใจของเราดีหรือยัง.

พิจารณาดูซี. อย่าไปพึ่งอื่นซี. พึ่งดวงใจของเราให้มันแน่นอนลงไปซี. เชื่อมั่นลงไปซี. นี่เป็นข้อปฏิบัติ. นี่แหละสมาธิ, คือจิตตั้งมั่นตั้งเที่ยงตั้งแรง.

วิธีที่เราจะล้างบาปล้างกรรม, จะล้างเหมือนคริสเตียนเขาไม่ได้. เราจะล้างบาปล้างกรรมไม่มีที่อื่น, เราต้องรักษาศีลสมาธิภาวนานี้แหละ. ล้างบาปล้างกรรม, คือรักษาศีล. เราไม่ทำโทษน้อยใหญ่ทั้งหลายทั้งหมดแล้ว, ไม่มีบาปไม่มีกรรม. นั่งสมาธิแล้ว, จิตของเราไม่ได้ก่อภพก่อชาติ. จิตของเรานิ่งอยู่. มันก็ไม่ได้สร้างบาปสร้างกรรมอะไร. มันวางเฉยอยู่. มันก็ไม่ได้สร้างบาปสร้างกรรมอะไร. มันวางเฉยอยู่. มันก็หมดบาปหมดกรรม. หมดตรงนั้นแหละ, ไม่ใช่หมดที่อื่น. คือจิตเราไม่มีกรรม. กรรมทั้งหลายก็ไม่มี. จิตของเราไม่มีความชั่ว, ความชั่วทั้งหลายก็ไม่มี. จิตของเราไม่ทุกข์, ความทุกข์ทั้งหลายก็ไม่มี. จิตของเราไม่อยาก, ความอยากทั้งหลายก็ไม่มี. เหตุ

นี้แหละให้พากันพิจารณาให้มันแน่นอนลงไป. จะไปหาความสุขที่ไหนเล่า. จะไปหาความสุขตามข้าวตามของเงินทองไม่ใช่ทั้งนั้น. เราก็ทุกข์เพราะเราหาข้าวของเงินทองนั่นซี. ความสุขนี้ต้องทำหัวใจของเราให้มันนิ่ง. พุทโธ พุทโธ ทำใจให้เยือกเย็น. ทำใจให้เบา. ทำใจให้สบายแล้ว, หัวใจเราสบายแล้ว, การงานมันก็สบาย. ข้าวของเงินทองก็สบาย. ชาวบ้านร้านตลาดมันก็สบาย. ประเทศชาติก็สบาย. ข้อนี้พิจารณาให้เห็นจริงแจ้งประทักษ์กัน. เรามาทำบุญกุศล, เราว่าทานอันนั้นได้บุญไหม. ถามใครเล่า, ถามดวงใจเราซี. ถ้าเราทำลงไปแล้วดวงใจเรามีความเยือกเย็น, ใจเรามีความสบาย, ก็ได้บุญตรงนั้นแหละ เพราะฉะนั้นบุญทั้งหลายใจเราถึงก่อน. บาปก็ใจของเราถึงก่อน. ใจของเราเป็นประธาน. สำเร็จกับดวงใจ. ไม่ได้สำเร็จที่อื่นไกล. เหตุนั้นให้พากันพิจารณาให้แน่นอนลงไป, ประจักษ์ลงไปเชื่อมั่นลงไป.

นี่แหละโอวาทธรรมะคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้า สรุปหัวข้อใจความแล้วคือกายกับใจนี้เป็นที่ตั้งแห่งคุณพระพุทธเจ้า, แห่งคุณพระธรรม, แห่งคุณพระสงฆ์. เมื่อเราทั้งหลายได้ยินได้ฟังแล้วให้โยนิโสมนสิการ, พากันกำหนดจดจำ. แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติฝึกหัดตนให้เป็นไปในศีล, เป็นไปใน

ธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว, แต่นี้ต่อไปท่านทั้งหลาย จะมีแต่ความสุขความเจริญงอกงามในธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า. ดังได้รับประทานวิสัชชนามา, เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้.

จัตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ

(ถอดจากแถบบันทึกเสียงของนายแพทย์อวย เกตุสิงห์, จากพระธรรมเทศนา แสดงที่วัดถ้ำกองเพล ณ วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๑๑ ม.ร.ว. ส่งศรี เกตุสิงห์ ผู้ถอด. อวย เกตุสิงห์ เรียบเรียง.)

ชีวิตพระป่า

เรียบเรียงโดย

อวย เกตุสิงห์

ในงานผูกพัทธสีมา

วัดอริยวงศาราม ตำบลดอนกระเบื้อง

อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๑๓ – ๒๒ เมษายน ๒๕๒๑

อนุโมทนา

คณะเจ้าภาพจัดงานผูกพัทธสีมาวัดอริยวงศาราม ตำบลดอนกระเบื้อง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ได้ให้คุณอัมฤทธิ์ตา พึ่งพระเกียรติเป็นผู้แทนมาติดต่อขออนุญาตพิมพ์บทความเรื่อง "ชีวิตพระป่า" ในหนังสือชำร่วยสำหรับงานดังกล่าวเป็นจำนวนสองหมื่นเล่ม เรื่องนี้ผมเขียนขึ้นบูชาพระคุณของท่านอาจารย์ฝั้น อาจาโร แห่งวัดป่าอุดมสมพรสกลนคร ในงานพระราชทานเพลิงศพของท่านเมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๒๑ ด้วยความประสงค์ ที่จะเผยแพร่ความเป็นอยู่และการปฏิบัติของพระธุดงค์กัมมัฏฐาน ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้แสวงหาความหลุดพ้นอย่างจริงจัง เพื่อให้เป็นเครื่องดึงดูดสำหรับพระอื่น ๆ และเพื่อส่งเสริมความศรัทธาของประชาชนทั่วไปด้วย ผมมีความยินดีอนุญาตให้คณะเจ้าภาพ ฯ จัดพิมพ์เรื่อง "ชีวิตป่า" ได้ดังประสงค์และขออนุโมทนาในกุศลจิตของท่านในอันที่จะเผยแพร่การปฏิบัติในศาสนาพุทธ ให้เป็นที่ปรากฏทั่วไปด้วย

อวย เกตุสิงห์

๑๖ ซอยพระราชครู ก.ท. ๔
วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑

ชีวิตพระป่า

โดย

อวย เกตุสิงห์

สพฺพปาปสฺส อกรณํ การไม่ทำบาปทั้งปวง

กุสลสฺสูปสมฺปทา การยังกุศลให้ถึงพร้อม

สจิตฺตปริโยทปนํ การชำระจิตให้บริสุทธิ์

เอตํ พุทฺธานสาสนํ นี้คือคำสอนแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

พระภิกษุในพระพุทธศาสนาแบ่งออกได้เป็นสองฝ่าย ฝ่ายปริยัติมุ่งศึกษาโดยการท่องบ่นตำรา, ส่วนมากอยู่ที่วัดในเมืองหรือหมู่บ้านเพื่อความสะดวกในการเสาะหาอาจารย์, จึงเรียกพระฝ่ายคามวาสี, คือพระบ้าน. อีกฝ่ายหนึ่งมุ่งศึกษาโดยการกระทำและอยู่ตามป่าเขาที่สงบสงัดสะดวก. ต่อการปฏิบัติ, จึงเรียกว่าพระฝ่ายอรัญวาสี, คือพระป่า, หรือพระธุดงค์กัมมัฏฐาน. ในหนังสือนี้ใช้ชื่อพระป่าเพราะสั้นและเข้าใจง่าย. ตัวเองท่านก็ชอบชื่อนั้น. เมื่อพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร แห่งวัดป่าอุดมสมพร (สกลนคร) ได้รับนิมนต์ไปเทศน์โปรดทายกทายิกาที่วัดบวรนิเวศวิหาร เนื่องในวันเฉลิมพระชนม์พรรษา

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ ท่านได้ออกตัวว่า "อาตมาเป็นคนป่า, เทศน์ไม่ดี." แต่พระอุโบสถในวันนั้นแน่นขนัดไปด้วยคนซึ่งตั้งใจไปฟังท่านทั้งนั้น, และยังได้อาราธนาให้ท่านเทศน์ซ้ำในวันหลังอีก. คนนิยมฟังท่านเพราะนอกจากท่านมีดีเป็นส่วนตัวแล้ว, ท่านยังเทศน์ธรรมะป่าอีกด้วย. เทศน์ของพระป่าไม่มีพิธีรีตอง, มีแต่เนื้อล้วน ๆ และตรงจุดสุดยอด, คือเทศน์เรื่องจิตและการอบรมจิตซึ่งนำไปสู่การหลุดพ้นโดยเฉพาะ.

ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์คงเป็นพระป่า. พระพุทธองค์เองก็ทรงเป็นพระป่า, และได้ทรงกำชับสาวกของพระองค์ให้ออกไปสู่โคนไม้, คูหาหรือเรือนร้าง เพื่อปฏิบัติภาวนา. ในสมัยนี้พระส่วนใหญ่เป็นฝ่ายปริยัติ, พระปฏิบัติแท้ ๆ นั้นมีน้อยนับตัวถ้วน. ทั้งนี้เข้าใจว่า เนื่องจากชีวิตของพระป่านั้นลำบากลำเค็ญยากที่คนทั่วไปจะทนได้, และอาจารย์ฝ่ายปฏิบัติที่ดีแท้นั้นหายาก. ในสมัยห้าสิบปีหลังนี้อาจารย์ที่ขึ้นชื่อลือชาที่สุด น่าจะได้แก่ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต แห่งสกลนคร, ผู้ได้บำเพ็ญความเพียรในขั้นเอกอุจนบรรลุถึงธรรมขั้นสูงสุด, ดังมีพยานหลักฐานปรากฏอยู่, คืออัฐิของท่านได้กลายเป็นพระธาตุ ดังที่มีบรรยายไว้ว่าเป็นลักษณะของพระอรหันตสาวก. ศิษยานุศิษย์ได้นำมาประดิษฐาน

ไว้ในพิพิธภัณฑ์ บริขารที่วัดป่าสุทธาวาสในจังหวัดสกลนคร. ก่อนมรณภาพ (พ.ศ. ๒๔๙๒) ท่านอาจารย์มั่นได้อบรมสั่ง-สอนลูกศิษย์ชั้นอาจารย์ไว้เป็นอันมาก, ซึ่งได้สืบต่อระเบียบระบบและวิธีการของท่านมาจนถึงปัจจุบัน. เมื่อศิษย์หลายองค์ถึงแก่มรณภาพ, อัฐิของท่านก็ได้แปรสภาพไปในทำนองเดียวกับของท่านพระอาจารย์มั่น. ปรากฏการณ์เหล่านี้ได้เร่งเร้าความศรัทธาของประชาชนในการปฏิบัติกัมมัฏฐานเป็นอย่างยิ่ง, เป็นเหตุแห่งการฟื้นฟูวัดป่าและชักจูงให้มีผู้บวชเป็นพระป่าเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก.

ศิษย์เอกองค์หนึ่งที่ท่านพระอาจารย์มั่นไว้วางใจ คือท่านพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร ท่านผู้นี้บำเพ็ญบารมีในทางพระป่ามาตั้งแต่ต้นและได้รักษาข้อวัตรปฏิบัติ อย่างเคร่งครัดตราบสิ้นชีวิต. ตลอดเวลากว่าห้าสิบปี ท่านได้มีชีวิตอยู่แต่ในวัดป่าและได้จาริกไปในเขตแคว้นทุรกันดารต่าง ๆ แทบทั่วประเทศ. คุณธรรมของท่านได้ปรากฏแก่คนทั้งหลายจนเป็นที่เลื่องลือไปทุกแห่ง. ไม่มีข้อสงสัยว่าท่านเป็นพระป่าที่ยอด-เยี่ยมองค์หนึ่งในสมัยนี้.

ในโอกาสถวายเพลิงศพของท่าน ในเดือนมกราคม ๒๕๒๑ ผู้เขียนเห็นสมควรจะนำความเป็นอยู่ของพระป่ามาเผย

แพร่เพื่อผู้ที่ยังไม่ทราบจะได้ทราบว่าการเป็นพระป่านั้น หมายความว่าอย่างไร, และท่านพระอาจารย์ผ่านต้องผ่านภาวการณ์ต่าง ๆ อย่างไรบ้างก่อนที่จะได้มาเป็น "ท่านอาจารย์ใหญ่" ดังที่พระป่าสายท่านพระอาจารย์มั่นได้ถวายสมญาไว้. ผู้เขียนอาศัยประสพการณ์ส่วนตัวจากการอยู่ใกล้ชิดกัมมัฏฐาน ในเวลาร่วมยี่สิบปี, ประกอบกับคำบอกเล่าและประวัติของพระอาจารย์ผู้ใหญ่ ๆ หลายท่าน. หวังว่าจะสามารถเสนอภาพที่ที่ใกล้ความจริงได้. ถ้าหากมีข้อผิดเพี้ยนประการใด ขอความกรุณาให้ท่านผู้รู้โปรดแนะนำเพื่อแก้ไขในโอกาสต่อไป.

การเข้าเป็นพระป่า

การที่เริ่มต้นชีวิตแบบพระป่าอาจทำได้สองวิธี. วิธีที่หนึ่งบวชเป็นพระภิกษุเสียก่อนในที่อื่นแล้วขอไปพำนักในวัดป่า. ถ้าท่านอาจารย์ใหญ่คือสมภารอนุญาต, ก็ได้ตั้งต้นตามต้องการ. โดยมากวัดที่มีชื่อเสียงดี ๆ นั้นจะเข้าวิธีนี้ยากมาก, เพราะท่านอาจารย์ใหญ่จะต้องสอบสวนความประพฤติ และประวัติเสียก่อนจนเป็นที่พอใจจึงอนุญาต. ข้อสำคัญที่พิจารณาคือการปฏิบัติตามพระวินัยและอุปนิสัยที่เหมาะกับการเป็นพระป่า. ท่านอาจารย์บางองค์เคร่งครัดมาก ถ้าสงสัยก็ไม่รับเสียเลย, เพราะเกรงจะเข้าไปทำพระของท่านปั่นป่วนไปด้วย.

ผู้เขียนเคยเห็นและเคยทราบรายหนึ่ง. มีฝรั่งบวชและจำพรรษาอยู่ในวัดใหญ่แห่งหนึ่งในกรุงเป็นเวลาหลายพรรษาจนท่านเจ้าอาวาสไว้วางใจมาก, เกิดอยากไปอยู่วัดป่าแห่งหนึ่งที่วินัยเคร่งครัด, จึงขอจดหมายเจ้าอาวาสแนะนำไป. ท่านอาจารย์วัดป่าพิจารณาแล้ว, ไม่รับ. ขอครั้งที่สองก็ไม่รับ. ครั้งที่สามก็ไม่ได้รับอีก. พอดีท่านอาจารย์วัดป่าเข้ากรุงเทพฯ มาพักอยู่ที่วัดใหญ่ที่กล่าวถึง. พระฝรั่งขอให้เจ้าอาวาสไปฝากด้วยตนเอง ท่านอาจารย์วัดป่าก็เลยต้องรับอย่างไม่เต็มใจ. ปรากฏว่าพระรูปนั้นไปอยู่ได้ไม่นานก็หลบหนีกลับ, เพราะทนระเบียบของวัดไม่ไหว. ผู้ใกล้ชิดกับท่านอาจารย์องค์นั้นเชื่อว่าท่านคงพิจารณาเห็นล่วงหน้าแล้วว่า พระรูปนั้นไม่ดีจริง, ท่านไม่อยากเสียเวลาจึงไม่รับเสียตั้งแต่ต้น.

อย่างไรก็ตาม, วิธีนี้เป็นวิธีที่พระส่วนมากผ่านเข้าสู่วัดป่า, คือบวชมาจากที่อื่น. ทั้งนี้เพราะสมภารวัดป่าส่วนมากไม่ได้รับอนุญาตเป็นอุปัชฌาย์. ไม่ใช่เพราะท่านไม่สามารถ, แต่เพราะท่านไม่สนใจ. ท่านใฝ่ใจแต่อบรมลูกศิษย์ของท่าน. พวกนี้จึงต้องบวชมาจากวัดอื่น. แต่โดยมากมักไปขออนุญาตเสียก่อนเป็นการล่วงหน้าว่าบวชแล้วจะมาอยู่ด้วย.

วิธีที่สองที่จะเริ่มเข้าเป็นพระป่าคือวิธี "ผ้าขาว" หรือหัดมาตั้งแต่เบื้องต้น. วิธีนี้มีผู้ใช้มากเหมือนกัน, โดยเฉพาะพวกชาวบ้านที่ยังไม่แน่ใจนักว่าจะทนชีวิตพระป่าไหว, หรือพวกเด็ก ๆ ที่อยากจะลองชีวิตในวัดดูบ้าง. "ผ้าขาว" หรือ "ปะขาว" คือผู้ปวารณาตัวเป็นอุบาสก, ถือศีลแปดและอาศัยอยู่ในวัด, ทำหน้าที่เป็นลูกศิษย์พระและฝึกการปฏิบัติไปด้วย. ต้องทำหน้าที่ให้เรียบร้อยเป็นที่พอใจของสมภาร หรืออาจารย์ที่เป็นผู้ปกครอง, จึงจะได้รับอนุญาตให้บวช. วิธีนี้ดีที่อาจารย์มีเวลาศึกษานิสัยใจคอให้แน่ใจว่าจะเป็นพระป่าได้ดีและถูกต้องจริง ๆ เสียก่อน. บางคนเป็นผ้าขาวได้สองสามเดือนก็บวช. บางคนเป็นอยู่นับปี. บางคนที่ไม่มีทุนพอก็ต้องเป็นผ้าขาวอยู่จนพบผู้อุปการะจัดการบวชให้. บางคนเริ่มด้วยเป็น "ผ้าขาวน้อย" ตั้งแต่อายุสิบหรือสิบเอ็ดขวบ. พอรู้เรื่องวัดดีก็บวชเป็นเณร. เมื่ออายุครบก็บวชเป็นพระ. ท่านเหล่านี้มักจะมีความคล่องแคล่วเป็นพิเศษ ทั้งในการรับใช้พระอาจารย์และปฏิบัติภาวนา.

เป็นที่น่าสังเกตว่าในวัดป่า มักไม่ค่อยมีลูกศิษย์พระ. ทั้งนี้เพราะพวกลูกศิษย์ถือศีลห้า, บางทียังไม่ค่อยครบ, มักรบกวนการปฏิบัติของพระด้วยประการต่าง ๆ พระป่าท่านจึงไม่ค่อยนิยม.

การอยู่–วัดป่า

วัดป่าเป็นคนละอย่างกับวัดบ้าน. สำหรับผู้ที่เคยไปเป็นครั้งแรก, ความรู้สึกที่กระทบจิตใจ เมื่อย้ายเข้าเขตวัดป่าคือความร่มรื่น, ซึ่งเกิดขึ้นจากต้นไม้น้อยใหญ่ที่เป็นส่วนป่าในวัด. มีวัดป่าน้อยแห่งที่ไม่มีป่าในวัด. วัดเช่นนี้มองจากสายของนักธุดงค์กัมมัฏฐานคงไม่เป็นที่น่าพอใจนัก. สิ่งกระทบใจประการที่สองคือความสะอาดและมีระเบียบ. ถนนและทางเดินเตียนโล่ง, ไม่มีกิ่งไม้ใบไม้ร่วงหล่นเกลื่อนกลาด ดังที่น่าจะเป็นเพราะมีต้นไม้อยู่โดยรอบ. แม้กระทั่งส้วมซึ่งวัดที่ยากจนยังใช้แบบของชาวบ้าน. ก็ยังรักษาความสะอาดได้ดี. ในวัดที่ฐานะดี, มีส้วมราดน้ำแบบทันสมัย, ส้วมของบ้านในกรุงบางบ้านอาจจะสะอาดน้อยกว่าเสียด้วยซ้ำ. ความรู้สึกประการที่สามที่บังเกิดแก่ผู้ไปเยี่ยมคือความเงียบ. บางเวลาเงียบจนกระทั่งใบไม้ตกก็ได้ยินเสียงดัง "ปึ๊ก" เสียงพูดคุยกันดัง ๆ เหมือนตามบ้านไม่มีโอกาสจะได้ยินเลย. เวลาที่พระป่าจะพูดคุยกันก็มีเวลาเตรียมฉันจังหัน, เวลานัดดื่มน้ำในตอนบ่าย, และเวลาพร้อมกันปัดกวาดถนนหนทางและลานวัด. ถ้าเห็นพระสองหรือสามองค์สนทนากันอยู่, ก็ฟังแต่ไกลไม่รู้เรื่องว่าท่านพูดอะไรกันหรือคุยกันสนุกสนานเฮฮา, เป็นเรื่องที่ไม่ได้พบเลย. เมื่อ

ประมาณเจ็ดแปดปีมาแล้วมีสตรีชาวต่างประเทศผู้หนึ่งเกิดสนใจอยากดูชีวิตของพระป่า, ได้ขออนุญาตเป็นทางการเข้าไปพักอยู่ในวัดแห่งหนึ่งซึ่งมีชื่อเสียงมากในความเคร่งวินัย. สตรีผู้นั้นไปอยู่ได้เจ็ดวันก็กลับและไปรายงานต่อพระเถระผู้ใหญ่ และเจ้านายบางองค์ว่าวัดที่ไปดูมานั้นใช้ไม่ได้เลย. สมภารปกครองไม่ดี, ลูกวัดแตกความสามัคคีกันหมด, แม้แต่เวลาฉันจังหันก็ไม่มีใครพูดจาอะไรกัน. ดังนั้นความดีก็กลายเป็นไม่ดีไป.

ยกเว้นลักษณะเป็นป่า, มีต้นไม้ร่มครึ้มซึ่งคล้าย ๆ กันทุกวัด, วัดป่าแต่ละวัดก็มีภูมิประเทศและบริเวณแวดล้อมแปลก ๆ กันไป. บางแห่งมีป่าล้อมรอบ, มีที่ว่างเฉพาะบริเวณกุฏิ. บางแห่งมีพื้นที่คล้ายสวน, เป็นที่ราบ, มีแต่ต้นไม้ขนาดกลางขึ้นอยู่ทั่วไป. บางวัดก็อยู่ที่เชิงเขา. บางวัดขึ้นไปถึงยอดเขา. แต่ละวัดก็มีข้อเสียข้อดีประจำ. เช่นวัดอยู่ในที่ราบ, ไปมาสะดวก, แต่อากาศมักร้อนอบอ้าวและทึบ. วัดอยู่บนเขา, จะไปไหนแต่ละทีต้องเหนื่อยหอบ, แต่มักอากาศดี, ปลอดโปร่งเย็นสบาย, ชวนให้ปฏิบัติได้มาก.

การที่พระภิกษุรูปใดจะเลือกอยู่วัดไหนเหตุผลสำคัญที่สุด คือพระอาจารย์ของวัดนั้นจะต้องมีธรรมะสูง และมีอุปนิสัยถูกกัน, เชื่อว่าจะถ่ายทอดความรู้และแนะนำแก้ไขข้อปัญหา

ในการปฏิบัติได้. รองลงไปได้แก่ทำเลและลักษณะอื่น ๆ ของวัดตลอดจนลมฟ้าอากาศ, และอันดับที่สามได้แก่ลักษณะของสหธรรมิก (เพราะร่วมศึกษาด้วยกัน) ซึ่งจะต้องไปด้วยกันได้. แม้วัดจะเป็นที่อยู่ที่ไม่ค่อยสบายนัก, แต่ถ้าอาจารย์ดีและสอนเก่ง, ผู้หวังก้าวหน้าก็ยังพอทนได้. ถึงแม้วัดจะสวยงาม, อากาศดี, มีความสะดวกสบาย, แต่อาจารย์ไม่ถูกนิสัยกัน, สอนกันไม่ได้, ก็ไม่มีใครยอมอยู่. ทั้งนี้เพราะพระป่านั้นบวชเพื่อความหลุดพ้น, ไม่ใช่เพื่ออยู่ไปวันหนึ่ง ๆ จึงไม่ใคร่ยอมเสียเวลาถ้าเห็นว่าอยู่ไปก็ไม่ได้ผล.

กุฏิพระป่า

พระป่ามักไม่ค่อยเอาใจใส่กับที่อยู่อาศัย นอกเหนือไป-จากขอให้บังแดดฝนและกั้นลมหนาวได้พอสมควร. แต่ก่อนนี้. เมื่อชาวกรุงเทพ ฯ ยังไม่ค่อยสนใจพระป่า, กุฏิส่วนมากเป็นของสร้างขึ้นชั่วคราว, มีพื้นเป็นไม้ฟาก (ไม้ไผ่ทุบแล้วแผ่-ออก), หลังคาหญ้าหรือใบไม้, และเสาไม้กระบอกหรือเสาเข็ม. ฝาเป็นกระดาษเหนียว ๆ กรุระหว่างตะแกรงสานด้วยไม้ไผ่. บานประตูหน้าต่างก็แบบเดียวกับฝา, เปิดโดยวิธีเลื่อนหรือค้ำ. กุฏิแบบนี้ในหน้าร้อนสบายดีเพราะลมเข้าได้ทุกทาง. แต่ในหน้าฝนมักจะเปียกเพราะหลังคาหรือฝารั่ว. ในหน้า

หนาวเป็นเวลาที่เดือดร้อนที่สุด เพราะลมเยือกเย็นไหลเข้ามาได้ทุกทาง, จนแทบจะเหมือนอยู่กลางแจ้ง. ผู้เขียนเคยอาศัยกุฏิแบบนี้ในฤดูร้อนปีหนึ่งที่จังหวัดอุดร ฯ. มีความพอใจว่าเย็นดี. บังเอิญคืนหนึ่งฝนตกหนัก, อากาศกลับเป็นหนาว. ความเย็นเข้ามาได้ทั้งข้างบนและข้างล่าง ฯ. เสื้อผ้ามีไปเท่าไรเอามาใส่หมดก็ยังไม่หายหนาว. ลงท้ายต้องจุดตะเกียงรั้วที่มีอยู่, ใช้เป็นเตาผิง. คืนนั้นต้องนั่งนกเกือบทั้งคืน, เพราะนอนลงมันหนาวทนไม่ไหว. (เวลาอากาศหนาว, ถ้าห่มผ้าแล้วนั่ง, จะอุ่นกว่าลงนอน.)

เมื่อมีผู้ศรัทธาสนับสนุนมากขึ้น. กุฏิของพระป่าก็ค่อยๆ เปลี่ยนจากกุฏิชั่วคราวเป็นกึ่งถาวรหรือถาวร. ไม่ว่าจะเป็นประเภทไหน, กุฏิในวัดป่ามักจะมีลักษณะคล้าย ๆ กัน, ต่างกันแต่ขนาดและวัสดุก่อสร้าง. กุฏิชั่วคราวมักจะเตี้ย, ยกพื้นสูงจากพื้นดินประมาณ ๕๐ หรือ ๖๐ ซ.ม. เพียงให้พ้นจากการรบกวนของสัตว์ เช่นหนูหรืองู. ถ้าเป็นกุฏิถาวร, มักจะทำใต้ถุนสูงพอเข้าไปอาศัยนั่งหรือยืนได้. ตามธรรมดามีห้องอยู่ห้องหนึ่งห้องเป็นที่นอนหรือนั่งภาวนาและเก็บสิ่งของ, ขนาดเฉลี่ยประมาณ ๒ เมตรครึ่งสี่เหลี่ยม. มีเฉลียงสำหรับนั่งพักรับแขก, ขนาดพอกับความต้องการ, คือถ้าเป็นพระผู้ใหญ่ก็กว้างหน่อย,

ถ้าเป็นพระผู้น้อยก็แคบ ๆ. ถ้าสร้างกว้างขวางก็เป็นภาระหนักในการรักษาความสะอาด, เสียเวลาภาวนา. และถ้ากว้างใหญ่มากก็ผิดพระวินัยอีกด้วย.

สมัยนี้พวกศรัทธาที่ร่ำรวยไปสร้างกุฏิถวายวัดป่าเสียมากมาย, จนกุฏิแบบเก่าแทบจะไม่มีเหลือให้ดู. สมภารที่เคร่งครัดท่านไม่ยอมให้สร้างใหญ่โตหรือหรูหราเกินไป, เพราะเกรงว่าจะทำให้พระคุ้นกับความสบายแบบชาวบ้านจน "ติดสุข" ไม่อยากออกไปทนความลำบากในการเดินธุดงค์, ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของพระป่า.

โดยทั่วไปภายในกุฏิมักจะมีแต่กลดพร้อมด้วยมุ้งกลด, เสื่อปูนอน, เครื่องอัฐบริขาร, ผ้าห่มนอน, จีวร, ตะเกียงหรือเทียนไข, และหนังสือ. ที่หัวนอนอาจมีหิ้งพระตั้งรูปพระอาจารย์ต่าง ๆ ของจำเป็นที่ต้องมีคือขวดน้ำและถ้วยน้ำ, ของมีค่าสำหรับขโมยไม่มีอะไร. เพราะฉะนั้นจึงไม่มีข่าวพระป่าถูกจี้หรือปล้นเช่นพระในเมืองซึ่งถูกทำร้ายหรือฆ่าตายเพราะผ่าฝืนข้อห้ามของพระพุทธเจ้า, ไม่ให้สะสมสมบัติใด ๆ

กุฏิแต่ละหลังผู้อาศัยอยู่ต้องระวังรักษาเอง สะอาดทั้งในกุฏิและบริเวณ. บนกุฏิสิ่งของต่าง ๆ ต้องวางไว้เป็นที่และมีระเบียบ, สมภารที่เอาใจใส่มักจะแอบเดินไปดูบ่อยๆ และในเวลาต่าง ๆ กันเพื่อไม่ให้มีการปฏิบัติแบบผักชีโรยหน้า

พวกศรัทธาที่ร่ำรวยพยายามอยู่เสมอที่จะ ทำบุญกับพระป่าโดยเชื่อว่าได้กุศลแรงเพราะท่านเคร่งทั้งวินัยและการปฏิบัติ. แต่บางทีความศรัทธาของท่านเหล่านั้นก็ทำให้ พระต้อง ลำบาก. นอกจากสร้างกุฏิให้พระอยู่สบายแล้วยังพยายามให้ความสะดวกต่าง ๆ เพิ่มขึ้น, เช่นกระแสไฟฟ้า, พัดลม, แม้กระทั่งตู้เย็น, บางวัดยอมรับความก้าวหน้าเหล่านี้โดยดุษณี. ทำให้คนเก่า ๆ คิดเป็นห่วงว่าพระป่าจะกลายเป็นพระบ้านไปเสียหมด. แต่ก็ยังมีวัดที่รักษาสภาพวัดป่าไว้ด้วยดี. ผู้เขียนรู้เรื่องวัด ๆ หนึ่งในจังหวัดอุดร ฯ, ซึ่งต้องอาศัยใช้น้ำบ่อ. ทุก ๆ วันพระต้องตักน้ำขึ้นมาใส่ปีบ, บรรทุกรถเข็นไปใส่ตุ่มตามกุฏิต่าง ๆ. เป็นงานหนักมาก. ศรัทธาคณะหนึ่งจึงขอถวายเครื่องสูบน้ำพร้อมด้วยถังส่งน้ำและท่อประปา. แต่ท่านสมภารไม่รับ, บอกว่าจะทำให้พระเณรสบายมากไป, เลยลืมความทุกข์ซึ่งเป็นเหตุกระตุ้นให้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน. ที่วัดเดียวกันมีผู้จะถวายเงินต่อไฟฟ้าของทางการเข้าไปให้ ท่านก็ไม่รับ, บอกว่าพระป่าใช้ตะเกียงหรือเทียนไขก็สว่างพอแล้ว, เพราะไม่ต้องอ่านเขียนอะไร. พอค่ำลงก็เข้าที่ภาวนา. ที่วัดนี้หนังสือพิมพ์ท่านก็ไม่ให้พระอ่าน, วิทยุไม่ให้ฟัง. แต่ก็ยังมีคนแย่งกันไปอยู่กับท่าน, รวมทั้งชาวต่างประเทศ.

พวกชาวกรุงที่เคยเห็นแต่วัดที่รกรุงรังไร้ระเบียบ, เมื่อได้ไปเยี่ยมวัดป่าเป็นครั้งแรกมักจะต้องอุทานว่านี่ท่านทำอย่างไรวัดจึงสะอาดฉะนี้. ทั้ง ๆ ที่มีต้นไม้เต็มไปทุกแห่ง, ทางเดินของท่านแทบไม่มีใบไม้. ส้วมก็สะอาด. ศาลาก็สะอาด. สะอาดไปหมดทุกแห่ง. คำตอบคือพระป่าท่านปฏิบัติตามพระวินัย. ท่านต้องรักษาเสนาสนะ (ที่อยู่) และบริเวณให้สะอาด. ทุกๆ เช้าตั้งแต่ยังไม่สว่าง, พอท่านเลิกนั่งสมาธิในตอนเช้า, ท่านก็ปัดกวาดกุฏิ. พอสาง ๆ ก็ช่วยกันกวาดถูศาลาการเปรียญ. การถูพื้นของท่านเป็นการ "ถูไถ" จริง ๆ, ไม่ใช่เพียงเอาผ้ามาลูบ ๆ ท่านใช้ลูกมะพร้าวทุยตัดครึ่งแทนแปรง และโก้งโค้งถูกันอย่างเอาเป็นเอาตาย. ถ้าสมภารท่านยังหนุ่มก็ร่วมถูด้วย. ดังนั้นพื้นศาลาของวัดป่าส่วนมาก จึงเป็นตัวอย่างของความสะอาด และเป็นเครื่องวัดความสามัคคีและวินัย. บางแห่งพื้นเป็นมันจนลื่น. ใครเดินไม่ระวังต้องหกล้มก้นกระแทก.

ทุก ๆ วัน เวลา ๑๕ ถึง ๑๖ นาฬิกา เป็นเวลากวาดของวัดป่าส่วนมาก. พอได้เวลาพระแต่ละรูปก็ลงมือกวาดด้วยไม้กวาดไม้ไผ่ด้ามยาว ๆ, ออกจากกุฏิของตน, มุ่งไปสมทบพบกันที่ศาลาใหญ่. ตามธรรมดาท่านสมภารก็กวาดด้วย. จะมียกเว้นก็แต่ผู้อาพาธเท่านั้น. งานกวาดนี้เปลืองแรงมาก,

เพราะไม้กวาดหนักและด้ามยาว. กว่าจะเสร็จก็เหงื่อท่วมตัว. เป็นการออกกำลังที่ดียิ่ง. พระป่าท่านเดินจงกรมเดินบิณฑบาตทุกวัน, ถูศาลาทุกวันและกวาดวัดทุกวัน, ท่านจึงแข็งแรงและสุขภาพดี.

ประชาธิปไตยและสังคมนิยมแบบพุทธ

พระพุทธศาสนาเป็นตัวอย่างของประชาธิปไตยและสังคมนิยม. ตั้งแต่เริ่มเข้ามาบวชเป็นสมาชิกของวัดก็ต้องผ่านการลงมติของคณะสงฆ์เสียก่อน. ของต่าง ๆ ที่มีถวายแก่วัดย่อมเป็นของกลาง, ใครจะเอาไปเป็นประโยชน์ส่วนตัวไม่ได้. ทุกคนมีส่วนที่จะได้รับประโยชน์จากของสงฆ์ ถ้ามีการพิพาทกัน, ก็ต้องตั้งกรรมการพิจาณา. เหล่านี้เป็นตัวอย่างของประชาธิปไตยและสังคมนิยม. แต่เป็นแบบพุทธ, คือเป็นการสมัครใจ, ไม่บังคับ. ถ้าไม่พอใจก็ไปที่อื่นเสีย. แล้วก็ยังมีคารวะ, มีอาวุโส, มีบารมี, มีกรรม มีวิบาก. ไม่ใช่ทุกคนเท่ากันหมด. ในวัดป่าท่านใช้ระบบนี้อย่างเคร่งครัด. มีลาภสิ่งใดมาสู่วัด, สมภารเป็นผู้แจกจ่ายหรือให้เก็บสะสมไว้ พระรูปใดขาดแคลน, พระรูปนั้นได้รับก่อนหรือมากกว่า. เครื่องอุปโภคหรือปัจจัยก็ขึ้นอยู่ในระบบเดียวกัน. อาหารที่บิณฑบาตมาได้, เอามาเทรวมกันก่อน, แล้วจึงแจกไปให้ทั่วกัน. ผ้าที่ได้มาจาก

ผ้าป่าหรือกฐิน, เก็บเข้าไว้เป็นกองกลาง. พระรูปใดมีจีวรเก่าและชำรุดมากแล้ว, สมภารเป็นผู้สั่งให้จ่ายให้ตามความจำเป็น. ปัจจัยที่มีผู้ถวายวัด, เข้าบัญชีของวัด, ปัจจัยที่เขาถวายเฉพาะตัว, เข้าบัญชีเฉพาะตัวผู้นั้น ๆ. ดังนั้นวัดใดมีพระที่มีผู้เคารพนับถือมาก, พระในวัดนั้นก็พลอยได้รับประโยชน์ไปทั่วกัน. วัดที่ท่านพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร ท่านเคยจำพรรษาและดูแลมีวัดป่าอุดมสมพร, สำนักสงฆ์ถ้ำขาม, และวัดป่าภูธรพิทักษ์, ทุกวัดมีนิธิเป็นกองกลางซึ่งตั้งขึ้นด้วยปัจจัยที่มีผู้มาถวายในโอกาสต่าง ๆ. ท่านอาจารย์พิจารณาว่าเป็นเงินถวายสงฆ์. ท่านก็ให้ขึ้นบัญชีเป็นของวัด, เอาไว้ใช้ประโยชน์บำรุงวัดและบำรุงพระภิกษุในวัด, แต่ละวัดมีนิธิเป็นมูลค่านับแสน ๆ บาท. ส่วนปัจจัยที่มีผู้ศรัทธาถวายท่านเป็นส่วนตัว, ท่านก็ให้ขึ้นอีกบัญชีหนึ่ง, สำหรับท่านจะได้สั่งจ่ายเพื่อการกุศลหรือสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ, เช่นช่วยวัดที่ขาดแคลน, สร้างตึกคนไข้, สร้างโรงพยาบาล, ทำถนน, ทำเขื่อนเป็นต้น. วัดป่าที่มีพระภิกษุมากพอสมควรย่อมมีพระทำหน้าที่เป็นพัสดุ, เก็บรักษาเข้าของต่าง ๆ ที่มีผู้ถวาย, เพื่อความสะดวกในการแจกจ่ายแก่ภิกษุผู้มีความขาดแคลนต่อไป. เพราะประชาธิปไตยและสังคมนิยมแบบนี้, พระในวัดป่าไม่ต้องเป็นห่วงเรื่องจีวร,

อาหารหรือปัจจัย. ตราบใดที่พระอื่น ๆ มี, เราก็ต้องมีด้วย. พระป่ามีความสามัคคีเพราะรู้ว่าจะต้องร่วมกินร่วมอยู่, แบ่งกันกินแบ่งกันใช้. เพราะฉะนั้นถ้าพระรูปใดปฏิบัติผิดระเบียบวินัย, ก็จะต้องถูกตักเตือน. ถ้ายังไม่ฟังก็จะถูกตั้งกองรังเกียจ. พระป่าไม่ค่อยยอมอดทนต่อพระที่ทำผิดเพราะไม่ละอาย, เพราะถ้าขืนปล่อยไป, วัดจะเสียชื่อแล้วก็จะเดือดร้อนไปด้วยกันทุกคน.

การขบฉัน

ผู้เขียนเคยได้ยินพระบ้านบางรูปแสดงคติว่าเป็นพระต้องกินอย่างเสือ, คือเวลามีน้อยก็ต้องทนหิว, ถึงเวลามีมากก็ต้องกินให้เต็มที่. พระป่าท่านมีคติอีกอย่างหนึ่ง. ไม่ว่าวันไหน, ลาภจะมากน้อยเท่าใด, ต้องฉันน้อยเอาไว้. แม้จะมีอาหารล้นเหลือก็ไม่ยอมฉันจนอิ่มตื้อ, เพราะถ้าทำเช่นนั้นจะง่วง, ภาวนาไม่ได้. ข้อนี้เป็นเรื่องของธรรมชาติ. ถ้ามีอาหารมากในกระเพาะและลำไส้, เลือดจะไปเลี้ยงที่นั่นมาก, สมองจะมีเลือดน้อย, ทำให้เกิดอาการง่วงและซึม. เพราะฉะนั้นอาหารจึงเป็นศัตรูของการเจริญภาวนา. พระป่าจะถือหลักฉันน้อยเป็นประจำ. ยิ่งในระหว่างที่เร่งความเพียร, เช่นระหว่างพรรษา, ยิ่งฉันน้อยลงไปอีก. บางองค์ไม่ฉันเสียหลาย ๆ วัน ท่านว่าจิต

โปร่งและภาวนาได้ดีขึ้น. เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับวัดป่าที่มีพระอดอาหารพร้อม ๆ กันหลาย ๆ องค์. บางองค์สามวันเจ็ดวัน. บางองค์อดสองสามสัปดาห์ก็มี,

อย่างไรก็ตาม, การอดอาหารอาจไม่เหมาะสำหรับบางคน. อย่างเช่นท่านพระอาจารย์ฝั้น, ท่านพบว่าอดแล้วกลับปฏิบัติไม่ได้. ท่านจึงเลิกอด, และไม่คาดคั้นลูกศิษย์องค์ใดให้อด. ปล่อยให้ลองดูเองว่าอดดีหรือไม่อดดี. แต่ท่านเป็นนักค้นคว้าทดลอง. ในเรื่องอาหารก็เหมือนกัน. ครั้งหนึ่งเมื่ออยู่บนถ้ำขามท่านไม่ฉันอาหารอื่น, ฉันแต่หน่อไม้สดต้มจิ้มน้ำปลา. ฉันอยู่หลายเดือนและสบายดี.

นอกจากระวังตัวไม่ฉันมาก, พระป่าท่านยังระวังไม่ให้ติดรสอาหารด้วย, โดยการหลีกเลี่ยงอาหารที่อร่อย. ทั้งนี้เพราะเกรงว่าจะ "ติดสุข," ในเวลาฉันต้องพิจารณาตามแบบที่พระพุทธเจ้าสอน, พูดง่าย ๆ ว่ากินเพื่ออยู่. เพราะฉะนั้นท่านจึงเงียบสงบระหว่างฉัน, ไม่สนทนาพาทีอะไรกัน, เพราะท่านต้องเพ่งเล็งที่อาหารไปด้วย.

วัดป่าในสายท่านพระอาจารย์มั่นมีระเบียบเกี่ยวกับการฉันเป็นอย่างเดียวกัน. คือฉันมื้อเดียวในตอนสาย. ฉันอาหารที่ได้จากบิณฑบาตและฉันในบาตร. มีเฉพาะน้ำและสิ่งที่ใช้

ดื่มเท่านั้นที่เอาใส่ถ้วยไว้นอกบาตรได้. เพราะฉะนั้นพระป่าต้องออกบิณฑบาตทุกวัน, นอกจากอาพาธหรือเดินไม่ได้. ตามธรรมดาวัดป่าต้องอยู่ห่างหมู่บ้าน, เพื่อให้พ้นจากการรบกวนจากคน, สัตว์และเสียง. แต่ต้องไม่ไกลเกินไปจนเดินไปบิณฑ-บาตไม่ไหว. โดยมากเว้นระยะห่างจากหมู่บ้านประมาณสองถึงสามกิโลเมตร, ซึ่งพอจะเดินไปกลับได้ภายในหนึ่งชั่วโมงครึ่ง. ตามปกติออกจากวัดประมาณ ๖ น. เศษ, หลังจากทำความสะอาดตอนเช้าเสร็จ. ก่อนจะออกต้องจัดบาตรให้พร้อมโดยผูกมัดบาตรให้แน่นและเรียบร้อย. พระป่าท่านสะพายบาตรเวลาไปบิณฑบาต เพราะระยะทางไกลและขากลับบางทีบาตรหนักมาก. เวลาออกจากวัดเดินไปเป็นกลุ่ม. พระผู้น้อยอยู่ข้างหน้า. ผู้ใหญ่อยู่ข้างหลัง. พอเข้าเขตบ้านพระข้างหน้าหยุดคอยให้ผู้ใหญ่ขึ้นไปนำ, เดินเข้าหมู่บ้านเป็นแถวเรียงหนึ่งตามลำดับอาวุโส, และรับอาหารโดยมีระเบียบน่าดู. เมื่อรับไปทั่วแล้วก็วกกลับวัด. บางทีพระผู้น้อยรับบาตรของพระผู้ใหญ่ไปสะพายแทน. บางทีชาวบ้านขออาสาสะพายหรืออุ้มไปให้จนถึงวัด. ทุกองค์ขึ้นไปรวมบนศาลาที่นั่งฉัน, แล้วเข้าที่นั่งฉันและจัดอาหารลงบาตร. ที่นั่งนั้นได้จัดปูอาสนะไว้เรียบร้อยก่อนออกบิณฑบาต. ดังนั้นพอมาถึงก็เข้าที่ได้เลย.

นั่งเรียงกันตามลำดับอาวุโส. พระทุกองค์ถ่ายบาตรเอาอาหารใส่ลงในถาดที่วางไว้เป็นของกลาง. พระเจ้าหน้าที่ยกถาดไปถวายท่านสมภารให้หยิบก่อน. แล้วส่งต่อไปตามลำดับ. โดยวิธีนี้พระทุก ๆ รูปตั้งแต่ผู้น้อยถึงผู้ใหญ่จึงมีโอกาสได้อาหารอย่างเดียวกัน.

อาหารที่เลือกเอาไว้นั้นแต่ละรูปจัดลงในบาตรสำหรับที่จะฉันต่อไป. การจัดอาหารลงบาตรนี้แตกต่างกันไป. บางองค์วางเรียงแยกเป็นสิ่ง ๆ (ภายในบาตร). บางองค์วางสุม ๆ ลงไป. ที่ขั้นอุกฤษฏ์นั้นคลุกเคล้าทุก ๆ อย่างเข้าด้วยกันจนไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร. ทั้งนี้เพื่อตัดปัญหาความอยาก. ความน่ากิน, และความอร่อยให้หมดไป. ในสมัยที่ผู้เขียนและเพื่อน ๆ ไปวัดป่าครั้งแรก ๆ, พระท่านยังอัตคัดเรื่องอาหารมาก. เราอยากให้ท่านได้ฉันของแปลก ๆ, จึงช่วยกันทำข้าวเหนียวน้ำกระทิทุเรียนไปถวายองค์ละชาม. พระท่านรับประเคนไปแล้วเรานึกว่าท่านจะวางเอาไว้ฉันทีหลัง, ท่านกลับเอาเทลงไปในบาตรหมดทั้งชาม. พวกเรานึกสงสารว่าไปทำให้ท่านฉันลำบากมากขึ้น. ตั้งแต่นั้นไม่กล้าถวายของฉันที่เป็นน้ำและมีกลิ่นแรงอีกเลย.

เมื่อจัดอาหารลงบาตรเสร็จแล้วก็เอาผ้าปิดปากบาตรไว้. คอยจนเสร็จพร้อมกัน. องค์ที่เป็นประธานว่ายถาสัพพี (บางวัดประธานว่ายถา, องค์อื่นว่าพร้อมกันว่าสัพพี.) เสร็จแล้วจึงเปิดผ้าคลุมปากบาตรขึ้นพร้อมกัน. พิจารณาอาหารในบาตรตามหลักที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้, เช่นให้สำนึกว่าฉันเพื่อให้คลายทุกข์ที่เกิดจากความหิว, ไม่ใช่เพื่อรสอร่อย ฯลฯ. เสร็จแล้วจึงลงมือฉัน. ระหว่างนั้นไม่มีใครพูด, เพราะต่างองค์ต้องพิจารณาไปเรื่อย ๆ. ใครฉันเสร็จก็เช็ดถูพื้นศาลาตรงบริเวณที่ตัวนั่ง, ยกบาตรออก, เอาเครื่องปูลาดเก็บเข้าที่. อาหารเหลือก้นบาตรเทลงถาดมอบแก่ผู้ที่ต้องการ, (อาหารก้นบาตรอาจารย์ผู้ใหญ่ ๆ มีคนคอยแย่งกัน, เพราะเชื่อว่ากินแล้วจะเจริญในธรรมและมีสติปัญญาดี.) บาตรนั้นนำไปล้างเช็ดถูจนสะอาด, คว่ำผึ่งแดดให้แห้ง.

วิธีอนุโมทนา (คือว่ายถาสัพพี) เสียก่อนฉันนี้เหมาะสำหรับทายกทายิกาที่มีการงานประจำวัน. คือพระอนุโมทนาเสร็จแล้ว, พวกทายกก็เอาอาหารที่เหลือจากพระไปลงมือกินได้เลย, ไม่ต้องรอจนพระฉันอิ่มและอนุโมทนาเสร็จเสียก่อน, ดังที่ปฏิบัติอยู่ตามวัดทั่ว ๆ ไป. ตามวิธีของพระป่า, บางทีพระยังฉันไม่เสร็จ, ชาวบ้านก็กินข้าวและแยกย้ายกันไปทำงานได้แล้ว.

บาตรเป็นบริขารที่สำคัญยิ่งสำหรับพระป่า. จะไปไหน ๆ, แม้จะรีบร้อนเพียงใดต้องจัดเอาไปด้วยเสมอ. บาตรของท่านมักจะใหญ่กว้างกว่าบาตรของพระบ้าน. ไม่ใช่เพราะพระป่าฉันมากกว่าพระบ้าน, แต่พระท่านถือธุดงค์ฉันในบาตร. ถ้าบาตรแคบก็จัดอาหารและฉันไม่สะดวก. นอกจากนั้นเวลาท่านเดินทางเช่นไปธุดงค์, ท่านยังใช้บาตรแทนกระเป๋าเดินทาง, บรรจุเครื่องอัฐบริขารต่าง ๆ แล้วสะพายไปเป็นความสะดวกมาก. เพราะฉะนั้นท่านต้องรักษาบาตรให้สะอาดอยู่เสมอ, พอฉันแล้วก็รีบล้าง, ฟอกสบู่หรือผงซักฟอกให้หมดกลิ่น, เช็ดขัดให้สะอาด, แล้วผึ่งแดดให้แห้งสนิท. ต้องรักษาไม่ให้เกิดสนิม. ถ้าเกิดขึ้นต้องทำพิธี "ระบม" คือสุมด้วยไฟฟืนจนหมดสนิม, เสียเวลาและเปลืองฟืนมาก.

เกี่ยวกับเรื่องบาตร, ท่านพระอาจารย์ฝั้นเคยเล่าให้ฟังว่าในสมัยเมื่อสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ (ต่อมาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์) วัดบวรนิเวศ ฯ เป็นเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี, มีผู้ฟ้องถึงท่านว่าพระกัมมัฏฐานที่จังหวัดนั้นไม่ประพฤติตามแบบฉบับของพระธรรมยุต เช่นเวลาบิณฑบาตก็ใช้วิธีสะพายบาตรแทนที่จะอุ้ม, และข้ออื่น ๆ อีกหลายข้อ. สมเด็จ ฯ ท่านสนใจพระกัมมัฏฐานอยู่แล้ว, จึง

เดินทางไปยังวัดที่ถูกพ้อง ซึ่งในตอนนั้นท่านอาจารย์กงมา-จิรปุญโญ เป็นสมภาร. เมื่อได้ซักถามดูก็ทราบความจริงว่าพระป่าท่านสะพายบาตรเวลาเดินไปจากวัด. เพราะท่านต้องไปไกลมาก. แต่พอถึงตอนรับบาตรท่านก็ปฏิบัติเหมือนพระ-ธรรมยุตทั้งหลาย, ข้ออื่น ๆ ก็เป็นเรื่องของความเข้าใจผิด. พอดีท่านอาจารย์กงมากำลังจะออกธุดงค์, สมเด็จ ฯ จึงขอไปด้วย. ท่านอาจารย์ก็จัดกลดและบริขารอื่น ๆ ที่จำเป็นให้. ไปค้างแรมอยู่ในป่า, แขวนกลดไว้ห่างกันพอสมควร. คืนนั้นฝนตกอย่างหนักจนกลดไม่สามารถจะกั้นไว้ได้. สมเด็จ ฯ เปียกไปทั้งตัว บริขารต่าง ๆ ก็เปียกปอนไปด้วย. รุ่งขึ้นเช้าต้องครองจีวรทั้งเปียก ๆ. พอไปพบกับท่านอาจารย์กงมา, สมเด็จ ฯ ก็ประหลาดใจว่าทำไมจีวรของท่านแห้งดี, เหมือนกับไม่ได้ถูกฝนเลย. ท่านจึงแอบถามเณรว่าท่านอาจารย์มีคาถาอะไรดีหรือ, ฝนจึงไม่เปียก. เณรก็รับสมอ้างว่าท่านคงจะมีคาถากันฝนเปียก. หลังจากได้พิจารณาใกล้ชิดแล้วเห็นว่าจีวรของท่านอาจารย์กงมาไม่เปียกจริง ๆ, สมเด็จ ฯ ก็อดถามไม่ได้ว่าใช้คาถาอะไรจึงไม่เปียกฝน. ท่านอาจายก์งมายิ้มบอกว่าขอรับ, เกล้ากระผมมีคาถา. แล้วก็หยิบบาตรขึ้นให้สมเด็จ ฯ ดูและบอก

ว่านี่แหละครับ, คาถาของเกล้ากระผม. ที่แท้คือท่านอาจารย์เป็นพระป่ามีประสพการณ์มาก, พอฝนตกท่านก็เอาจีวรและสังฆาฏิใส่บาตรปิดฝาไว้, จึงไม่เปียกเลย.

แม่ขาว

เมื่อผู้เขียนและเพื่อน ๆ ไปเยี่ยมวัดป่าครั้งแรก, ได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมอะไรแปลก ๆ หลายอย่าง. วันแรกที่ขึ้นไปบนศาลาตอนฉันจังหัน, พวกผู้ชายก็ไปช่วยยกอาหารส่งอาหาร. ประเดี๋ยวพวกเราคนหนึ่งถือกระท้อนออกมาจากวงพระ, แล้วบอกว่าท่านจะเอากะปิ. เราพากันสงสัยว่าพระที่นี่ทำไมต้องฉันกะปิกับกะท้อน. เราไม่รู้จะไปหาที่ไหน. เพื่อนคนนั้นก็กลับไปบอกพระว่ากะปิไม่มี. ท่านอาจารย์ใหญ่จึงบอกว่าไม่ใช่กะปิ, ให้เอาไปทำกัปปิยะ (คือแกะเปลือกเสียให้ถูกตามพระวินัย). อีกตอนหนึ่งพวกเราสงสัยเป็นกำลังว่าทำไมผู้หญิงเมืองนี้ชอบชื่อขาว, เดี๋ยวพระองค์นี้ให้เอาของสิ่งนั้นไปให้แม่ขาว, แล้วก็ชี้ไปที่แม่ชีคนหนึ่ง. เดี๋ยวพระอีกองค์ให้เอาของอีกอย่างไปให้แม่ชีอีกคนหนึ่ง, ชื่อแม่ขาวเหมือนกัน, แม่ชีคนที่สามก็ชื่อขาว, เพื่อนที่เป็นชาวเมืองนั้นต้องอธิบายจึงทราบว่าแม่ชีนั้น ทางภาคอีสานเขาเรียกว่าแม่ขาว, ทำนองเดียวกับพ่อขาวหรือ ผ้าขาวและผ้าขาวน้อย.

เนื่องจากวัดป่าส่วนมากไม่มีลูกศิษย์, มีแต่ผ้าขาวซึ่งไม่มีความรู้เรื่องการครัว, แม่ขาวจึงมีบทบาทสำคัญมาก สำหรับวัดที่อยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านและอัตคัดเรื่องบิณฑบาต, ต้องอาศัยทำอาหารเองเพิ่มเติมให้เพียงพอ. แม่ขาวส่วนมากเป็นญาติของสมภารหรือพระองค์ใดองค์หนึ่งซึ่งตามออกมาอยู่วัด, ถ้ามีจำนวนน้อยแม่ขาวขึ้นตรงกับท่านสมภาร. ถ้ามีมากสมภารก็ตั้งคนหนึ่งขึ้นเป็นหัวหน้า, ปกครองกันเอง, และจัดการปลูกกุฏิเป็นนิคมแม่ชีขึ้น. แม่ขาวทำประโยชน์ให้แก่วัดมาก. นอกจากทำจังหันให้ฉันแล้วยังทำน้ำอัฏฐบานสำหรับดื่มนอกเพล, จัดดอกไม้บูชาพระ ฯลฯ. ถ้าหากไม่มีแม่ขาวบางวัดแทบจะตั้งอยู่ไม่ได้, เพราะพระจะต้องอดอยากมาก. แต่แม่ขาวเองก็ต้องลำบากไม่น้อย, และบางคนต้องอุทิศตัวให้แก่ศาสนาไม่ยิ่งหย่อนกว่าพระเท่าไรนัก. แม่ขาวต้องถือศีลแปดและรับประทานอาหารมื้อเดียวเหมือนพระ. แต่ต้องตื่นแต่มืด เพื่อหุงหาอาหาร, นำไปถวายพระ, เก็บเอาภาชนะไปทำความสะอาดแล้วก็ทำงานอื่นต่อไป, เช่นปัดกวาด, ทำสวน, พรวนดินรดน้ำ, เข้าป่าขึ้นเขาไปเก็บหน่อไม้และผักในป่า, ฯลฯ. ต้องทำงานตัวเป็นเกลียวทั้งวัน. แล้วก็ต้องภาวนาและเดินจงกรมทำนองเดียวกับพระ. นับว่าแม่ขาวต้องทำงานหนักมากจริงๆ. บางคนปฏิบัติได้

ผลจนบรรลุถึงธรรมชั้นสูง, เป็นที่ยกย่องและเป็นตัวอย่างของพระก็มี. ขณะเดียวกันคนส่วนมากไม่ค่อยนึกถึงแม่ขาว. เพราะเห็นเข้าก็นึกถึงแต่แม่ชีที่เห็นอยู่ในบ้านในเมือง, ไม่ค่อยจะเกิดความศรัทธา, ก็เลยไม่ได้ศึกษาถึงความเป็นอยู่และฐานะของแม่ขาว. แม่ขาวจึงถูกมองข้ามไป, ทั้ง ๆ ที่เป็นกระดูกสันหลังของวัด, เช่นเดียวกับชาวนากระดูกสันหลังของชาติไม่ค่อยมีคนเอาใจใส่.

การอบรมและการปฏิบัติ

การอบรมของพระป่าดำเนินตามหลักไตรสิกขา, คือ ศีล, สมาธิ, ปัญญา, โดยเคร่งครัด. ตัวจักรสำคัญที่สุดในการนี้คือพระอาจารย์, ซึ่งเป็นผู้ที่พระป่าต้องพยายามเสาะหาอย่างยิ่งเพื่อจะได้องค์ที่เหมาะสม, สิ่งสำคัญในอาจารย์ที่ต้องเสาะหา, ไม่ใช่เพียงแต่ความรู้และประสพการณ์เท่านั้น, แต่ต้องได้อุปนิสัยใจคอที่เข้ากันได้อีกด้วย. นอกจากนั้นยังมีเรื่องความสามารถในการ อดทนต่อกัน, การสอนที่ปลอดโปร่ง, แม้กระทั่งคำพูดและวิธีพูดที่ทำให้เข้าใจกันง่าย. บางคนเชื่อว่าเกี่ยวกับบารมีของแต่ละคน, หรือความเคยเป็นศิษย์อาจารย์กันมาแต่ปางก่อน. จะอย่างไรก็ตาม, ที่เคยพบมานั้นมีพระบางรูปท่องเที่ยวไปตามวัดต่าง ๆ วัดแล้ววัดเล่า, ก็หาอาจารย์

ที่ถูกใจยังไม่ได้. ส่วนพระองค์อื่นพอเข้าไปวัดแรกก็พบอาจารย์ที่เหมาะ, แล้วก็อยู่ด้วยกันนับสิบ ๆ ปี.

เป็นความจริงว่าในชีวิตของพระป่า, อาจารย์เป็นผู้ชี้ต้นตายชี้ปลายเป็น. พระภิกษุองค์ใดองค์หนึ่งจะติดขัดอัดอั้นไม่ได้ผลอะไรเลยในการภาวนา, หรือจะวิเศษเลอเลิศหรือแม้วิมุติหลุดพ้น, ก็เพราะอาจารย์. ในการปฏิบัติภาวนานั้นยากนักยากหนาที่ผู้ปฏิบัติจะบุกผ่าอุปสรรคต่าง ๆ นานา ไปจนถึงจุดหมายปลายทางได้โดยลำพังตน. ในตอนแรก ๆ อาจได้ผลดีอย่างราบรื่น. แต่พอไปสักระยะหนึ่งก็มักจะมีอุปสรรคเกิดขึ้น, ในรูปของนิวรณ์ที่ทำให้ติดขลุกขลักไม่ก้าวหน้า, หรือนิมิตต่าง ๆ ที่ชวนให้หลงให้เพลิดเพลินจนพลาดออกไปนอกทาง. โดยลำพังผู้ปฏิบัติเป็นการยากหรือแม้เป็นไปไม่ได้ที่จะแก้ไขเรื่องแทรกซ้อนต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง. จำเป็นต้องมีอาจารย์คอยช่วยแนะนำ. อาจารย์จะต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญมากและเคยผ่านปัญหาต่าง ๆ นั้นมาก่อนแล้วตนเอง, มิฉะนั้นจะไม่สามารถแก้ปมที่ลึกลับได้. คนอย่างนี้หาไม่ได้ง่าย ๆ. ดังนั้นเมื่อมีอาจารย์ดีอยู่ที่ไหน, พระป่าก็พยายามเข้าไปอยู่ที่นั่นเพื่อฝากตัวกับท่าน. เมื่อท่านรับเอาไว้, แต่ละรูปจะต้องใช้เวลาและโอกาสให้เป็นประโยชน์มากที่สุด. นอกจากฟังคำสอนรวมกันแล้ว, จะต้อง

พยายามซักถามอาจารย์เกี่ยวกับปัญหาของตนให้ปลอดโปร่งไปให้ได้. อาจารย์ที่ดีย่อมให้โอกาสแก่ศิษย์ทุกคน, ตั้งใจอบรมสั่ง-สอน และแนะช่องทางสำหรับการก้าวหน้า. นอกจากนั้นยังเอาใจใส่ในสารทุกข์สุกดิบ, การกินการอยู่, การเจ็บไข้ได้ป่วยและความต้องการอื่น ๆ พระป่านั้นส่วนไม่น้อยมาจากป่าจริง ๆ. บางองค์อ่านหนังสือแทบไม่ออก. บางองค์ไม่มีทรัพย์สินใด ๆ ติดตัวมาเลย. แม้แต่อัฐบริขารก็รวบรวมได้อย่างแสนเข็ญ. อาจารย์ต้องแผ่เมตตาธรรมแก่ลูกศิษย์ทุก ๆ รูป และให้ความอนุเคราะห์ทุก ๆ อย่าง. ท่านต้องทำตัวเป็นทั้งพระอาจารย์และพ่อแม่, และศิษย์ก็ตอบแทนท่านอย่างกับอาจารย์และกับบิดา-มารดารวมกัน. เวลาพูดถึงอาจารย์, พระป่าจะต้องเรียกท่านว่า "พ่อแม่ครูอาจารย์" ทุกครั้ง. การปฏิบัติอาจาริยวัตรก็เป็นไปโดยสมบูรณ์แบบเสมอ. พวกเราพลอยจับใจและปลื้มใจไปด้วยทุกครั้งที่ได้เห็นพระป่า, บางองค์เป็นผู้ใหญ่และเป็นอาจารย์เองแล้ว, ก็กุลีกุจอรับใช้อาจารย์ของท่านด้วยประการต่าง ๆ. เวลาไปบิณฑบาตก็รับบาตรถือไป. ถึงหมู่บ้านก็ส่งบาตรให้. พอรับบาตรเสร็จแล้วก็รับเอาไปถือและนำไปจนถึงวัด. เอาขึ้นศาลา, วางเข้าที่เรียบร้อยพออาจารย์จะขึ้นศาลาก็มีศิษย์คอยตักน้ำราดเท้า. ขึ้นถึงข้างบนก็มีพระคอยเอาผ้าเช็ดเท้าให้.

ที่นั่งของท่านก็มีผ้าปูและมีน้ำจัดไว้เรียบร้อย. ถึงเวลาจัดบาตรก็มีผู้คอยเลื่อนอาหารเข้าไปให้ฉันเสร็จก็มีผู้รับบาตรไปทำความสะอาดอย่างหมดจด ฯลฯ. ถ้าท่านอาจารย์ชอบฉันหมาก, ศิษย์ก็รีบยกตะกร้าหมากไปตำมาถวาย. เวลาท่านรับแขกก็มีพระมาคอยนั่งพัดโบก. เวลาสรงน้ำพระมาคอยราดน้ำและถูตัว. บางวัดถึงกับมีการจองไว้ก่อนว่าวันนี้คนนั้นจะถูตรงนี้และคนนี้จะถูตรงนั้น. เวลานอนก็มีคนมาบีบนวดจนหลับ. ถ้าอาพาธก็ผลัดเวรกันมาเฝ้าตลอดคืนตลอดวัน. ดังนี้จึงสมกับที่ท่านเป็นพ่อแม่ครูอาจารย์ของพระและเณรทั้งวัด.

การอบรมพระป่าตามวัดต่าง ๆ ในสายท่านพระอาจารย์มั่นสังเกตว่าอาศัยหลักอย่างเดียวกัน, แต่การปฏิบัติแตกต่างกันไปตามความเห็นและความถนัดของท่านอาจารย์ที่เป็นสมภาร. ที่จะบรรยายต่อไปนี้เป็นตัวอย่างแบบกลาง ๆ.

ศีล

ทุกวัดมีการเน้นเรื่องศีล. พระป่าทุกองค์จะต้องรักษาศีลอย่างบริสุทธิ์, ไม่ให้มีด่างพร้อยหรือทะลุโหว่แหว่งประการใด. ในกระบวนไตรสิกขา, ศีลเป็นข้อที่ง่ายที่สุดและเท่ากับเป็นเครื่องทดสอบพระภิกษุ, เพราะการรักษาศีลต้องการเพียงความตั้งใจเท่านั้น. ถ้าผู้ใดรักษาศีลให้บริสุทธิ์ไม่ได้, ผู้นั้นก็ไม่มีหวังที่จะก้าวหน้าไปถึงธรรมชั้นสูง. อนึ่ง, ศีลเป็นเครื่อง

รองรับหรือเป็นฐานของสมาธิ ทำให้สมาธิเกิดง่ายและตั้งอยู่โดยมั่นคง. ศีลต้องดีก่อน, สมาธิจึงจะดีได้. นอกจากนั้นในการท่องเที่ยวแสวงหาที่สัปปายะสำหรับอบรมจิต, ต้องผ่าอันตรายต่าง ๆ นานา, พระป่าท่านมีความเชื่อมั่นว่าศีลที่บริสุทธิ์จะเป็นเกราะที่ดีที่สุด. พระอาจารย์ผู้ใหญ่แต่ละองค์มีประวัติได้บุกป่าผ่าดงไปในแดนของสัตว์ร้ายเช่นเสือ, ช้าง, และงู, ทนแดดทนฝนทนลมหนาว, ต้องผจญกับมนุษย์ที่ตั้งตนเป็นศัตรู. แต่เพราะท่านรักษาศีลบริสุทธิ์สัตว์ร้ายและคนร้ายตลอดจนอากาศร้ายก็ไม่สามารถจะทำอันตรายท่านได้. เพราะฉะนั้นพระป่าที่จะออกธุดงค์ต้องแน่ใจว่าศีลของท่านบริสุทธิ์จริง ๆ. เพื่อให้มั่นใจในข้อนี้และแน่ใจว่าจะไม่พลั้งเผลอ, ท่านจึงรักษาศีลให้บริสุทธิ์อยู่เป็นธรรมดา. กล่าวได้ว่าศีล ๒๒๗, ที่เคยมีพระบ้านประกาศในที่ประชุมว่าไม่มีใครรักษาได้, พระป่าไม่เพียงแต่ถือทุกข้อ. ท่านถือถึงทุกตัวอักษรทีเดียว.

พระอาจารย์ใหญ่องค์หนึ่งเคยเล่าให้ผู้เขียนฟังว่าคราวหนึ่งท่านออกธุดงค์เข้าไปในป่าลึกพร้อมกับพระหนุ่มองค์หนึ่ง, ไปหยุดพักใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่ง. ในตอนเช้าไปบิณฑบาตชาวบ้านได้ใส่เกลือมาให้ด้วย. ท่านพิจารณาเกลือแล้วสงสัย

ว่าจะไม่บริสุทธิ์, คือมีกลิ่นอาหารติดอยู่. พอฉันอิ่มแล้วท่านจึงบอกพระหนุ่มให้ทราบข้อสงสัยและสั่งให้สละเสีย. พระรูปนั้นก็รับคำในคืนนั้นต่างเข้าที่ ภาวนาภายใน กลดซึ่ง อยู่ห่างกันพอสมควร. ท่านอาจารย์นั่งไปได้พักใหญ่ก็ได้ยินเสียงพระหนุ่มมาเรียก อย่างตกอกตกใจ และเล่าว่า มี มดดำ ตัวโต ๆ อย่างที่ไม่เคย เห็นมา ก่อนนับแสน นับล้านตัวมารายล้อม กลดของท่าน, มีจำนวนมากจนถึงเดินซ้อนกันหลายชั้น, ทำท่าคล้ายจะบุกเข้าไปในกลด. ท่านเลยต้องหนีมา. ท่านอาจารย์จึงถามว่าได้ทำผิดศีลอะไรบ้างหรือเปล่า. พระหนุ่มสารภาพว่าเสียดายเกลือที่ท่านสั่งให้ทิ้ง, จึงเก็บห่อใบตองไว้และตอนเย็นได้เอาออกมาฉันกับมะขามป้อม. (มะขามป้อมมีพุทธานุญาตให้ฉันในเวลาวิกาลได้.) ท่านอาจารย์จึงให้พระนั้นปลงอาบัติเสีย แล้วกลับไปที่กลด. พอไปถึงก็พบว่ากองทัพมดมหึมานั้นได้หายไปหมดแล้วโดยไม่เหลือร่องรอย. ท่านอาจารย์ฝั้นอาจาโรก็เคยเล่าเรื่องผีก็องก็อยในป่าจังหวัดนครราชสีมาที่เลียบเคียงจะเข้าไปทำร้ายเด็กติดตาม ของท่าน คนหนึ่งซึ่งแอบไปฆ่าสัตว์กินเป็นอาหาร. ท่านอาจารย์ต้องเพ่งหาตัวผี. พอท่านเล็งไปเจอะหน้ามันก็รีบหนีไป. ถ้าไม่มีท่านอาจารย์เด็กคนนั้นอาจถูกผีดูดเลือดดังที่ชาวป่าเขากลัวก็ได้. รุ่งขึ้นท่านอาจารย์ต้องส่งตัวเด็กกลับบ้าน, ให้อยู่ต่อไปไม่ได้, เพราะไม่มีศีลคุ้มครอง.

ภาวนา

ในวัดป่าการไหว้พระสวดมนต์รวมกันนั้นมีน้อย. โดยมากกระทำเฉพาะวันพระที่มีสวดปาฏิโมกข์. ในวันธรรมดาต่างองค์ต่างสวดในกุฏิของตนตามความพอใจ. การสวดมนต์มีผลให้ใจสงบลง, เป็นการเตรียมสำหรับการภาวนาต่อไป. ตามธรรมดาพอฉันเสร็จ, จัดการเรื่องบาตรเรียบร้อยแล้ว, กลับถึงกุฏิพระป่าท่านก็ลงมือภาวนา. ส่วนมากมักเริ่มด้วยการเดินจงกรม, เพื่อแก้อาการง่วงซึ่งอาจเกิดขึ้นภายหลังอาหาร. ใกล้ ๆ กับกุฏิทุกหลังมีทางเดินจงกรมสร้างไว้, กว้างประมาณ ๑ เมตรเศษและยาว ๑๐ ถึง ๑๕ เมตร. ต้องทำให้ตรงและรักษาให้สะอาด. มีหลักสำหรับแขวนหรือตั้งโคมในเวลากลางคืน, เพื่อจะได้ไม่เหยียบสัตว์ตายหรือถูกงูกัด. พระสายท่านอาจารย์มั่นนิยมเดินจงกรมเหมือนกับเดินไปธุระอย่างธรรมดา, ไม่เดินย่องย่างหรือจ้ำพรวดพราด. ระหว่างเดินอาจบริกรรมคาถาหรือพิจารณาเกี่ยวกับสังขารร่างกาย. จุดประสงค์เพื่อให้เกิดความสงบ, เกิดสมาธิหรือปัญญา. จะเดินนานเท่าไรแล้วแต่บุคคล. บางคนเดินหนึ่งหรือสองชั่วโมง. บางคนเดินสามสี่ชั่วโมง. หยุดเดินก็เข้าที่นั่งภาวนา. พอเมื่อยหรือง่วงก็ออกมาเดินอีก. สลับกันเรื่อยไปจนถึงเวลาดื่มน้ำร่วมกันในตอน

บ่าย. น้ำดื่มอาจเป็นกาแฟดำ, น้ำหวาน, หรือน้ำอัฏฐบาน (น้ำผลไม้คั้น) อย่างใดอย่างหนึ่ง. ดื่มแล้วกวาดวัด. กวาดเสร็จสรงน้ำ, ซักสบงและอังสะแล้วเอาไปตาก. ต่อจากนั้นเป็นเวลาว่าง. ใครจะทำอะไรก็ได้. ผู้ที่กำลังพากเพียรมากก็เข้าที่ภาวนาต่อ. บางวัดท่านอาจารย์ขึ้นศาลาเทศน์สั่งสอนในตอนหัวค่ำทุกคืน, อย่างเช่นที่วัดท่านอาจารย์ผั้นในสมัยที่ท่านยังแข็งแรงดีอยู่. สอนเสร็จแล้วก็นั่งภาวนาพร้อมกัน อีกประมาณหนึ่งชั่วโมง. แล้วจึงแยกย้ายกลับกุฏิ, และปฏิบัติต่อไปตามลำพัง. โดยมากเดินจงกรมสลับกับนั่งสมาธิ เช่นในตอนกลางวัน, จนถึงห้าทุ่มหรือสองยามจึงนอน. ประมาณตีสามตื่นขึ้นนั่งจนเกือบสว่าง. หลังจากนั้นก็เตรียมออกบิณฑ-บาต. เป็นจบรอบกิจวัตรประจำวันอย่างกลาง ๆ.

บางองค์ที่กำลัง "เร่งความเพียร" มาก อาจไม่นอนเลย, นั่งกับเดินตลอดคืน. ตอนกลางวันหลังจังหันแล้วจึงลงนอนสองสามชั่วโมง. แล้วปฏิบัติต่อ. บางองค์ถือธุดงค์เนสัช-ชิกังคะ, ไม่ลงนอนเลย, กระทำแต่อิริยาบถสาม, คือนั่งยืนเดิน, ไม่นอน. ถ้าง่วงก็นั่งหลับ. เป็นวิธีหัดให้จิตมีกำลังเข้มแข็ง. การฝึกอย่างอื่นก็มีอีก, เช่นอดอาหาร, ซึ่งได้ผลสองต่อ, คือจิตเข้มแข็งและจิตเบาด้วย, ภาวนาได้ผลดีกว่าธรรมดา

พระบางองค์อดอาหารเสียจนผ่ายผอมเพราะเห็นว่าอดแล้วไม่ง่วง, จิตปลอดโปร่ง, พิจารณาปัญหาต่าง ๆ ได้ดีกว่าธรรมดา.

ในการภาวนา, พระป่าสายพระท่านอาจารย์มั่น ส่วนมากใช้บริกรรม "พุทโธ". บางทีก็รวมกับอานาปานัสสติ, เช่นหายใจเข้านึก "พุท," หายใจออกนึก "โธ." สองวิธีนี้ใช้กันทั่ว ๆ ไป. พระอาจารย์บางองค์อาจกำหนด "อารมณ์" ให้เฉพาะพระองค์หนึ่ง ๆ ไปก็ได้, เพื่อให้เหมาะกับ "จริต", อาจารย์ทุกองค์คอย ติดตามการดำเนินของ การปฏิบัติ อยู่เสมอโดยการซักถามปรากฏการณ์ทางจิตของศิษย์. ดังนั้นจึงสามารถดัดแปลงแก้ไขการปฏิบัติให้เหมาะกับภาวะของแต่ละคน. ช่วยให้ได้ผลดีขึ้นไปเรื่อย ๆ. ถ้าหากมีอะไรแทรกแทรงเข้ามา, เช่นนิมิตเห็นภูตผีปีศาจหรือเห็นยักษ์ ฯลฯ, อาจารย์ก็ชี้แจงให้ทราบความหมายของนิมิตนั้น ๆ และบอกวิธีที่จะป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นต่อไป. หลักสำคัญประการหนึ่งซึ่งท่านอาจารย์ในสายของท่านพระอาจารย์มั่นเน้นอยู่เสมอคือธรรมะทั้งหลายอยู่เสมอคือธรรมมะทั้งหลายอยู่ภายในกายของเราเอง. ในการพิจารณาให้ส่งจิตเข้าภายในกาย, ศึกษาภายในกาย, ไม่ให้ส่งออกไปภายนอก. นอกจากไม่ได้ประโยชน์แล้วยังจะเกิดการล่องลอยของจิตอีกด้วย.

ระหว่างเข้าพรรษาเป็นโอกาสที่พระป่าจะได้ศึกษาเล่าเรียนกับพระอาจารย์ของตนอย่างใกล้ชิดและได้ผลเต็มที่ เพราะอยู่ด้วยกันถึงสามเดือนเต็ม. พอออกพรรษารับกฐินแล้วทั้งพระอาจารย์และศิษย์ต่างก็ออกธุดงค์เพื่อเสาะแสวงหาที่สำหรับการภาวนา. กฐินของวัดป่าทอดกันอย่างไม่มีพิธีรีตองอะไร. สิ่งสำคัญมีแต่ผ้าขาวสำหรับเย็บจีวร. และอัฐบริขาร, บริวารกฐินจะมากน้อย, จะมีอะไรบ้างก็แล้วแต่ผู้ศรัทธา. การทอดก็มีแต่พระชุมนุมกันบนศาลา. ทายกและทายิกาขนของไปกองไว้ข้างหน้าพระ. ประธานยกผ้าขาวขึ้นกล่าวคำถวาย. พระรับผ้าไปทำพิธีกรานกฐิน. เสร็จแล้วประเคนของที่เหลือ. เป็นเสร็จพิธี. ต่อไปพระท่านก็จัดการตัดและย้อมจีวรตามแบบ, กินเวลาไม่ช้าก็เสร็จ. อนุโมทนาแล้วก็หมดธุระ. ต่อจากนั้นต่างก็ออกเดินทางไปสู่จุดหมายในป่าในดง, หาภูเขาและถ้ำที่วิเวก, เพื่อกระทำการ "ชำระจิตให้บริสุทธิ์" ตามวิธีที่พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้.

การออกธุดงค์อาจต่างคนต่างไปหรือไปเป็นหมู่ก็ได้. พระที่พรรษายังอ่อนต้องไปกับอาจารย์องค์ใดองค์หนึ่ง. การ "ท่องเที่ยวกัมมัฏฐาน" นี้ไม่ใช่เรื่องสนุกอย่างทัศนาจร, แต่เต็มไปด้วยอันตรายนานาประการ. มีพระอาจารย์ไปด้วยย่อม

ให้ความอุ่นใจ, เพราะมีทั้งคนคอยช่วยและคนคอยสอน. การธุดงค์มีประโยชน์มากนอกจากจะได้พบที่ สัปปายะเหมาะแก่การปฏิบัติภาวนา, ยังได้ฝึกหัดจิตใจให้มีความอดทนเข้มแข็งและไว้วางใจให้มีความอดทนเข้มแข็งและไว้วางใจตนเองด้วย. อีกทางหนึ่งการธุดงค์ เป็นการอบรมให้ยึดมั่นในไตรสรณคมน์, คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์. ในกลางป่าดง, ห่างไกลจากเพื่อนมนุษย์, ล้อมรอบไปด้วยสิงห์สาราสัตว์ ที่พึ่งอื่นใดไม่มี นอกจากพระรัตนตรัยและศีลที่บริสุทธิ์. อนึ่ง, ความหวาดกลัวช่วยให้จิตสงบได้ง่ายขึ้น. ดังนั้นพระที่ท่านต้องการก้าวหน้าจึงพยายามไปธุดงค์ในบริเวณที่มีอันตรายมาก ๆ เช่นจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ. ถ้ายังไปไกลไม่ได้ท่านมักยึดป่าช้าเอาผีเป็นครูสอนไปก่อน. ต่อมีโอกาสจึงไปแสวงหาเสือและช้างเป็นครูชั้นสูงต่อไป. พระอาจารย์แต่ละองค์มักชอบที่สัปปายะแตกต่างกัน. บางองค์ชอบดงดิบหรือป่าทึบ. บางองค์ชอบป่าโปร่ง. บางองค์ชอบถ้ำ. บางองค์ชอบภูเขาเตี้ย ๆ. บางองค์ชอบภูเขาสูง ๆ. ท่านที่อยู่ในป่ามักได้ผจญกับเสือหรือช้าง. ส่วนท่านที่ชอบถ้ำมักพบกับงูหรือภูตผี. ทุก ๆ องค์ได้ต่อสู้กับไข้และโรคร้ายอื่น ๆ ในป่ามาแล้วอย่างโชกโชน. พระอาจารย์ที่เชี่ยวชาญในเรื่องธุดงค์กัมมัฏฐานจึงมีจิตใจแข็งแกร่ง มี

ศรัทธาแน่นหนาในพระรัตนตรัย, และมีความเพียรมาก. หลายองค์มีประวัติของการ "สู้ตาย" มาแล้ว, ในการเดินเข้าไปหาเสือหรือช้าง, หรือในการนั่งโดยไม่ยอมลุกจากที่ถ้าไม่สำเร็จผลที่มุ่งหมาย. กว่าจะได้รับสมมติเป็นอาจารย์ธุดงค์กัมมัฏฐานก็ต้องสู้อย่างถวายชีวิตมาแล้ว. เพราะฉะนั้นอาจารย์ดี ๆ จึงหาได้ยากยิ่งนัก. ตามประวัติของท่านพระอาจารย์ฝั้นท่านได้เอาชีวิตเข้าเสี่ยงกับอันตรายมานับครั้งไม่ถ้วน, ทั้งกับคนและกับสัตว์ และเคยยอม "นั่งตาย" จนเกิดความรู้ยอดเยี่ยมในเรื่องสังขาร. คุณธรรมของท่านจึงฟุ้งเฟื่องอย่างหาที่เปรียบยาก, และท่านได้สามารถใช้อำนาจพิเศษของท่านชี้ช่องทางสว่างและช่วยเปลื้องทุกข์ให้แก่ผู้มีจิตศรัทธานับเป็นแสน ๆ คน

ท่านพระอาจารย์ตื้อ แห่งวัดแม่ริม (เชียงใหม่) ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านพระอาจารย์มั่นรุ่นใกล้ ๆ กับท่านพระอาจารย์ฝั้นและเป็นพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงมากอีกองค์หนึ่ง, ได้สรุปคุณธรรมของพระป่าไว้ดังนี้:

"นักธรรมนักกัมมัฏฐานต้องมีนิสัยอย่างเสือโคร่ง, คือ

(๑) น้ำจิตน้ำใจต้องแข็งแกร่งกล้าหาญ, ไม่กลัวต่ออันตรายใด ๆ

(๒) ต้องเที่ยวไปในเวลากลางคืนได้.

(๓) ชอบอยู่ในที่สงัดจากคน.

(๔) จะทำอะไรต้องมุ่งความสำเร็จเป็นจุดหมาย.”

อันตรายของพระป่า

พระพุทธเจ้าทรงเตือนสาวกของพระองค์ให้ระวังอัน-ตราย ๔ ประการ, คือความเบื่อหน่ายต่อคำสอนของอาจารย์ ๑, ความเห็นแก่ปากแก่ท้อง ๑, ความเพลิดเพลินในกามคุณคือเห็นแก่ความสุขสบาย ๑, และความรักผู้หญิงอีก ๑, แม้พระป่าจะอยู่ถึงกลางดงพงพี, ท่านก็ผ่าอันตรายเช่นเดียวกัน. ท่านจึงต้องอาศัยอาจารย์ที่เข้มงวดกวดขันคอยให้สติเพื่อไม่ให้ปล่อยตนเป็นเหยื่อให้อันตรายทั้งสี่นั้นย่ำยี. ในวัดที่ดีท่านสมภารย่อมควบคุมทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภค. ไม่ปล่อยให้ฟุ่มเฟือยจนฟุ้งเฟ้อ, และจำกัดการติดต่อกับคนภายนอกซึ่งอาจจะชวนให้เขว. บางวัดถึงกับห้ามอ่านหนังสือพิมพ์เพราะเกรงจะดึงความสนใจออกไปข้างนอก. วิทยุและโทรทัศน์เป็นไม่ต้องฝันถึง เพราะไม่มีวันจะได้ฟังหรือได้ชม

อันตรายของพระป่ามีมากเป็นพิเศษในระหว่างการธุดงค์กัมมัฏฐาน, โดยเฉพาะถ้าไปโดยลำพัง. ความยุ่งยากจากผู้หญิงเคยมีตัวอย่างมาแล้วแม้แก่อาจารย์ชั้นผู้ใหญ่. อันตรายจากสัตว์ป่าเรื่องที่รู้ล่วงหน้าอยู่แล้ว. นอกจากนั้นยังมีอันตราย

จากความเจ็บไข้, โดยเฉพาะอย่างยิ่งไข้ป่าหรือมาลาเรีย, และจากคนพาลอันตรายจากสัตว์ป่าท่านป้องกันได้ดีด้วย ความประพฤติปฏิบัติและการยึดถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์. เหตุการณ์ที่พระถูกสัตว์ทำอันตรายมีไม่มากเท่าที่นึกกลัวกันไป. ไข้ป่าเป็นเหตุอันตรายมากกว่าสัตว์. ปีหนึ่ง ๆ มีพระเสียชีวิตด้วยไข้หลายองค์. สมัยก่อนมีอันตรายมากเพราะยาที่ศักดิ์สิทธิ์ยังไม่มี, สมัยนี้มียาดีแล้ว แต่พระอาจารย์ยังไม่รู้จักใช้. อันตรายจากคนในสมัยนี้อาจจะมากกว่าแต่ก่อน, เพราะคนไม่กลัวบาปและไม่ยอมเว้นแม้แต่พระ. อย่างไรก็ดี, กรณีที่พระถูกทำร้ายหรือถูกฆ่าตายนั้นส่วนมากเพราะสะสมเงินทองไว้กับตัว, อันเป็นข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม. ถ้ารักษาศีลบริสุทธิ์, อันตรายข้อนี้ก็ไม่มี. ยังเหลือแต่เหตุจากความพยาบาทหรืออิจฉาริษยาซึ่งเป็นเรื่องของกรรมเก่ากรรมใหม่, แม้พระชั้นวิเศษก็ยังหนีไม่พ้น.

ในปัจจุบันนี้คนหันมาทะนุบำรุงพระป่ามากขึ้น. อันตรายอย่างใหม่ก็มีตามมา, คือความฟุ่มเฟือย. ดังกล่าวแล้วในตอนต้น, ในระยะสิบปีหลังนี้การคมนาคมดีขึ้นมาก. มีถนนไปได้แทบทุกหนทุกแห่ง. ทายกทายิกาที่ร่ำรวย, แย่งกันบำรุงวัดป่าเพราะเห็นว่าได้บุญมาก. กุฏิไม้กระบอกเปลี่ยนเป็นกุฏิไม้

จริงหรือแม้ตึก. ศาลาหลังคาสังกะสีกลายเป็นโบสถ์วิจิตรพิสดาร. บางทียังขนาดมหึมาเสียด้วย. โคมรั้วและเทียนไขเปลี่ยนเป็นหลอดนีออนและโคมใช้แบตเตอรี่, จะไปไหนไกลหน่อยก็นั่งรถยนต์แทนเดิน. (แต่คงยังไม่ถึงกับนั่งรถจี๊ปไปรับบาตรอย่างที่เคยเห็นในกรุงเทพฯ.) แม้แต่น้ำดื่มซึ่งเคยเป็นน้ำฝนหรือน้ำบ่อก็เปลี่ยนไปเป็นน้ำอัดลม. ท่านสมภารวัดหนึ่งในจังหวัดอุดร ฯ ท่าน "เทศน์" แล้วเทศน์เล่า ว่าน้ำขวดกำลังจะท่วมพระกัมมัฏฐานตายอยู่แล้ว. ที่บรรยายมานี้เป็นอันตรายอย่างใหม่ที่กำลังเริ่มต้นและเพิ่งมีเฉพาะในบางวัด. หวังว่าท่านพ่อแม่ ครูอาจารย์จะช่วยลูกของท่านด้วยการให้สติทางฝ่ายรับให้ยึดหลักที่ครูอาจารย์แต่ก่อน ๆ ได้วางไว้, และเตือนฝ่ายผู้ให้, ให้สำนึกว่ากำลังถวายยาเบื่อแก่พระป่า.

ความหวังของพระป่า

พระป่าเพียรบำเพ็ญธรรมด้วยอิทธิบาทและสัมมัปปธาน. ท่านต้องอดทนต่อความเป็นอยู่ซึ่งล้วนแล้วแต่ตรงกันข้ามกับสุขสบายในสายตาของคนทั่วไป. ท่านต้องระมัดระวังทุกฝีก้าวไม่ทำผิดวินัยและผิดระเบียบของวัด. ระเบียบเช่นนั้นเป็นอย่างไรอาจเห็นได้จากที่คัดมาพิมพ์ไว้ต่อไปนี้, เป็นระเบียบของวัดที่มีชื่อวัดหนึ่งในจังหวัดเลย.

ข้อ ๑. เวลาออกบิณฑบาตห้ามคุยกัน. ให้ภาวนากำหนดจิตของใครของมัน. จงตั้งอยู่ในความไม่ประมาททุกเมื่อ.

ข้อ ๒. กลับจากบิณฑบาตมาถึงวัดแล้ว, ขณะนั่งจัดบาตรอยู่บนศาลาห้ามคุยกัน. จะทำให้เสียระเบียบของครูอาจารย์.

ข้อ ๓. เมื่อได้ยินเสียงระฆังสัญญาณ, จงพร้อมกันออกมาทำกิจวัตรปัดกวาด อย่าเมินเฉย.

ข้อ ๔. ถ้าหมู่เดียวกันทำผิดศีลธรรม, ให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้. ถ้าว่าไม่ได้, ให้ร้องเรียนให้ครูอาจารย์ทราบโดยด่วน. อย่าถือว่าเป็นการฟ้องร้องกัน.

ข้อ ๕. เมื่อผู้อื่นท่านนั่งภาวนากำหนดจิตใจของท่านอยู่, อย่าไปเพ่งโทษท่านว่าหมู่รังเกียจตน, จะทำให้เราเป็นบาป,

ข้อ ๖. เมื่อทำกิจวัตรสรงน้ำเสร็จแล้ว, ห้ามไม่ให้คุยกันตามกุฎิ, เว้นไว้แต่ไปศึกษาธรรมและไปดูแลความเจ็บป่วยของกันและกัน.

ข้อ ๗. เมื่อมีกิจของสงฆ์เกิดขึ้นอย่าเมินเฉย, ต้องเอาธุระช่วยดูแล. ถ้าใครไม่เอาใจใส่, ท่านปรับอาบัติทุกกฎ.

ข้อ ๘. ห้ามมิให้แอบเก็บอาหารไว้ฉันตอนเพล เพราะจะทำให้เสียระเบียบของพระธุดงค์กัมมัฏฐาน.

ข้อ ๙. เวลาไปต้อนรับแขกที่มาสู่วัด, ต้องห่มจีวรให้เรียบร้อย. ตลอดจนเวลาไปรับแขกช่วยครูบาอาจารย์ก็ต้องห่มจีวร.

ข้อ ๑๐. เมื่อได้ยินสัญญาณ ที่ศาลาการเปรียญต้องรีบไปให้ถึงภายใน ๑๐ นาที. เมื่อถึงแล้วห้ามคุยกันในกิจที่ไม่จำเป็น. ให้นั่งภาวนากำหนดจิตใจของใครของมัน, จึงจะจัดว่าเป็นผู้ไม่ประมาท. เมื่อเห็นผู้อื่นไม่พูดด้วย, อย่าหาว่าท่านรังเกียจ. ให้เข้าใจว่าท่านกำหนดจิตของท่านอยู่.

ข้อ ๑๑. จงช่วยกันรักษาของสงฆ์ที่มีอยู่ตามศาลาและกุฏิ. ใครไม่เอื้อเฟื้อในของสงฆ์ท่านปรับอาบัติเท่ากับละเมิดของสงฆ์.

ข้อ ๑๒. ของสิ่งใดที่เขาเอามาถวายครูอาจารย์และพระหรือเณรหรือผ้าขาวเก็บไว้, ถ้าจะใช้, ต้องได้รับอนุญาตจากผู้เก็บเสียก่อน.

นอกจากต้องระวังตัวไม่ทำผิดวินัยและไม่ผิดระเบียบของวัด, พระบ๋ายังต้องพากเพียรฝึกอบรมจิตของตนเอง เพื่อยังกิเลสให้เบาบางลงไปเรื่อย ๆ. จุดหมายปลายทางที่สุดยอด

คือความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด. ถ้าพลาดจากนั้นก็ขอให้ได้อริยธรรมชั้นใดชั้นหนึ่งตั้งแต่โสดาบันขึ้นไปถึงอนาคามี, ซึ่งจะเป็นการประกันว่าจะไม่ต้องไปเกิดในแดนทุคติ. ความมุ่งมาตรดังกล่าวมานี้เป็นเรื่องจริงจังสำหรับพระป่า, ไม่ใช่ความเพ้อฝัน. ทั้งนี้เพราะท่านมีบุคคลตัวอย่างที่เห็น ๆ อยู่, เป็นตัวอย่างสำหรับความสำเร็จชั้นเยี่ยม, คืออรหัตผล. ผู้ที่ได้ศึกษาจริงจังและอย่างใกล้ชิดต้องยอมรับว่าพระอรหันต์มีจริง. แม้ในสมัยวิทยาศาสตร์เช่นปัจจุบันนี้พระอรหันต์ก็มีได้, และได้บังเกิดแล้ว, คือท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต, ต้นสายและแบบฉบับการปฏิบัติของพระป่าที่เรากำลังกล่าวถึง. ท่านพระ-อาจารย์มั่น ภูริทัตโต เป็นสักขีพยานรายแรกในสมัยนี้ที่สนับสนุนพระพุทธวจนว่า ตราบใดที่ยังมีผู้ปฏิบัติธรรมของพระองค์อยู่, ตราบนั้นโลกก็จะยังไม่ปราศจากพระอรหันต์. ความสำเร็จแห่งท่านพระอาจารย์มั่นและสานุศิษย์ของท่านอีกหลายองค์, เป็นเครื่องกระตุ้นให้พระป่าละทิ้งบ้านช่องและภาวะแห่งผู้ครองเรือนมาเป็นคนไม่มีบ้านและคนป่าด้วยความเต็มใจ, เพราะเห็นว่าทางข้างหน้านั้นสว่างไสว. ขอแต่ให้ได้เดินโดยถูกทางและโดยไม่หยุด, โดยไม่ย่อท้อต่อความอดอยากยากแค้นและอุปสรรคทั้งหลายทั้งมวล, เพื่อให้ถึงดินแดนแห่งความ

สว่างอันเป็นจุดหมายปลายทางสำหรับพระป่าทุกองค์. หลายต่อหลายองค์ต้องหยุดเสียแค่กลางทาง. บางองค์เพราะหมดบารมี. บางองค์เพราะหมดอายุ. แต่องค์ที่ยังเหลืออยู่ก็จะเดินต่อไปโดยไม่ครั่นคร้ามหรือท้อแท้. เดินต่อไป, เพราะท่านแน่ใจว่าผลที่ได้จะคุ้มกับความเหนื่อย. ผลนั้นคือความไม่ต้องกลับมาทนทุกข์แห่งความเกิดอีกต่อไป.

ธรรมบรรยาย

หลวงพ่อ พระครูวิโรจน์ธรรมาจารย์
(ท่านอาจารย์ พระมหาปิ่น ชลิโต)
แสดง
ณ วัดป่าพระธาตุเขาน้อย อ. จอมบึง จ. ราชบุรี
วันอาทิตย์ที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๐

เป็นประเพณีของพระพุทธเจ้า แลงพระอริยเจ้าท่านปฏิบัติกันมาอย่างนี้และขณะนี้ ขอให้ตั้งใจนั่งสงบ ๆ เพราะธรรมะออกจากจิตที่สงบ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม จิตของพระองค์ผ่านฌานที่สี่แล้วอารมณ์มนุษย์ เทวดา อินทร์ พรหม ไม่มีในจิต จึงได้รู้ธรรม เห็นธรรม เวลานี้เราต้องการฟังธรรม ถ้ากายไม่สงบวาจาไม่สงบและใจไม่สงบ ถึงจะสงบเต็มที่เต็มฐานขั้นที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านตรัสรู้แล้วยังไม่ได้ ก็เริ่มหันเข้ามาปากทางของความสงบ ตั้งต้นทำความรู้สึกว่าขณะนี้ครูบาอาจารย์ กำลังอธิบายธรรมะ กับเราคนเดียว และเราคนเดียวนี้แหละกำลังฟัง และจะนำไปพิจารณาตรวจตราตน ชำระแก้ไขตน ไม่ได้พูดกับคนอื่นพูดกับเราคนเดียว พระพุทธเจ้าท่าน แก้คน ๆ เดียว ลบบัญชีคน ๆ เดียวที่ทำความเดือดร้อนวุ่นวายให้กับโลกมาก่อน คือตัวของพระองค์ แก้ตัว

ของพระองค์จนเป็นคนพิเศษ จนเป็นธรรมะล้วน ๆ ที่เรียกว่า "วิสุทธิธมฺมสนฺตาโน" มีพระสันดานอันบริสุทธิ์ด้วยพระธรรม แล้วพระองค์ไม่มีโลก อยู่ใน จิตแล้ว จึงได้ ประกาศธรรมให้แก่โลก เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข สะดวกคล่องของชาวโลก ถ้าหากโลกนี้ไม่เป็นทุกข์วุ่นวาย ไม่ต้องมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระองค์สร้างบารมีก็เพื่อจะรื้อสัตว์ ขนสัตว์ที่ตกทุกข์ทรมานอยู่ในโลกวัฏสงสารนี้ คล้ายคนว่ายน้ำอยู่ในมหาสมุทร พระองค์ช่วยคนที่ว่ายน้ำอยู่ในมหาสมุทรนั้นให้ถึงฝั่ง ธรรมะที่พระองค์แสดงประกาศไว้เป็นธรรมมะ ที่ช่วยให้ตัวของตัวเองก่อนแก้ที่ตัวเองก่อนแล้วค่อยช่วยคนอื่นเป็นอันดับต่อ ๆ ไป ถ้าตัวของเราเป็นเหมือนคนว่ายน้ำเท้ายังไม่ถึงดิน หรือว่ายน้ำก็ไม่ค่อยเป็นแล้วจะไปช่วยคนอื่นก็พลอยตายไปด้วยกัน ไม่ช่วยกันให้มีชีวิตรอดกลับไป ช่วยกันตายเพิ่ม จำนวนเข้าไปอีก จิตใจของเราถ้ายังหมุน วุ่นวายอยู่ในวัฏสงสาร อารมณ์ของโลกนานาประการที่มันซัดพัดผันจิตใจให้กวัดแกว่งเป็นคลื่นผิวน้ำ และเป็นคลื่นใต้น้ำ ใจของเรายังอยู่ใต้อำนาจของคลื่นเหมือนเรือที่ลอยอยู่ก็ไม่เป็นตัวของตัวเอง ความโลภมากระ-ทบเข้าก็พัดผันไปบีบบังคับให้ใจเป็นไปในอำนาจของความโลภ

ความโกรธมาบังเกิดขึ้น ก็บังคับจิตใจให้ตกอยู่ในอำนาจตัวโกรธเป็นผู้บงการ ความหลงโกรธขึ้นก็บังคับจิตใจให้อยู่ใต้อำนาจของความหลง

เราท่านทั้งหลายพอจะสังเกตุตัวเราได้การ กระทำอะไรทุกอย่างอยู่ที่การตัดสินใจที่ถูกนิดเดียว ก็ถูกไป ยืดยาวกราวไกล แต่ถ้าตัดสินใจผิดนิดเดียวก็ผิดไปยืดยาวกราวไกล ทุกอย่างอยู่ที่การตัดสินใจนั่นแหละ การตัดสินใจเป็นเรื่องสำคัญ เช่น เราขับรถเราตัดสินใจผิดนิดเดียวมีอันตรายซึ่งตอบไม่ได้ว่าตัดสินใจนิดเดียวนั้นอันตรายผิดไปถึงไหนจนถึงจุดลงเอย ปรากฏขึ้นจึงจะรู้ว่าแค่ไหน ตัวที่เป็นเหตุตัดสินใจนี้แหละ ถ้าหากว่าอยู่ใต้อำนาจของกิเลสทุกท่านคงจะพอรู้ได้บ้าง

อำนาจของกิเลส

อาตมาเป็นนักเทศน์นักสอนตามเรือนจำต่างๆ ถามใครหาคนผิดไม่ได้เลยสักคนเดียว มีแต่คนดีทั้งนั้น และก็เป็นจริงอย่างนั้นที่ว่าเป็นคนดีทั้งนั้น เพราะเวลาปัจจุบันเขารู้สึกดี รู้สึกชั่ว รู้สึกผิด รู้สึกถูกเป็นคนดี สาเหตุที่เขามาเป็นคนชั่วเพราะกิเลสบังคับให้ฆ่าบ้างลักบ้าง ประพฤติผิดมิจฉาจารย์บ้าง กล่าวคำเท็จคำหยาบเพ้อเจ้อสามหาวหรือสุราเมรัยซึ่งตัว

นั้นเป็นเหตุอันดับสอง อันดับสามตัวสาเหตุใหญ่คือ กิเลสที่พระท่านเรียกว่าโลภะมูล ความโลภที่เกิดอยู่ในจิต มีรากอยู่ในจิต มูละแปลว่าราก โทสะมูล รากของโทละ โมหะมูล รากของโมหะ รากของกิเลสทั้งหลายอยู่ในจิต อโลภะมูล รากของความไม่โลภที่อยู่ในจิต อโทสะมูล รากของความไม่โกรธก็อยู่ในจิต อโมหะมูล รากของความไม่หลงก็อยู่ในจิต ในจิตนี้ตัวกิเลสที่เป็นมูลรากโลภะ โทสะ โมหะซึ่งเรียกตามภาษาชาวบ้านว่า โมโห โทโส โมหะคือความมืดมิดจึงเป็นเหตุให้โกรธ โทสะโมหะนี้บังคับให้มีการฆ่า มีการลอบประหัตประหาร แต่ตัวกิเลสที่ยุแหย่ให้ฆ่ามันไม่ได้รับผิดชอบ มันยุแหย่ให้คนฆ่าหรือให้คนทำลาย ผิดศีล ผิดธรรมยังไม่พอ ผิดกฎหมายโดยกิเลสมันหลอกว่าไม่เป็นอะไร ไม่มีผิดอะไร ไม่มีใครรู้ ไม่มีใครเห็น ไม่มีใครจับได้ ไม่มีโทษมีทัณฑ์อะไร เพราะคนคนนั้นเป็นพิษเป็นภัยต่อโลกอย่างนั้นอย่างนี้ สารพัดที่มันจะเสนอสอพลอเข้ามาหลอก เวลาคนเราทำตามกิเลสเมื่อตัดสินทำตามกิเลสที่เป็นตัวกระตุ้นเตือนให้ตัดสินใจ เมื่อตัดสินใจโครมลงไปแล้ว ความโลภเขาไม่ได้ติดคุกติดตะรางด้วย หรือเวลาที่เขาตีตอบด่าตอบ หรือประหัตประหารตอบ เขาไม่ได้ไปตีความโลภ ความโกรธ ความหลง เขาไม่ได้ประหัต

ประหารความโลภ ความโกรธ ความหลง แต่เขาตีเรา เขาด่าเราประหัตประหารเรา ถ้าถูกตำรวจจับปรับไหมใส่โทษ เข้าคุกเข้าตะราง โลภโกรธหลงเขาโดดไปอยู่ที่ไหนไม่ทราบ ส่วนเราซิต้องไปติดโซ่ติดตรวนติดกรงสารพัด เคยอยู่ภายนอกมีอิสระในการเที่ยว การเตร่ การอยู่การกิน การไปการมาหาสู่ซึ่งกันและกัน หยอกหญิงหยอกชายสารพัดจะสนุกสนานกันตามภาษาโลก ๆ พออยู่ใต้อำนาจของกิเลสบังคับเท่านั้นให้หมดอิสระหาที่สะดวกสบายไม่ได้ แต่อ้ายผัวที่ผิดนั้นหาได้เป็นคนไม่ นั่นตัวกิเลส กิเลสไม่ได้ถูกใส่ตรวน ไม่ได้ถูกใส่กรง นี่เราต้องดูเป็นตัวอย่าง

เราทำความผิดศีล ผิดธรรม ผิดกฎหมาย แต่ยังไม่ถึงปรับไหมใส่โทษด้วยกฎหมาย กฎของมนุษย์เป็นเพียงกฎธรรมดาที่ใช้ลงโทษ ตัวกิเลสก็ไม่ช่วยรับ เรารับแต่เพียงผู้เดียว บางทีเราทำอะไรได้ผล คนช่วยอยู่ช่วยกินช่วยใช้ ผลประโยชน์มากมายเช่นเราลองตัดสินใจฆ่าสัตว์ เอามาอยู่มากินมาค้ามาขาย คนช่วยกันอยู่กันกินกันใช้มากมาย แต่เวลารับบาป จิตที่เป็นห่วงคนโน้นคนนี้ ในเรื่องที่เราทำบาปโดยห่วงว่าคนโน้นจะอด คนนี้จะอดเวลาเราทำบาบเข้าจริง ๆ จัง ๆ คนทั้งหลายเหล่านั้นได้แต่รับผลแต่ตัวเราต้องรับบาป เพราะการ

ตัดสินใจของเราคนเดียว เรารับบาปเรียกว่า เกิดมาคนเดียว แก่ก็แก่คนเดียว เจ็บก็เจ็บคนเดียว ตายก็ตายคนเดียว ดีก็ทำให้กับตัวเองคนเดียว ชั่วก็ต้องละต้องถอนด้วยตัวเองคนเดียว ทำบุญทำบาปเป็นเรื่องของตัวที่ทำให้กับตัวเท่านั้น รับผลรับบุญรับบาปก็เป็นเรื่องที่ทำให้กับตัวเท่านั้น ไม่มีทางให้คนอื่นมาทำให้แก่กันและกันได้ นี่เป็นหลักแต่เวลาตัดสินใจในเรื่องใด ๆ เอาคนอื่นมาเป็นหลักประกอบการตัดสินใจเวลารับผลเรารับแต่เพียงผู้เดียว นี้อ้ายตัวที่รับผลตามความเป็นจริงลำพังผู้เดียว แต่เวลาตัดสินใจเอาคนอื่นมาเกี่ยวข้องนี่แหละคือตัวโมหะมันบังความจริง ไม่ให้เรารู้ความจริงไม่ให้เห็นความเป็นจริง เวลาได้ผลเราได้ผลคนเดียว ใครช่วยไม่ได้

ถึงเวลาเรานอนป่วยที่โรงพยาบาลมีคนมาเยี่ยมวันละเป็นหมื่นเป็นแสนก็มาช่วยถาม ๆ กันเท่านั้นเอง จะมาช่วยแบ่งแก่แบ่งเจ็บอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่ได้ เราเจ็บคนเดียว เพราะฉะนั้นการตัดสินใจใด ๆ จึงเป็นเรื่องที่เราต้องพิจารณาอย่าให้เป็นทาสของกิเลส กิเลสมันหลอกใช้อย่างรายแต่งงานฝ่ายหญิง ก็มีผู้เชียร์มากมาย ฝ่ายชาย ก็มีผู้เชียร์มากมาย สินสอดทองหมั้น สารพัดจะช่วย เวลาเลี้ยงลูกเลี้ยงเต้าไม่มีใครช่วยเลี้ยงทั้งหมดเป็นภาระกับสองผัวเมียเท่านั้น เวลาแต่งงาน

มีคนช่วยแต่เวลาเลี้ยงกันไม่มีคนช่วยนี่ เพราะฉะนั้นอย่าติดคนเชียร์ ต้องนึกถึงตรงที่เรากระทบกระเทือน ปัญหาลำพังของตัวเราเอง เราต้องนึกตรงนั้นเรียกว่ายังมีโมหะมีหลง นี่ว่ากันถึงเรื่องในเมืองมนุษย์เราพอเป็นเครื่องสะกิดใจเปรียบเทียบ

ทีนี้ว่าไปถึงในนรก เราจะไปทำบาปอะไรให้คนได้ผลกันหมดทั้งโลก เช่นพระราชามหากษัตริย์ หรือข้าราชการทหารอะไรที่ใหญ่ ๆ โต เวลาตัดสินใจที่จะประหัตประหารทำลายซึ่งกันและกันเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ต้องตัด สินใจคนเดียว แล้วประโยชน์ที่สุดได้แก่ส่วนรวม แต่โทษทุกข์นั้นได้แก่ส่วนรวม แต่โทษทุกข์นั้นได้แก่ผู้ตัดสินใจคนเดียวดูพระเตมีย์ใบ้

พระเตมีย์ใบ้ท่านเป็นกษัตริย์ในเมืองมิถิลานครนั้น ๒๐ ปีต้องไปตกนรกอยู่ถึงแปดหมื่นปี กลับมาเกิดใหม่ก็มาเกิดในปรางปราสาทนั้นอีก แม้ในชาติก่อนมาเตือนว่าเป็นกษัตริย์ ๒๐ ปี ในเมืองมนุษย์แต่ต้องไปตกนรกแปดหมื่นปีนรก ถ้าได้เป็นกษัตริย์ตั้งแต่หนุ่ม ๆ ไปจนถึงแก่ตาย ไม่รู้กี่ยี่สิบปี แล้วก็ไปตกนรกไม่รู้เท่าไรให้พิจารณาให้ดี สุขสะดวกสบายตามมนุษย์นิยม ๓๐, ๔๐, ๕๐, ๖๐, ปีแต่ไปตกนรกไม่ใช่ ๕๐—๖๐ ปี ว่ากันเป็นหมื่นเป็นแสนเป็นล้านปี ลองเทียบกันดูซิมัน

ใกล้เคียงกันไหม ผลได้ผลเสียพอกันไหม เตือนเข้าตรงนี้พระเตมีย์ก็ระลึกได้ แม่ในชาติก่อนจึงแนะวิธีใหม่ให้ทำเป็นง่อยเปลี้ยเสียขาจะได้ไม่เอาไปรับตำแหน่งกษัตริย์ อย่างมาก ๒๐ ปี เมื่อเขาเห็นว่าใช้ไม่ได้เขาก็เอาไปฝังทิ้ง หรือโยนทิ้ง ทนทุกข์ทรมาน ๒๐ ปี ดีกว่าสุขสะดวกสบาย ๖๐—๗๐ ปี แต่ต้องไปทุกข์ทรมานเป็นหมื่น ๆ ปี พระเตมีย์ท่านจึงตัดสินใจกระทำตามที่แม่ในชาติก่อนนี้แนะนำท่าน บำเพ็ญ ทุกข์ทรมานทำเป็นง่อยเปลี้ยตั้งแต่นั้นมา ท่านทรมานตนเองแค่ ๑๖—๑๘ ปีเท่านั้น เขาก็เอาไปฝังทิ้ง พอไปฝังจริง ๆ ท่านก็เข้าฌานก้าวเหาะขึ้นบนอากาศ เทศน์โปรดให้ราชบิดามารดา เสนาอำมาตย์ต่าง ๆ ฟังจนพากันออกบวชตามกันหมดนั่นเพราะอะไร เพราะว่าเรื่องของมนุษย์มันเป็นกฎนิยมของมนุษย์เท่านั้น บุญบาปไม่ใช่เรื่องของมนุษย์เท่านั้น มนุษย์ไม่มีอำนาจเหนือบุญเหนือบาป จะทำอะไรตามกฎของมนุษย์นิยมเท่านั้นไม่ได้ ต้องสากลนิยมคติของชาติของภพสากล ระหว่าง เปรต อสุรกาย เดรัจฉานภูมิ มนุษย์ เทวดา อินทร์พรหม ต้องดูต้องดูกฎสากลของพิภพนั้นถืออย่างไร กฎอย่างนั้นคือปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าที่ประกาศไว้ นั่นคือกฎสากล ไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะมนุษย์ ถ้าเรามายินดีในเรื่องของมนุษย์เท่านั้น

ภพอื่น ๆ เขาไม่รับรอง เขาไม่รับรองวิทยะฐานะหรือคุณภาพ การจะไปสู่สวรรค์ก็ต้องไปสวรรค์กันทั้งเป็น ๆ นี่เสียก่อน ยังไม่ทันตายจิตใจของเราเข้าสู่ภพภูมิของสวรรค์อย่างแคล่วคล่อง-ว่องไว อยู่ได้นานบ้างไม่นานบ้างอยู่ได้อย่างการวางตน ที่เราต้องการอยู่

เมื่อกายนี้แตกทะลายแล้วจึงจะเข้าสู่สวรรค์ได้บ้าง ต้องการไปพรหมโลกก็ต้องเข้าพรหมโลกได้อย่างคล่องแคล่วว่องไวได้ก่อนทั้ง ๆ ที่เราเป็นอยู่ ถ้าเราไปนรก เปรต อสุรกาย เดรัจฉานภูมิมันก็เป็น นรก เปรต อสุรกาย เดรัจฐานภูมิกันก่อนตายนี่แหละไม่ใช่ตายแล้วจึงไป เหมือนกับเราที่จะต้องไปรับตำแหน่งหน้าที่การงาน ราชการต่าง ๆ นานา เขาประกาศไว้ก่อนว่าใครมีวุฒิอะไรเขาถึงจะรับตามวุฒินั้น ๆ เราจะต้องมีวุฒิตามที่เขาต้องการก่อนแล้วเราจึงไปสมัครได้ ถ้าเขาประกาศว่าจะรับปริญญาตรีสาขานั้นสาขานี้ เราอย่าว่าจะมีปริญญาเลยตัว ก.ข. ๒—๓ ตัว ยังอ่านไม่ออก แล้วไปสมัครซิเขาจะรับไว้อย่างไรเขาก็ใส่ บ. สระอาไม้โทให้ นี่เป็นการเล่าสู่กันฟังต้องรู้จักว่าภพภูมิข้างหน้าพระพุทธเจ้าท่านประกาศไว้ นรกเขาต้องการคุณภาพของจิตอย่างไร เปรตเขาต้องการคุณภาพของจิตอย่างไร อสุรกายเดรัจฉานเขาต้องการคุณภาพของบาป

อาสวะมลทินต่าง ๆ ในจิตตามปริมาณความต้องการของเขา มนุษย์ก็มีปริมาณความต้องการของคนที่จะกลับมาเกิดเป็น มนุษย์ เทวดาก็ต้องมีคุณภาพตามปริมาณ ทาน ศีล ภาวนา ตามคุณภาพที่เขากำหนดไว้ เราดูการรับตำแหน่งหน้าที่ใน วงราชการต้องมีคุณภาพตามที่เขาต้องการ

อุไร ห้วยธาร : ถอดเทป

นิยม–สุดา จันทรกระจ่าง : รวบรวม

โอวาทธนัญชัยเศรษฐี
กล่าวสอนลูกสาววิสาขามหาอุบาสิกา

"หนึ่งไฟในอย่านำออก" พ่อบอกกล่าว
สอนลูกสาววิสาขาอย่าฉงน
ให้จดจำฝังไว้ในกมล
เพื่อเตือนตนยามครองเรือนอย่าเชือนแช

อันไฟคือ...สามี...พ่อแม่ผัว
อย่าทำตัวถือความตามกระแส
คอยจับผิดคิดร้ายหมายตาแล
เที่ยวได้แส่นำไปให้ใครฟัง

"สองไฟนอกอย่านำเข้า" เรื่องเศร้าหมอง
คิดไตร่ตรองคำคนอื่นยามยืนนั่ง
อย่านำเข้าบ้านโปรดระวัง
จะเดือดร้อนภายหลังทั้งครอบครัว

"สามพึงให้คนที่ให้" ได้กุศล
ยืมของตนคืนหวนใช้ถ้วนทั่ว
เพราะเขามีศีลธรรมประจำตัว
ใจไม่ชั่วควรคบหานะทรามเชย

"สี่ไม่พึงให้แก่คนที่ไม่ให้"
ยืมของไปไม่คืนทำเมินเฉย
พอติดตามทวงถามลืมตามเคย
สุดท้ายเลย...โมเมเอา...ของเราไป

"พึงให้และไม่ให้" ในญาติมิตร
ด้วยดวงจิตกอปรเมตตาอัชฌาสัย
และเผื่อแผ่...คนจน...คนเข็ญใจ
ช่วยเขาให้...พ้นทุกข์...สุขใจเรา

"หกพึงนั่งให้เป็นสุข" ยามลุกนั่ง
คอยระวัง...ผ้าผ่อนไว้...จะอายเขา
อยู่ในบ้านลุกเหิรเดินเบาเบา
จงรู้เท่าทันการณ์...งานสตรี

"เจ็ดพึงบริโภคให้เป็นสุข"
ปราศจากทุกข์...ยิ้มแย้มแจ่มราศรี
ทานข้าวพร้อม...พ่อแม่ผัว...และสามี
รักภักดี...ท่านหนา...อย่าจืดจาง

"แปดพึงนอนให้เป็นสุข" นะลูกเอ๋ย
อันเขนย...ที่นอนทั้งหมอนข้าง
อีกมุ้งเสื่อจัดไว้ให้ถูกทาง
ยามรุ่งสาง...ตื่นแต่เช้า...หุงข้าวทาน

"เก้าพึงบำเรอไฟ" ไว้เหนือหัว
พ่อแม่ผัว...และสามี...ณ ที่บ้าน
ควรเคารพภักดิ์และสักการ
ยามที่ท่าน...สอนสั่ง...จงฟังความ

"สิบนอบน้อมเทวดา" นะลูกหญิง
ถือเป็นสิ่งเหนือเกล้า...เราอย่าหยาม
เห็นท่าน...เหมือนเทวดา...นะนงราม
จงทำตาม...คำพ่อไว้...จะได้ดี"

โอ้ ! สตรีสาวไทย...มีไหมหนอ ?
สามารถพอประพฤติเป็น...เช่นอย่างนี้
โดยเอาอย่าง...วิสาขา...กุลสตรี
ชั่วชีวี...จะสุขสันต์...นิรันดร์เอย

พระมหาสวัสดิ์ ธมฺมทสฺสี

อาศรมภาวนาภิรตาราม บางกอกน้อย กรุงเทพฯ

รายชื่อผู้บริจาคเงินพิมพ์หนังสือ

โดยผ่านหลวงพ่อ	พระครูวิโรจน์ธรรมาจารย์	๑๐,๐๐๐	บาท
คุณสำราญ, คุณประภา	ศรีตวรัตน์	๕,๐๐๐	,,
คุณสุภัทร์	เหลืองไพศาลกิจ	๒,๕๐๐	,,
คุณสวัสดิ์ ม.ร.ว. วงมลิ	สุขศรีวงษ์	๒,๐๐๐	,,
คุณเรวัต	จรัสเบญญารัตน์	๒,๐๐๐	,,
คุณทวีชัย	ศิลาสัมฤทธิ์ผล	๒,๐๐๐	,,
บริษัท โกดัก (ประเทศไทย)	จำกัด	๒,๐๐๐	,,
คุณณะรง	ตันติเฉลิม	๑,๐๕๐	,,
คุณสุลิตร รักประเทศ	และครอบครัว	๑,๐๐๐	,,
คุณเสงี่ยม	พันธ์ผึ้ง	๑,๐๐๐	,,
คุณโส่ย	แซ่อึ้ง	๑,๐๐๐	,,
คุณแบ้น	วิริยะไพบุลย์	๑,๐๐๐	,,
พระสมหา	ฐิตจิตุโต	๑,๐๐๐	,,
แผนกโสตทัศนศึกษาบริษัท 3 เอ็ม (ประเทศไทย)จำกัด		๑,๐๐๐	,,
บริษัท จเร	จำกัด	๕๐๐	,,
บริษัท กรุงสยามเอนเตอร์ไพรส์	จำกัด	๕๐๐	,,
ห้างหุ้นส่วนจำกัด	กรุงเทพอุปกรณ์	๕๐๐	,,
ห้างหุ้นส่วนจำกัด	วีระชัพพลายส์	๕๐๐	,,

ห้างหุ้นส่วนจำกัด	เอกฉัตร	๕๐๐	,,
น.อ. ประถม	บุญแต่ง ร.น.	๕๐๐	,,
คุณละออง	เลิศล้ำศรีเทียน	๕๐๐	,,
คุณพันทิพา	วัชราภรณ์	๕๐๐	,,
คุณบุญชู	หมีปาน	๕๐๐	,,
กำนันพูน		๕๐๐	,,
คุณอุดม, คุณอวน	ด่านกิตติโสภณ	๕๐๐	,,
คุณอังสนา	อุเลา	๕๐๐	,,
คุณวสันต์	แซ่อึ้ง	๕๐๐	,,
คุณกิตติ	อนุสรณ์พานิชณ์	๕๐๐	,,
คุณประทิน, คุณแจ๋ว	มีเย็น	๕๐๐	,,
คุณสุมิตร	อภิรักขิต	๕๐๐	,,
โรงพิมพ์ สุทธิสารการพิมพ์		๕๐๐	,,
	รวมเป็นเงิน	๔๑,๐๕๐	,,
ค่าพิมพ์ ๒๐,๐๐๐ เล่ม เป็นเงิน		๓๘,๗๗๕	,,
คงเหลือพิมพ์เล่มต่อไป เป็นเงิน		๒,๒๗๕	,,

ท่านที่ไม่มีรายชื่อในเล่มนี้ทางผู้จัดพิมพ์จะนำลงในเล่มต่อไป

เล่มต่อไป : **บันทึกเหตุการณ์ชีวิตบางตอนและธรรมะในโอกาสต่าง ๆ ของพระครูวิโรจน์ธรรมจารย์ (ปิ่น ชลิโต)**

ผู้จัดพิมพ์: ร.ท. นิยม จันทรกระจ่าง ร.น. โทร 4655034

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ไทยแบบเรียน เลขที่ 398/4-5-6-7
ตรงข้าม ร.ร ประสาทปัญญา ถนนมหาไชย กรุงเทพมหานคร
นายอาทร บรรณประดิษฐ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2521
โทร. 2210591, 2223504, 2238565, 2238566